Rudolf Steiner

TEZE ANTROPOSOFICE

CALEA DE CUNOAȘTERE A ANTROPOSOFIEI MISTERIUL MIHAELIC

GA 26

CUPRINS

TEZE ANTROPOSOFICE 6

DESPRE NATURA DE IMAGINE A OMULUI (REFERITOR LA TEZELE ANTERIOARE) 22

UNELE ASPECTE DESPRE ÎNȚELEGEREA SPIRITULUI ȘI VIEȚUIREA DESTINULUI 31

SFERE SPIRITUALE COSMICE ȘI CUNOAȘTERE DE SINE OMENEASCĂ 36

CUM TREBUIE FOLOSITE TEZELE 40

ÎN PRAGUL EPOCII MIHAELICE 44

STRUCTURA SUFLETEASCĂ A OMULUI LA ÎNCEPUTUL EPOCII MIHAELICE 49

AFORISME DINTR-O CONFERINȚĂ PENTRU MEMBRI, ȚINUTĂ LA LONDRA LA 24 AUGUST 52

CALEA ANTERIOARĂ CĂII LUI MIHAEL ȘI CALEA MIHAELICĂ 58

MISIUNEA LUI MIHAEL ÎN SFERA LUI AHRIMAN 63

EXPERIENȚELE ȘI VIEȚUIRILE LUI MIHAEL ÎN TIMPUL ÎMPLINIRII MISIUNII SALE COSMICE 68

VIITORUL OMENIRII ȘI ACTIVITATEA LUI MIHAEL 73

VIEȚUIREA MIHAELO-CHRISTICĂ A OMULUI 78

MISIUNEA LUI MIHAEL ÎN EPOCA COSMICĂ 83

A LIBERTĂȚII UMANE 83

GÂNDURILE COSMICE ÎN ACȚIUNEA LUI MIHAEL ŞI ÎN ACȚIUNEA
LUI AHRIMAN 89

ÎNAINTEA PORTILOR SUFLETULUI CONŞTIENȚEI.
DESPRE CUM ÎŞI PREGĂTEŞTE MIHAEL ÎN SUPRASENSIBIL MISIUNEA SA PĂMÂNTEASCĂ,
BIRUINDU-L PE LUCIFER 95

CUM ACȚIONEAZĂ FORȚELE MIHAELICE ÎN PRIMA ETAPĂ DE DEZVOLTARE A SUFLETULUI CONŞTIENȚEI.....105

PIEDICI ŞI OPORTUNITĂȚI ÎN CALEA FORȚELOR MIHAELICE ÎN ZORII EPOCII SUFLETULUI CONŞTIENȚEI 112

SUFERINȚA LUI MIHAEL LEGATĂ DE EVOLUȚIA OMENIRII ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE ACȚIUNII LUI PĂMÂNTEŞTI 119

CONSIDERAȚIE DE CRĂCIUN: MISTERIUL LOGOSULUI..126

ISTORIE CEREASCĂ, ISTORIE MITOLOGICĂ, ISTORIE PĂMÂNTEASCĂ, MISTERIUL DE PE GOLGOTA.....136

CE SE REVELEAZĂ ATUNCI CÂND PRIVIM RETROSPECTIV ÎN VIEȚILE PĂMÂNTEŞTI REPETATE? 145

CE SE REVELEAZĂ ATUNCI CÂND PRIVIM RETROSPECTIV ÎN VIEȚILE ANTERIOARE DINTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE? 150

CE SE REVELEAZĂ ATUNCI CÂND PRIVIM RETROSPECTIV ÎN VIEȚILE ANTERIOARE DINTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE? 155

CE ESTE ÎN REALITATE PĂMÂNTUL ÎN MACROCOSMOS? 162

SOMN ŞI VEGHE ÎN LUMINA CONSIDERAŢIILOR PRECEDENTE 166

GNOSĂ ŞI ANTROPOSOFIE 170

LIBERTATEA OMULUI ŞI EPOCA MIHAELICĂ 176

UNDE ESTE OMUL CA FIINŢĂ GÂNDITOARE ŞI CA FIINŢĂ CARE-ŞI AMINTEŞTE? 181

OMUL ÎN ENTITATEA SA MACROCOSMICĂ 185

ORGANIZAREA SENZORIALĂ ŞI CUGETĂTOARE A OMULUI RAPORTATĂ LA COSMOS 191

MEMORIE ŞI CONŞTIINŢĂ 196

PARENTA STINGERE A CUNOAŞTERII SPIRITULUI ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ 202

ZGUDUIRILE ISTORICE LA APARIŢIA SUFLETULUI CONŞTIENŢEI 206

DE LA NATURĂ LA SUBNATURĂ 211

NOTE 215

TEZE AN CE

În cele ce urmează ar trebui să găsiţi un fel de directive antroposofice. Ele sunt concepute sub forma unor sfaturi referitoare la direcţia pe care o pot lua conferinţele şi discuţiile din diferitele grupuri ale Societăţii prin membrii conducători. Se are în vedere doar o sugestie, ce ar putea fi adresată din partea Goetheanumului întregii Societăţi. Prin aceasta nu este lezată libertatea de acţiune a membrilor conducători. Este bine dacă Societatea se dezvoltă în aşa fel, încât în diferitele ei grupuri să ajungă să se impună, în mod absolut liber, ceea ce au de spus membrii conducători. Prin aceasta viaţa Societăţii se îmbogăţeşte, devenind mai diversă.

În Societate ar trebui însă să ia naştere o conştienţă unitară. Acest lucru se poate întâmpla dacă peste tot se cunosc impulsurile date în diferite locuri. De aceea, aici vor fi rezumate nişte expuneri făcute de mine pentru Societate la Goetheanum, în conferinţe. Mă gândesc astfel ca cele date să fie preluate apoi, sub formă de linii orientative, de către personalităţile ce ţin conferinţe în grupuri (ramuri) sau conduc discuţiile şi să fie integrate în mod liber acolo. Prin aceasta se poate contribui cumva la crearea unei forme unitare de acţiune a Societăţii, fără să ne gândim în vreun fel la o constrângere.

Chestiunea poate deveni rodnică pentru întreaga Societate, dacă procesul este împărtăşit în mod corespunzător şi în celălalt sens, dacă membrii conducători informează de asemenea Prezidiul de la Goetheanum asupra conţinutului şi felului conferinţelor şi impulsurilor. Abia în felul acesta dintr-un conglomerat de grupuri diferite putem deveni o Societate cu un conţinut spiritual.

Liniie directoare ce sunt date aici urmează să fixeze oarecum nişte teme. Ulterior, în diverse locuri, în literatura antroposofică, cărţi şi cicluri de conferinţe, se pot găsi

puncte de sprijin care să permită ca cele date în temă să fie dezvoltate, astfel încât să formeze conţinutul discuţiilor din gupuri.

De asemenea, şi în cazul în care din partea membrilor conducători ai diverselor grupuri apar idei noi, acestea pot fi desigur cuplate, după cum s-a arătat, la cele ce urmează a fi sugerate de către Goetheanum drept cadru, pentru acţiunea spirituală a Societăţii.

Cu siguranţă este un adevăr faţă de care nu ne este permis să păcătuim, şi anume că acţiunea spirituală nu poate izvorî *decât* dintr-o dezvoltare liberă a personalităţilor care acţionează. Nu are de ce să se păcătuiască împotriva acestui adevăr, dacă în cadrul Societăţii se acţionează în consonanţă. Dacă n-ar fi să fie aşa, atunci apartenenţa individului sau a grupurilor la Societate ar trebui să rămână mereu ceva exterior. Această apartenenţă însă trebuie resimţită ca ceva *interior*.

Nu trebuie totuşi nici ca existenţa Societăţii antroposofice să fie doar un prilej pentru o personalitate oarecare de a spune, cu o intenţie sau alta, ceva personal, ci Societatea trebuie să fie locaşul în care să se cultive *ceea ce este antroposofia*. Toate celelalte pot fi cultivate şi în afara cadrului acesteia. Ea nu poate fi aici pentru aşa ceva.

N-a fost în folosul Societăţii ceea ce s-a întâmplat în ultimii ani, şi anume ca diferiţi membri să transfere în ea propriile lor dorinte, pur şi simplu pentru că aceştia credeau că, odată cu mărirea acesteia [Nota 1], pot afla un câmp de acţiune pentru dorinţele lor personale. Putem să ne întrebăm de ce nu i s-a replicat acestuia pe măsură. – Dacă s-ar fi întâmplat aşa ceva, astăzi s-ar fi auzit peste tot spunându-se: Da, dar dacă am fi primit atunci sugestiile din partea aceea sau aceea, unde am fi fost noi astăzi? Şi s-au

acceptat multe lucruri care au eşuat lamentabil, care ne-au dat înapoi.

Dar acum este de ajuns. Proba privind exemplul pe care au vrut să-l dea diverşi experimentatori din Societate s-a făcut. Nu trebuie repetat în felul acesta la nesfârşit. Prezidiul de la Goetheanum trebuie să fie un corp care vrea să cultive antroposofia, iar Societatea ar trebui să fie o uniune de oameni ce vor să ajungă să se înţeleagă în mod viu cu acesta în ceea ce priveşte cultivarea antroposofiei.

Nu trebuie să se creadă că ţelul spre care tindem trebuie atins de azi pe mâine. Este nevoie de timp. Şi va fi nevoie de răbdare. Dacă se crede că intenţiile avute la Congresul de Crăciun se pot realiza în câteva săptămâni, poate fi de asemenea dăunător.

Teze antroposofice, ca sugestii din partea Goetheanumului

1. Antroposofia este o cale de cunoaştere care ar dori să conducă spiritualul din fiinţa umană către spiritualul din Univers. Ea apare în om ca o necesitate a inimii şi a simţirii. Ea trebuie să-şi găsească justificare prin aceea că poate să satisfacă această necesitate. Antroposofia o poate recunoaşte doar acela care găseşte în ea ceea ce caută prin intermediul cugetului şi simţirii sale. De aceea, antroposofi pot fi doar acei oameni care resimt anumite întrebări despre fiinţa omului şi despre lume ca o necesitate vitală, aşa cum simţi foamea şi setea.

2. Antroposofia mijloceşte cunoştinţe ce sunt dobândite în mod spiritual. Ea face acest lucru însă doar pentru că viaţa curentă şi ştiinţa fundamentată pe percepţia senzorială şi pe activitatea intelectuală conduc la o graniţă a vieţii la care existenţa sufletului omenesc ar

trebui să sucombe, dacă nu ar putea depăși această graniță. Această viață curentă și această știință nu conduc spre o graniță ca și când acolo trebuie să te oprești, ci la această graniță a contemplării senzoriale se deschide, prin însuși sufletul omenesc, privirea în lumea spirituală.

3. Există oameni care cred că odată cu limitele contemplării senzoriale sunt date și limitele *oricărei alte* introspecții. Dacă ar fi atenți la *felul* cum devin conștienți de aceste limite, ei ar descoperi în această conștiență și facultățile pentru a depăși limitele. Peștele înoată până la granița apei; el trebuie să se întoarcă, deoarece îi lipsesc organele fizice pentru a trăi în afara apei. Omul ajunge până la granița contemplării senzoriale; el poate recunoaște că pe drumul făcut până acolo i s-au dezvoltat forțele sufletești pentru a putea trăi sufletește în elementul necuprins de contemplarea senzorială.

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică

4. [Nota 2] Omul, pentru siguranța în simțirea sa, pentru desfășurarea energică a voinței sale, are nevoie de o cunoaștere a lumii spirituale. Căci oricât de mult ar simți măreția, frumusețea, înțelepciunea lumii naturale *aceasta* nu îi dă niciun răspuns la întrebarea referitoare la propria sa ființă. Această ființă proprie ține legate împreună elementele și forțele lumii naturale în forma umană vivifiată, până în momentul în care omul pășește prin poarta morții. După aceea această formă este luată în primire de către natură. Ea nu poate menține coeziunea acesteia; nu poate face decât s-o descompună. Natura atât de măreață, frumoasă, plină de înțelepciune răspunde perfect la întrebarea cum se descompune forma umană, nu

însă şi la întrebarea cum este menţinută coeziunea ei. Nici un argument teoretic nu poate stinge *această* întrebare din sufletul omenesc simţitor, dacă el nu vrea să se autoamăgească. Existenţa *ei* trebuie să menţină necontenit viu, în orice suflet omenesc cu adevărat treaz, dorul după o cale spirituală de cunoaştere a lumii.

5. Pentru dobândirea unei linişti interioare omul are nevoie să se cunoască pe sine în spirit. El se găseşte pe sine în gândirea, simţirea şi voirea sa. El vede cum gândirea, simţirea şi voirea depind de fiinţa omenească naturală. Ele trebuie să urmărească, în desfăşurarea lor, stările de sănătate, boală, fortifiere şi anemiere ale corpului. Somnul le reduce la tăcere. Experienţa obişnuită de viaţă indică cea mai mare dependenţă imaginabilă a vieţuirii spirituale a omului de existenţa corporală. Aici se trezeşte în om conştienţa că în această experienţă de viaţă obişnuită s-ar putea să se fi pierdut cunoaşterea de sine. Mai întâi se profilează cu îngrijorare întrebarea: Ar putea exista o cunoaştere de sine care să treacă dincolo de experienţa de viaţă obişnuită, şi prin aceasta certitudinea unei Sine adevărate? Atroposofia vrea să răspundă la această întrebare pe baza experienţei spirituale sigure. În acest sens ea nu se sprijină pe o părere sau o credinţă, ci pe o vieţuire în spirit, care în esenţa ei este la fel de sigură precum vieţuirea în corp.

6. Dacă ne întoarcem privirea spre natura lipsită de viaţă, găsim o lume ce se revelează sub formă de legături legice. Cercetând aceste legături descoperim că ele sunt conţinutul legilor naturii. Totodată descoperim şi că prin aceste legi natura neînsufleţită se uneşte cu Pământul într-un întreg. De la această legătură terestră, ce domneşte în tot ceea ce este neînsufleţit, se poate trece apoi la contemplarea regnului vegetal viu. Vedem cum lumea

extrapământească trimite aici din depărtările cosmice forţele care scot din sânul a ceea ce este lipsit de viaţă ce este viu. În ceea ce este viu percepem fiinţialul, care se sustrage legăturii pur pământeşti şi se face revelatorul a ceea ce acţionează din depărtările spaţiului cosmic în jos, spre Pământ. În planta cea mai obscură percepem entitatea luminii extrapământeşti, aşa cum în ochi percepem obiectul luminos din faţa lui. În acest salt al observaţiei putem vedea diferenţa dintre fizic-pământesc, care domneşte în lumea neînsufleţită, şi eteric-extrapământesc, ce stăpâneşte în ceea ce este viu.

7. Pe om, în ceea ce priveşte fiinţa sa extrasufletească şi extraspirituală, îl găsim plasat în această lume a terestrului si extraterestrului. În măsura în care se situează în sfera terestrului, care cuprinde ceea ce este lipsit de viaţă, el este purtătorul *corpului său fizic* propriu-zis; în măsura în care dezvoltă în sine forţele pe care viul le atrage din depărtările cosmice în sfera pământească, el are un corp *eteric* sau corp al vieţii. Direcţia de cunoaştere a epocii moderne a lăsat complet neluată în seamă această opoziţie dintre pământesc şi eteric. Tocmai din acest motiv ea a dezvoltat cele mai imposibile concepţii referitoare la eteric. Teama de a se pierde în lucruri fanteziste a împiedicat să se vorbească despre această polaritate. Fără o astfel de discuţie însă nu ajungem să cunoaştem omul şi Cosmosul.

8. Putem observa entitatea omului în măsura în care ea se constituie din corpul său fizic şi corpul său eteric. Vom afla că toate fenomenele pe care le întâlnim la om venind dinspre această parte nu conduc la conştienţă ci rămân deocamdată în inconstient. Conştienţa nu este luminată prin potenţarea activităţii corpului fizic şi eteric ci, din contră, este întunecată. Ca rezultat al unei astfel de

potenţări recunoaştem stările de leşin. Urmărind firul unei judecăţi de acest fel ajungem să recunoaştem faptul că în organizarea omului – chiar şi a animalului – intervine ceva de o *altă* factură decât cea a fizicului şi etericului. Acesta devine activ *nu* când fizicul şi etericul sunt active dinăuntrul forţelor lor, ci când acestea *încetează* de a fi active în felul care le este propriu. Ajungem astfel la noţiunea de corp astral.

9. *Realitatea* acestui corp astral este găsită atunci când, prin meditaţie, se avanzează de la gândire, stimulată din exterior de către simţuri, la o contemplare interioară. În acest scop, gândirea stimulată din exterior trebuie cuprinsă interior şi *vieţuită* în suflet intensiv, ca atare, fără relaţia ei cu lumea exterioară; apoi, prin tăria sufletească însuşită prin această cuprindere şi vieţuire, trebuie observat că există organe de percepţie interioare ce *contemplă* un element spiritual acolo unde, în animal şi în om, corpurile fizie şi eteric sunt menţinute în graniţele lor pentru a apărea conştienţa.

10. Conştienţa apare *nu* printr-o continuare a activităţii ce vine ca rezultat din corpul fizic şi eteric, ci aceste două corpuri trebuie să-şi reducă activitatea la zero, chiar şi sub acest punct, pentru ca „să se facă loc" conştienţei, ca ea să poată domni. Ele nu provoacă conştienţa ci doar oferă terenul pe care trebuie să stea spiritul pentru a crea conştienţa în viaţa pământească. Aşa cum omul pe Pământ are nevoie de un teren pe care să poată sta, tot aşa spiritualul are nevoie în viaţa terestră de o bază materială pe care să se poată dezvolta. Şi aşa cum planeta nu are nevoie de un sol pentru a-şi afirma locul ei, tot aşa spiritul a cărui contemplare nu se îndreaptă spre material prin intermediul simţurilor, ci spre spiritual prin

forţă proprie, *nu* are nevoie de această bază materială pentru a deştepta în sine activitatea sa conştientă.

11. Conştienţa de sine, ce se rezumă în Eu, se ridică din conştienţă. Aceasta ia naştere atunci când în om intervine spiritualul, suprimând forţele corpului fizic şi ale corpului eteric. Prin suprimarea acestor corpuri se creează terenul pe care conştienţa îşi dezvoltă viaţa sa. Pentru ca organizarea trupească să nu fie distrusă, suprimării trebuie să-i urmeze însă o reconstrucţie. Astfel, dacă prin vieţuirea conştienţei are loc o suprimare, chiar elementul suprimat va fi din nou construit. Conştienţa de sine constă în percepţia acestei reconstrucţii. Acest proces poate fi urmărit prin contemplare interioară. Putem resimţi cum conştientul trece în conştient de sine prin faptul că *din sine* se creează o copie a conştientului propriu-zis. Imaginea conştientului propriu-zis se formează datorită golului din organism creat prin suprimare. El trece în conştienţă de sine în momentul în care golul este umplut din nou din interior. Fiinţialul capabil de această umplere este vieţuit ca Eu.

12. Realitatea Eului o găsim dacă continuăm să dezvoltăm contemplarea interioară, prin care corpul astral este abordat cognitiv, pătrunzând gândirea din cadrul meditaţiei cu voinţa. Iniţial ne-am dăruit acestei gândiri fără voinţă. Prin aceasta s-a ajuns ca în această gândire să intre un element spiritual, aşa cum intră culoarea în ochi şi sunetul în ureche la percepţia senzorială. Dacă te-ai transpus în situaţia de a reproduce printr-un act de voinţă ceea ce ai resuscitat în felul acesta, prin dăruire pasivă, în conştienţă, atunci în acest act de voinţă intră percepţia propriului Eu.

13. Pe calea meditaţiei putem găsi încă trei forme în care apare Eul, faţă de forma în care el apare în conştienţa obişnuită: 1. În conştienţa care cuprinde corpul eteric Eul apare ca imagine, care este în acelaşi timp şi o entitate

activă şi ca atare îi conferă omului formă, creştere, forţe plăsmuitoare. 2. În conştienţa care cuprinde corpul astral Eul se revelează ca mădular al unei lumi spirituale, de la care îşi primeşte forţele. 3. În ultima formă de conştienţă ce poate fi cucerită, de care tocmai am pomenit, Eul se arată ca o entitate spirituală autonomă, relativ independentă de lumea spirituală înconjurătoare.

14. În cea de-a doua formă a Eului; indicată în teza a treia(Este vorba de teza a treia din grupul anterior, deci de teza a 13-a), acesta apare ca „imagine". Prin observarea acestui caracter de imagine se aruncă o lumină şi asupra entităţii gânditoare în care apare Eul în conştienţa obişnuită. În conştienţa obişnuită căutăm Eul prin tot felul de reflecţii. Totuşi, o privire serioasă asupra acestei conştienţe ne arată că prin aceasta nu poate fi găsit acest „Eu adevărat" şi că aici reuşeşte să se profileze doar reflexul conceptual al lui, care este mai puţin decât o imagine. De adevărul acestei stări de fapt devii conştient abia atunci când avansezi la Eul ca imagine, ce trăieşte în corpul eteric. Abia atunci eşti stimulat să *cauţi Eul* ca adevărată entitate a omului.

15. Examinarea formei în care trăieşte Eul în corpul astral conduce la presimţirea adevărată a raporturilor omului faţă de lumea spirituală. Această formă a Eului este cufundată, în vieţuirea obişnuită, în adâncurile cele mai întunecate ale inconştientului. În aceste adâncuri omul intră, prin inspiraţie, în legătură cu entitatea spirituală cosmică. În conştienţa obişnuită întâlnim doar un foarte slab reflex în profunzimile sufletului al acestei inspiraţii din depărtările lumii spirituale.

16. A treia formă a Eului ne permite să aruncăm o privire în entitatea de sine stătătoare a omului în cadrul unei lumi spirituale. Ea trezeşte senzaţia că omul, cu natura

sa fizic-senzorială, este doar o revelare a ceea ce este el în mod real. Prin aceasta este dat punctul de pornire al adevăratei cunoaşteri de sine. Căci această Sine, ce modelează omul în realitatea sa, se revelează cunoaşterii abia atunci când el avansează de la gândul Eului la imaginea acestuia, de la imagine la forţele creatoare ale acestei imagini şi de la acestea la purtătorii spirituali ai acestor forţe.

17. Omul este o fiinţă ce-şi desfăşoară viaţa la mijloc, între două tărâmuri cosmice. Prin dezvoltarea trupească el este încorporat într-o „lume inferioară", prin entitatea sa sufletească el construieşte o „lume mediană" şi prin forţele sale spirituale el se străduie spre o „lume superioară". Dezvoltarea trupească o are de la ceea ce i-a dat natura; entitatea sufletească o poartă în sine ca propria sa contribuţie; forţele spirituale le află în sine ca daruri ce-l ridică deasupra lui însuşi, la participarea la o lume zeească.

18. Spiritul este creator în toate aceste tărâmuri cosmice. Natura nu este lipsită de spirit. Dacă în ea nu observăm spiritul putem chiar prin cunoaştere să o pierdem. Desigur însă, în existenţa naturii găsim spiritul ca şi cum el dormitează. După cum în viaţa omului somnul îşi are rostul lui, şi Eul trebuie să doarmă un anumit timp pentru ca altă dată să fie complet treaz, la fel şi spiritul cosmic trebuie ca într-un loc - în „natură" - să doarmă, pentru ca în altul să fie complet treaz.

19. Faţă de Cosmos sufletul omenesc este o fiinţă care visează, dacă nu ia aminte la spiritul ce acţionează în el. Acesta trezeste visele sufleteşti, ce ţes în propriul interior, în vederea participării la lumea din care se trage fiinţa adevărată a omului. Aşa cum cel ce visează se închide faţă de lumea înconjurătoare şi se izolează în propria lui fiinţă, la fel sufletul ar trebui să piardă legătura cu spiritul

lumii din care se trage, dacă nu vrea să audă în el însuşi strigătul de deşteptare al spiritului.

20. Este un fapt ce ţine de dezvoltarea justă a vieţii sufleteşti din om, ca el să devină deplin conştient în interiorul fiinţei sale de acţiunea ce porneşte din spirit. Mulţi adepţi ai concepţiei recente naturalist-ştiinţifice sunt în acest sens atât de puternic ancoraţi într-o anumită prejudecată, încât spun că, în toate fenomenele cosmice, ceea ce domină este cauzalitatea generală. Dacă omul crede că poate fi cauza a ceva datorită lui însuşi, aceasta nu poate fi decât o iluzie. Cunoaşterea modernă a naturii vrea să rămână în toate credincioasă observaţiei şi experimentului. Prin prejudecata referitoare la cauzalitatea ascunsă a propriilor impulsuri, ea păcătuieşte chiar împotriva propriului ei principiu. Căci acţiunea liberă din interiorul fiinţei omeneşti este o consecinţă absolut elementară a autoobservaţiei omului. Nu ne este permis s-o tăgăduim, ci trebuie s-o punem de acord cu principiul cauzalităţii generale care domneşte în cadrul ordinii naturale.

21. Nerecunoaşterea acestui impuls din spirit înăuntrul fiinţei omeneşti este cea mai mare piedică în calea ajungerii la convingerea existenţei unei lumi spirituale. Căci încadrarea propriei fiinţe în ordinea naturală înseamnă abaterea privirii sufleteşti de la această fiinţă. În lumea spirituală nu putem pătrunde însă dacă nu sesizăm spiritul, în primul rând acolo unde el există în mod absolut nemijlocit: în autoobservaţia nepărtinitoare.

22. Autoobservaţia constituie începutul observaţiei spirituale. Şi ea poate constitui începutul just pentru că omul, într-o reflectare adevărată, nu se poate opri la ea, ci de la ea trebuie să avanseze la următorul conţinut spiritual al lumii. Aşa cum corpul omenesc se atrofiază dacă nu primeşte hrană fizică, tot astfel cel ce se observă pe sine în

sens corect va resimți o atrofiere a Sinei sale, dacă nu vede cum în această Sine acționează forțele unei lumi spirituale, activă în afara lui.

23. Când omul trece prin poarta morții el intră în lumea spirituală, moment în care simte desprinzându-se de el tot ceea ce a dobândit, ca impresii și experiențe sufletești, prin intermediul simțurilor trupești și al creierului în timpul vieții pământești. În fața conștienței sale apare atunci în imagini, într-un tablou grandios, conținutul de viață adunat de-a lungul vieții pământești în memoria sa sub formă de gânduri la care nu a asociat imagini, sau ceea ce pentru conștiența pământească a rămas neremarcat, dar care de fapt a făcut totuși asupra sufletului său o impresie subconștientă. După puține zile aceste imagini pălesc, până la a dispărea. Când au dispărut cu totul, omul știe atunci că a depus și corpul său eteric, în care el recunoaște pe purtătorul acestor imagini.

24. După depunerea corpului eteric omului îi mai rămân, ca ultime mădulare, corpul astral și Eul. Cât timp primul îi rămâne atașat, acesta face să trăiască în conștiență tot ceea ce a format în timpul vieții pământești conținutul inconștient al sufletului, când acesta se odihnea în somn. În acest conținut sunt cuprinse judecățile pe care le întipăresc în timpul somnului în corpul astral ființe spirituale dintr-o lume superioară, care însă se sustrag conștienței pământești. Omul parcurge încă o dată viața sa pământească, dar în așa fel încât acum conținutul său sufletesc este evaluarea, din punctul de vedere al lumii spirituale, a faptelor și gândurilor lui. Parcurgerea vieții se face retrospectiv: mai întâi ultima noapte, apoi penultima și așa mai departe.

25. Evaluarea vieţii, trăită în corpul astral după trecerea prin poarta morţii, durează un timp egal cu cel afectat somnului în viaţa pământească.

26. Omul intră în lumea spirituală abia după depunerea corpului astral, după încheierea evaluării vieţii. În această lume, relaţia 1ui faţă de entităţile de natură pur spirituală este similară aceleia faţă de entităţile şi procesele regnurilor naturale de pe Pământ. Tot ceea ce în viaţa pământească era lume exterioară, în vieţuirea spirituală devine lume interioară. În această situaţie omul nu percepe această lume exterioară ca atare, ci o vieţuieşte în spiritualitatea ei, care pe Pământ îi era ascunsă, o percepe ca pe lumea sa interioară.

27. În domeniul spiritual omul, aşa cum este el pe Pământ, devine lume exterioară. La acest om te uiţi aşa cum te-ai uita la stele, nori, munţi, râuri aici pe Pământ. Şi *această* lume exterioară nu este mai puţin bogată în conţinut decât apar în viaţa terestră fenomenele Cosmosului.

28. *Forţele* edificate de spiritul omului în domeniul spiritual continuă să acţioneze în plăsmuirea omului pământesc, după cum *faptele* săvârşite ca om fizic continuă să acţioneze în viaţa de după moarte sub formă de conţinut sufletesc.

29. În cunoaşterea imaginativă avansată acţionează ceea ce trăieşte spiritual-sufleteşte înăuntrul omului şi contribuie de-a lungul vieţii la modelarea corpului său fizic şi, pe baza acestuia, dezvoltă existenţa omenească în lumea fizică. Aici corpului fizic, ce în metabolism cunoaşte o permanentă înnoire, i se opune entitatea omenească interioară, ce în fiinţa sa cunoaşte o evoluţie *continuă* de la naştere (respectiv concepţie) până la moarte; corpului spaţial i se opune un corp temporal.

30. În cunoaşterea inspirată trăieşte în imagine ceea ce experimentează fiinţa omenească în cadrul unei ambianţe spirituale în perioada dintre moarte şi o nouă naştere. Aici se poate contempla ce este omul în conexiunea cosmică conform fiinţei sale, fără corpurile fizic şi eteric prin intermediul cărora traversează existenţa terestră.

31. În cunoaşterea intuitivă în conştienţă trăieşte ceea ce acţionează din vieţile pământeşti anterioare în viaţa pământească prezentă. Aceste vieţi pământeşti anterioare, în evoluţia lor ulterioară, s-au debarasat de legăturile în care s-au aflat cu lumea fizică. Ele au devenit sâmburele spiritual pur al fiinţei omeneşti şi acţionează ca atare în viaţa actuală. Prin aceasta ele devin, de asemenea, obiect al cunoaşterii, o cunoaştere ce se produce în urma dezvoltării cunoaşterii imaginative şi inspirate.

32. În capul omului, organizarea fizică este o amprentă a individualităţii spirituale. Părţile fizică şi eterică ale capului le găsim ca imagini încheiate, terminate ale spiritualului şi *alături* de ele stau, într-o entitate sufletesc-spirituală independentă, partea astrală şi Eul. Ca urmare, în capul omului avem de-a face cu o dezvoltare paralelă a organizărilor, relativ autonome, fizică şi eterică pe de o parte şi astrală şi Eu pe de altă parte.

33. În partea metabolism-membre a omului, cele patru mădulare ale entităţii umane sunt strâns unite unul cu celălalt. Organizarea Eu şi organizarea corp astral nu stau alături de părţile fizică şi eterică. Ele sunt *în* acestea: le însufleţesc, acţionează în creşterea lor, în capacitatea lor de mişcare şi aşa mai departe. Prin aceasta însă partea metabolism-membre este ca un germene ce vrea să se dezvolte în continuare, ce tinde permanent să devină cap şi care în timpul vieţii pământeşti este ţinut permanent în loc de la aşa ceva.

34. Organizarea ritmică se află la mijloc. Aici organizările Eu şi corp astral se unesc şi se separă alternativ de partea fizică şi eterică. Respiraţia şi circulaţia sangvină sunt expresia fizică a acestei uniri şi separări. Procesul de inspiraţie reflectă unirea; procesul de expiraţie separarea. Procesele din sângele arterial reprezintă unirea; procesele din sângele venos separarea.

35. Fiinţa fizică a omului o înţelegem doar dacă o privim ca o imagine a spiritual-sufletescului. Luat în sine, corpul fizic al omului rămâne un lucru de neînţeles. Însă în mădularele sale el este, în diverse forme, o imagine a spiritual-sufletescului. Capul este cea mai desăvârşită imagine senzorială, imaginea definitivată a acestuia. Tot ceea ce tine de sistemul metabolism-membre este ca o imagine ce nu a primit încă forma sa finală, ci la care abia s-a început să se lucreze. Tot ceea ce aparţine de organizarea ritmică a omului se află, în ceea ce priveşte raportul spiritual-sufletescului faţă de trupesc, la mijloc între aceste două extreme.

36. Cine consideră capul omenesc din acest punct de vedere spiritual are, în această consideraţie, un ajutor pentru înţelegerea imaginaţiunilor spirituale; căci în formele capului s-au scurs, oarecum până la nivelul consistenţei fizice, forme imaginative.

37. În acelaşi fel, prin examinarea părţii ritmice a organizării omeneşti putem avea un ajutor în înţelegerea inspiraţiunilor. Aspectul fizic al ritmurilor vitale poartă, în imaginea senzorială, caracterul inspirativului. În sistemul metabolic şi în sistemul locomotor, dacă le considerăm în deplină acţiune, în desfăşurarea activităţilor necesare sau posibile, avem o imagine sensibil-suprasensibilă a intuitivului suprasensibil pur.

DESPRE NATURA DE IMAGINE A OMULUI (REFERITOR LA TEZELE ANTERIOARE)

Este foarte important să se înţeleagă că prin antroposofie reprezentările pe care le dobândeşte omul în contemplarea naturii exterioare trebuie să înceteze, atunci când se are în vedere omul. Faţă de această cerinţă păcătuieşte felul de gândire ce şi-a făcut intrarea în cugetele omeneşti în urma evoluţiei ultimelor secole. Prin ea se obişnuieşte să se gândească legi ale naturii; şi prin aceste legi ale naturii se explică fenomenele naturii ce se percep cu ajutorul simţurilor. În acelaşi fel se priveşte apoi organismul omenesc, ca şi cum organizarea sa ar putea fi înţeleasă aplicând legile naturii la el.

Aceasta este ca şi cum cineva ar privi un tablou al unui pictor prin prisma substanţei din care este făcută culoarea, a forţei cu care aderă culorile la pânză, a felului în care se întind culorile pe pânză şi altele de acest fel. Prin toate acestea nu se ajunge la ceea ce se revelează în tablou. În această revelare a ceea ce există în cadrul tabloului trăiesc cu totul alte legităţi decât cele pe care le obţinem cu ajutorul punctelor de vedere indicate.

Problema care se pune acum este să ne dăm seama că şi în entitatea omenească se revelează ceva ce nu poate fi cuprins cu ajutorul punctelor de vedere din care se extrag legile naturii exterioare. Dacă ţi-ai însuşit în mod just această reprezentare, eşti în situaţia de a înţelege omul ca pe un *tablou*. În sensul acesta mineralul nu este tablou. El revelează doar ceea ce pot percepe simţurile în mod nemijlocit.

În ceea ce priveşte tabloul, privirea trece oarecum *dincolo* de cele contemplate senzorial, orientându-se asupra unui conţinut ce poate fi înţeles în spirit. La fel stau

lucrurile şi atunci când luăm în considerare fiinţa omenească. Dacă o cuprindem în mod just cu ajutorul legilor naturii, atunci în reprezentarea acestor legi nu te simţi aproape de omul real, ci doar de ceva prin care se revelează acest om real.

În spirit trebuie să vieţuieşti faptul că având ajutorul legilor naturii poţi sta în fala omului cum ai sta în faţa unui tablou la care nu poţi spune decât că aici este albastru şi aici roşu şi nu eşti în stare să raportezi albastrul şi roşul, printr-o activitate sufletească interioară, la ceva ce se revelează prin aceste culori.

Trebuie să ai o cu totul altă senzaţie atunci când te situezi cu legile naturii în faţa unui mineral sau în faţa unui om. Pentru ceva mineral, conceperea spirituală este similară cu palparea directă a obiectului perceput; pentru om, a te situa în faţa lui cu legile naturii înseamnă să fii la fel de departe de el ca faţă de un tablou, pe care nu îl priveşti cu ochii sufleteşti, ci doar îl pipăi.

Dacă s-a înţeles mai întâi că atunci când îl privim pe om acesta este o *imagine* a ceva, se poate trece apoi, cu dispoziţia sufletească justă, şi la a descifra ce reprezintă acea imagine.

Iar în om natura de imagine nu se revelează în mod univoc. Un organ de percepţie senzorială este în esenţă cel mai puţin imagine şi cel mai mult o revelare a lui însuşi, ca şi mineralul. Tocmai de aceea ne putem apropia cel mai mult cu ajutorul legilor naturii de organele senzoriale. Priviţi alcătuirea minunată a ochiului omenesc. Prin intermediul legilor naturii reuşim, aproximativ, să cuprindem această alcătuire. Şi pentru celelalte organe senzoriale lucrurile sunt asemănătoare, chiar dacă aceasta nu apare atât de clar precum în cazul ochiului. Aceasta se întâmplă din cauză că organele senzoriale prezintă în

alcătuirea lor un anumit grad de desăvârşire. Ele sunt încorporate în organismul omenesc ca nişte structuri *terminate* şi mijlocesc ca atare omului percepţiile lumii exterioare.

Nu la fel stau lucrurile cu procesele ritmice ce au loc în organism. Ele nu se înfăţişează ca ceva terminat. În ele se petrece o permanentă naştere şi pieire a organismului. Dacă organele senzoriale ar fi la fel precum sistemul ritmic, atunci omul ar percepe lumea exterioară ca şi cum aceasta s-ar afla într-o permanentă devenire.

Organele senzoriale se prezintă precum tabloul ce atârnă pe perete. Sistemul ritmic se află în faţa noastră ca un proces în curs de desfăşurare, ca atunci când am privi pânza şi pictorul în procesul de creare a tabloului. Tabloul încă nu este gata; totuşi el este mereu prezent. În acest fel de a privi avem de-a face doar cu un proces de formare, de *naştere*. Ceea ce a luat naştere se mentine iniţial, rămâne. Când privim sistemul ritmic omenesc pieirea, deconstrucţia, urmează imediat naşterii, construcţiei. În sistemul ritmic se înfăţişează un tablou *în devenire*.

Activitatea pe care o depune sufletul atunci când se dăruieşte perceptiv unui tablou terminat poate fi desemnată ca *imaginaţiune*. Vieţuirea pe care trebuie să o dezvoltăm pentru a cuprinde cu înţelegerea un tablou în curs de devenire o numim în schimb *inspiraţie*.

Şi mai diferit se prezintă lucrurile atunci când privim sistemul metabolic şi sistemul locomotor al organismului omenesc. Aici suntem în situaţia în care am sta în faţa unei pânze deocamdată goale, a tuburilor cu culori şi a artistului ce încă nu s-a apucat să picteze. Dacă vrem să ajungem să înţelegem sistemul metabolic şi sistemul membre, trebuie să dezvoltăm un gen de percepţie care are de-a face cu percepţia a ceea ce cuprind simţurile tot atât de puţin cât

au de-a face tuburile de culori, pânza goală şi pictorul cu tabloul ce apare mai târziu în faţa ochilor noştri. Iar activitatea prin care sufletul vieţuieşte pur spiritual omul din metabolism şi din mişcările sale este asemănătoare cu situaţia în care, privind pictorul, pânza goală şi tuburile de clori, am vieţui tabloul ce va fi pictat mai târziu. Faţă de sistemul metabolic şi sistemul locomotor în suflet trebuie să domnească *intuiţia*, dacă vrem ca el să poată fi înţeles.

Este necesar ca membrii activi ai Societăţii antroposofice să facă în acest fel trimitere la caracterul specific modului antroposofic de a privi. Căci nu trebuie privit doar conţinutul cunoaşterii obţinut prin intermediul antroposofiei, ci şi cum se ajunge la vieţuirea acestui conţinut de cunoaştere.

De la cele prezentate aici, calea de investigare ne conduce la următoarele teze.

38. După ce am ajuns, prin direcţia arătată în tezele precedente, să privim omul în *natura sa de imagine* şi în spiritualitatea ce se revelează prin aceasta, ne aflăm acum în situaţia ca în lumea spirituală, în care-l vedem pe om domnind ca fiinţă spirituală, să privim *totodată* şi legile sufletesc-morale în realitatea lor. Căci ordinea morală cosmică se înfăţişează atunci ca reflectarea pământească a unei ordini proprii lumii spirituale. Iar ordinea fizică şi ordinea morală formează împreună o unitate.

39. Dinăuntrul omului acţionează *voinţa*. În comparaţie cu legile naturii, descoperite pe baza fenomenelor din lumea exterioară, ea este ceva complet străin. Esenţa organelor senzoriale mai poate fi încă recunoscută ca fiind asemănătoare cu obiectele exterioare din natură. Voinţa nu poate interveni încă în activitatea lor. Esenţa revelată în sistemul ritmic al omului deja se aseamănă mai puţin cu ceea ce există în lumea exterioară.

În acest sistem voinţa poate deja interveni până la un anumit nivel. Acest sistem trebuie conceput însă în formare şi pieire. Voinţa este încă latentă în acestea.

40. În sistemul metabolism-membre se revelează într-adevăr o fiinţă prin elementele şi procesele legate de elemente, însă aceste elemente şi procese au de-a face cu ea tot atât de puţin cât au de-a face pictorul şi mijloacele lui cu tabloul finit. De aceea voinţa poate interveni direct în această fiinţă. Dacă îndărătul organizaţiei omeneşti ce trăieşte în cadrul legilor naturale concepem fiinţialitatea omenească ce ţese în spiritual, avem atunci în *aceasta* un domeniu în care se poate observa acţiunea voinţei. Faţă de domeniul senzorial voinţa omenească rămâne o vorbă fără nici un conţinut. Iar cine vrea s-o conceapă ca aparţinând domeniului senzorial părăseşte, în cunoaştere, esenţa adevărată a voinţei şi pune în locul ei altceva.

41. Prin teza a treia din grupul precedent se face trimitere la fiinta *voinţei omeneşti*. Abia atunci când ţi-ai dat seama de această fiinţă te afli cu înţelegerea într-o sferă a lumii în care acţionează destinul (Karma). Atât timp cât nu vezi decât legitatea ce uneşte lucrurile şi realităţile din natură, rămâi departe de acea legitate ce acţionează în destin.

42. Prin înţelegerea unei astfel de legităţi a destinului se revelează şi faptul că acesta nu-şi poate desfăşura existenţa pe parcursul unei vieţi fizice pământeşti. Cât timp trăieşte în acelaşi corp fizic, omul poate transpune în realitate conţinutul moral al voinţei sale doar în măsura în care i-o permite acest corp fizic în cadrul lumii fizice. Abia după ce omul a trecut prin poarta morţii în sfera spirituală entitatea spirituală a voinţei poate ajunge la deplina realitate. Aici binele ajunge să se înfăptuiască, mai întâi

spiritual, prin consecinţele corespunzătoare lui, şi răul printr-ale lui.

43. Omul însuşi se plăsmuieşte între moarte şi o nouă naştere în această adeverire spirituală; el devine *esenţialmente* o reflectare a ceea ce a *făcut* în timpul vieţii pământeşti. La revenirea pe Pământ el îşi plăsmuieşte viaţa sa fizică din tot acest fiinţial al său. Spiritualul care domneşte în destin se poate înfăptui pe plan fizic doar dacă cauzalitatea corespunzătoare acestuia s-a retras, *mai înainte* de această înfăptuire, în domeniul spiritual. Căci *din* spiritual şi nu prin succesiunea fenomenelor fizice se formează ceea ce se exprimă ca destin.

44. O trecere spre tratarea spiritual-ştiinţifică a problemei destinului ar putea fi făcută analizând, pe baza unor exemple luate din viaţa omului, importanţa factorului de destin pentru cursul vieţii; de exemplu, o întâmplare din tinereţe, care cu certitudine nu s-a produs în deplină libertate la o anumită personalitate, poate plăsmui în mare parte întreaga ei viaţă de mai târziu.

45. Ar trebui zugrăvită importanţa faptului că în cursul vieţii fizice dintre naştere şi moarte binele poate lua un aspect nefericit, iar răul, cel puţin în aparenţă, unul fericit. Pentru discuţii exemplele în imagini sunt mai importante decât explicaţiile teoretice, deoarece pregătesc mai bine analiza spiritual-ştiinţifică.

46. Ar trebui arătat, pe baza unor situaţii de destin din existenţa omului, în care nu pot fi găsite cauzele ce le determină în viaţa pământească prezentă, cum, faţă de aceste situaţii de destin, chiar o privire pur raţională te îndreaptă spre o vieţuire anterioară. Desigur, din felul expunerii trebuie să reiasă clar că prin astfel de expuneri nu se afirmă nimic obligatoriu, ci doar se spune ceva ce

vrea să orienteze gândurile spre o analiză spiritual-ştiinţifică a problemei destinului.

47. Aspectele care intervin în formarea destinului omului apar doar în mică măsură în conştienţa obişnuită, de cele mai multe ori ele domnind în subconstient. Devine vizibil însă faptul că tocmai prin dezvăluirea legităţii ce domneşte în cadrul destinului inconştientul poate fi adus în conştient. Cei care spun că inconştientul din momentul de faţă ar trebui să rămână mereu domeniul absolut al inconştientului şi prin aceasta ar reprezenta frontiera la care poate ajunge cunoaşterea nu au deloc dreptate. Cu fiecare părticică care i se dezvăluie omului din propriul destin el ridică o parte a inconştientului de până atunci la nivelul conştienţei.

48. Prin această ridicare ne dăm seama că faptele de destin nu se ţes în cuprinsul vieţii dintre naştere şi moarte; prin problematica legată de destin se face trimitere chiar la cercetarea vieţii dintre moarte şi o nouă naştere.

49. Prin îndreptarea discuţiei, legată de cele trăite de om, de la sine însuşi la problema destinului se va putea dezvolta un sentiment adevărat privitor la raportul senzorialului faţă de spiritual. Cine vede în fiinţa omenească destinul care îl stăpâneşte se află deja înăuntrul spiritualului. Căci legăturile de destin chiar nu au nimic natural în sine.

50. Este cât se poate de important să reliefăm că analizarea vieţii istorice a omenirii este însufleţită, atunci când arătăm că înseşi sufletele omeneşti sunt cele ce transportă rezultatele unei epoci istorice în alta, prin perindarea lor de la o epocă la alta, în vieţi pământeşti repetate.

51. Faţă de acest mod de a vedea lucrurile se va replica imediat că el reduce istoria la ceva elementar şi

naiv; dar se greşeşte. El adânceşte mult mai profund viziunea fenomenului istoric, pe care îl urmăreşte până în resortul cel mai intim al fiinţei omeneşti. Istoria devine astfel mai bogată şi mai concretă, nu mai săracă şi mai abstractă. Ceea ce trebuie aici este doar ca în cele prezentate să se dezvolte inimă şi cuget pentru sufletul omenesc în viaţă, în care, prin aceasta, se scrutează adânc.

52. Ar trebui ca epocile din viaţa dintre moarte şi o nouă naştere să fie tratate cu referire la plăsmuirea Karmei. Modalitatea acestei tratări a plăsmuirii Karmei urmează să fie subiectul următoarelor teze.

53. Desfăşurarea vieţii omeneşti între moarte şi o nouă naştere se face în trepte succesive. Câteva zile după trecerea prin poarta morţii se face o contemplare panoramică, în *imagini-tablou*, a vieţii pământeşti scurse. Această panoramă prezintă totodată desprinderea purtătorului acestei vieţi de entitatea sufletesc-spirituală a omului.

54. Aproximativ în o treime din durata de viaţă pământească ce tocmai s-a scurs se experimentează, prin trăiri spirituale ale sufletului, efectul vieţii pământeşti precedente în sensul unei ordini cosmice juste din punct de vedere etic. În timpul acestei vieţuiri se exprimă intenţia de a plăsmui următoarea viaţă pământească în conformitate cu această vieţuire, pentru compensarea celei precedente.

55. Urmează o epocă existentială pur spirituală lungă, în care sufletul omenesc, împreună cu alte suflete omeneşti legate karmic cu el şi împreună cu entităţi din Ierarhile superioare, plăsmuiesc viaţa pământească viitoare, în sensul Karmei.

56. Epoca existenţială dintre moarte şi o nouă naştere, în care se plăsmuieşte Karma omului, poate fi

descrisă doar pe baza rezutatelor cercetării spirituale. Trebuie avut însă în conştientă faptul că această descriere poate fi întotdeauna accesibilă raţiunii. Aceasta nu trebuie decât să privească nepărtinitor esenţa realităţii senzoriale şi îşi va da seama că această esenţă te trimite la ceva spiritual, după cum forma unui cadavru te trimite la viaţa care a fost în ea.

57. Rezultatele ştiinţei spiritului arată că omul între moarte şi naştere aparţine regnurilor spirituale, aşa cum între naştere şi moarte aparţine regnurilor naturii, regnurilor mineral, vegetal şi animal.

58. Regnul mineral poate fi recunoscut în forma actuală a omului, cel vegetal în corpul eteric, ce constituie temelia devenirii şi creşterii sale, iar cel animal în corpul astral, ce asigură impulsul dezvoltării simţirii şi voinţei. Încununarea vieţii conştiente de simţire şi voinţă în viaţa spirituală *conştientă de sine* face vizibilă nemijlocit legătura omului cu lumea spirituală.

59. O observare nepărtinitoare a gândirii arată faptul că gândurile, în conştienţa obişnuită, nu au o existenţă proprie, că ele apar doar ca imagini reflectate a ceva. Totuşi omul se simte *viu* în gânduri. *Gândurile* nu au viaţă; *el însă* trăieşte *în* gânduri. Această viaţă îşi are obârşia în fiinţele spirituale, care (în sensul cărţii mele ***Ştiinţa ocultă***) pot fi considerate ca cea de-a treia Ierarhie, ca un regn spiritual.

60. Extinderea acestei observaţii nepărtinitoare asupra simţirii arată că sentimentele urcă în noi dinăuntrul organismului, dar ele nu pot fi produse de către acesta. Căci viaţa lor poartă în sine o natură independentă de organism. Omul, prin organismul său trupesc, se poate simţi pe sine în lumea naturală. Dar, în momentul când face acest lucru înţelegându-se pe sine, el se va simţi cu lumea

sa de sentimente într-un regn spiritual. Acesta este cel al Ierarhiei a doua.

61. Ca ființă a voinței omul nu se îndreaptă spre organismul său, ci spre lumea din afară. El nu întreabă dacă vrea să meargă sau ce simte în picioarele sale, ci ce fel de țintă este aceea din afară spre care vrea să meargă. În timp ce voiește el își uită organismul său. În voință el nu aparține naturii sale. Aici el aparține regnului spiritual al primei Ierarhii.

UNELE ASPECTE DESPRE ÎNȚELEGEREA SPIRITULUI ȘI VIEȚUIREA DESTINULUI

În comunicările și observațiile care se adresează aici membrilor se dorește ceva care de data aceasta să poată da o altă orientare gândurilor referitoare la teze.

Înțelegerea cunoașterii antroposofice poate fi înlesnită, dacă sufletul omenesc are mereu îndreptată atenția spre legătura omului cu lumea.

Când omul își îndreaptă atenția asupra lumii, în care coboară prin naștere și din care pleacă prin moarte, el are inițial în jur întreaga bogăție a impresiilor senzoriale proprii. El dezvoltă gânduri în legătură cu aceste impresii senzoriale.

Când conștientizează: „Față de tot ceea ce îmi revelează simțurile drept lume, eu îmi formez gânduri", atunci el poate începe să se observe pe sine. El își poate spune: În gândurile mele trăiesc „Eu". Lumea îmi dă prilejul de a mă vieţui *pe mine* în gânduri. Când observ lumea [**3**], mă găsesc pe mine în gândurile mele.

Continuând această reflecție, omul pierde din conștiență lumea și în conștiență pătrunde Eul. El încetează de a-și reprezenta lumea; el începe să viețuiască Sinea.

Dacă însă atenţia sa se îndreaptă spre interior, unde se oglindeşte lumea, în conştienţă apar evenimentele de destin ale vieţii în care Sinea omenească s-a implicat, mergând înapoi de la momentul respectiv până la momentul ultim pe care şi-l poate aminti. În succesiunea acestor trăiri de destin este vieţuită propria existenţă.

Conştientizând: „Eu, cu Sinea mea, am vieţuit un destin", poţi începe să observi lumea. Îţi poţi spune: în destinul meu nu am fost singur; în cele trăite de mine a intervenit lumea. Eu am *voit* aceasta sau cealaltă; în voirea mea s-a revărsat cu putere lumea. Când vieţuiesc această voire autoobservându-mă, în voirea mea găsesc lumea.

Continuând să se familiarizeze din ce în ce mai mult cu propria sa Sine, omul pierde Sinea din conştienţă. În aceasta intervine lumea. El încetează să vieţuiască Sinea; începe, în simţire, să constientizeze lumea.

Dacă gândesc la lumea de afară, mă găsesc pe mine; dacă mă adâncesc în mine însumi găsesc aici lumea. Dacă omul resimte suficient de puternic *acest lucru*, el se află în centrul enigmelor lumii şi ale omului.

Căci simţind: Te străduieşti prin gândire să înţelegi lumea şi în această gândire nu faci decât să te introduci pe tine, te confrunţi cu prima enigmă a lumii.

Să simţi în Sinea ta că eşti format de către destin şi în această formare să simţi torentul evenimentelor lumii, te îndreaptă spre a doua enigmă a lumii.

În vieţuirea acestei enigme a lumii şi a omului încolţeşte dispoziţia sufletească cu care omul poate întâmpina antroposofia, în aşa fel încât în interiorul său să primească de la aceasta o impresie care să-i suscite atenţia.

Căci antroposofia arată următorul lucru: există o trăire spirituală care, în gândire, nu pierde lumea. Se mai poate *trăi* şi în gândire. Ea indică, în activitatea de

meditaţie, o trăire interioară în care, gândind, nu pierzi lumea senzorială, ci câştigi lumea spirituală. În loc să pătrunzi în Eu, în care simţi că lumea simţurilor se scufundă, pătrunzi în lumea spirituală, în care simţi Eul fortificat.

În continuare, antroposofia arată: Există o vieţuire a destinului în care nu pierzi Sinea. Chiar şi în destin te poţi *simţi activ*. Observarea neegoistă a destinului omenesc indică o trăire în care înveţi să iubeşti nu numai propria existenţă, ci şi lumea. În loc să încremeneşti în lume, care poartă Eul pe valurile fericirii şi nefericirii, găseşti Eul care, voind, configurează propriul destin. În loc să te izbeşti de lume, de care Eul se sfărâmă, pătrunzi în Sinea proprie, care se simte unită cu activitatea cosmică.

Destinul îi este pregătit omului de către lumea pe care i-o revelează simţurile sale. Dacă el găseşte în domnia destinului propria activitate, Sinea sa urcă în el puternic nu doar din propriul interior, ci şi din lumea senzorială.

Dacă putem simţi cât de puţin cum în Sinea noastră lumea apare ca spiritual şi cum în lumea senzorială se dovedeşte a fi activă însăşi Sinea, suntem deja în miezul înţelegerii sigure a antroposofiei.

Căci atunci vom dezvolta un simţ pentru faptul că în antroposofie putem descrie lumea spirituală ce este cuprinsă de către Sine; iar acest simţ va dezvolta la rândul lui o înţelegere a faptului că în lumea senzorială Sinea poate fi găsită şi altfel decât prin adâncire interioară. Antroposofia găseşte Sinea, arătând că omul nu primeşte din lumea senzorială doar percepţii senzoriale ci şi efecte ale acţiunilor din existenţa preterestră şi din vieţile pământeşti anterioare.

Omul poate privi acum în afară, în lumea senzorială, şi să-şi spună: aici nu este doar culoare, sunet, căldură; aici

acţionează şi trăirile pe care le-au cunoscut sufletele omeneşti înaintea actualei existenţe pământeşti. Şi tot aşa omul poate privi în interiorul lui şi să-si spună: aici nu este doar Eul meu, aici se manifestă o lume spirituală.

În acord cu acest fel de a privi lucrurile, cel atins de enigmele lumii şi ale omului se poate întâlni cu iniţiatul care, conform părerilor sale, trebuie să vorbească despre lumea senzorială exterioară ca şi când din aceasta nu-şi fac apariţia doar percepţii senzoriale, ci şi impresii provenite din ceea ce a acţionat asupra sufletelor omeneşti în existenţa preterestră şi în vieţile pământeşti trecute; şi care despre lumea interioară a Sinei trebuie să mărturisească că aceasta revelează legături spirituale la fel de pregnante şi pline de consecinţe ca şi percepţiile lumii senzoriale.

Membrii ce vor să fie activi pe acest tărâm ar trebui să se facă mijlocitori conştienţi între ceea ce simte sufletul omenesc căutător ca enigmă a lumii şi a omului şi ceea ce are de spus cunoaşterea iniţiaţilor, atunci când ea învie din destinele oamenilor o lume trecută şi când, prin fortificare sufletească, deschide poarta percepţiei unei lumi spirituale.

Astfel, prin munca membrilor ce doresc să fie activi, Societatea antroposofică poate deveni o adevărată şcoală pregătitoare a şcolii iniţiatice. Acest lucru a vrut să scoată în evidenţă cu putere Congresul de Crăciun; iar cine înţelege just acest Congres va continua să evidenţieze cele spuse acolo până ce o înţelegere suficientă a lor poate aduce sarcini noi în faţa Societăţii.

Fie ca din cele spuse acolo să izvorască şi „tezele" ce urmează a fi date în continuare.

62. Lumea senzorială aduce la suprafaţă, prin percepţiile senzoriale, doar o parte a fiinţei pe care ea o ascunde în adâncurile sale tumultoase. La o observaţie

spirituală mai pătrunzătoare, ea arată că urmările a ceea ce sufletele omeneşti au făptuit în timpuri demult trecute se găsesc în aceste adâncuri.

63. Lumea interioară a omului revelează privirii de sine obişnuite doar o parte a lumii în care ea trăieşte. La o vieţuire fortificată ea arată că stă într-o realitate spiritual-vie.

64. În destinul omului nu se revelează doar activitatea unei lumi exterioare, ci şi aceea a propriei Sine.

65. În trăirile sufleteşti ale omului nu se revelează doar o Sine, ci şi o lume spirituală, pe care Sinea, printr-o cunoaştere adecvată spiritului, o poate găsi unită cu propria fiinţă.

66. Fiinţele Ierarhiei a treia se revelează în viaţa care se dezvoltă în gândirea omenească ca fundal spiritual. Această viaţă se ascunde în activitatea de gândire a omului. Dacă aceasta ar continua să acţioneze în el ca existenţă de sine stătătoare, omul nu ar putea ajunge la libertate. Activitatea gânditoare omenească începe în momentul în care încetează activitatea gânditoare cosmică.

67. Fiinţele Ierarhiei a doua se revelează într-un element sufletesc extraomenesc, care rămâne ascuns simţirii omeneşti ca acţiune cosmic-sufletească. Acest cosmic-sufletesc lucrează îndărătul simţirii omeneşti. El este cel ce configurează fiinţial-umanul ca organism al simţirii, înainte ca în acesta să poată trăi simţirea însăşi.

68. Fiinţele primei Ierarhii se revelează într-o acţiune spirituală extraomenească intrinsecă voinţei omeneşti, ca lume fiinţială cosmic-spirituală. Acest cosmic-spiritual se vieţuieşte pe sine însuşi în acţiune, când omul voieşte. El creează legătura fiinţial-umanului cu lumea extraomenească înainte ca omul să fi devenit, prin organismul său voliţional, fiinţa care voieşte liber.

SFERE SPIRITUALE COSMICE ŞI CUNOAŞTERE DE SINE OMENEASCĂ

Tezele care au fost trimise săptămânile acestea de la Goetheanum membrilor Societăţii antroposofice conduc privirea sufletească spre fiinţele sferelor spirituale cu care omul este legat în linie ascendentă, aşa cum este legat cu regnurile naturii în linie descendentă.

O cunoaştere de sine adevărată a omului poate deveni călăuza spre aceste sfere spirituale. Şi dacă se năzuieşte corect spre o astfel de cunoaştere de sine, în ea se va deschide înţelegerea pentru ceea ce mijloceşte antroposofia sub formă de cunoştinţe, atunci când priveşte în viaţa lumii spirituale. Ceea ce trebuie aici este să exersezi cunoaşterea de sine în sensul adevărat, nu printr-o fixaţie simplistă în „interior".

Într-o astfel de cunoaştere de sine adevărată, primul lucru pe care-l găsim este ceea ce trăieşte în *amintire*. În conştienţă sunt evocate, sub formă de imagini-gânduri, umbrele a ceea ce ai experimentat în mod viu, nemijlocit, în trecut. Cine zăreşte o umbră este purtat cu gândul, dintr-un imbold interior, spre obiectul care aruncă umbra. Cine poartă cu sine o amintire nu-şi poate îndrepta privirea sufletească într-un mod atât de direct spre vietuirea ce reverberează în amintire. Dacă însă el se concentrează cu adevărat asupra propriei sale Sine, va trebui să-şi spună: el însuşi este, conform entităţii sale sufleteşti, ceea ce au făcut din el vieţuirile care îşi aruncă umbra lor în amintire. În conştienţă apar umbrele amintirii, în existenţa sufletească *luminează* ceea ce apare *ca umbră* în amintire; în amintire avem umbră moartă; în suflet, unde acţionează amintirea, avem existenţă vie.

Nu trebuie decât să distingem clar acest raport al amintirii cu viaţa sufletească adevărată, pentru a simţi cum în această străduinţă după claritate în cunoaşterea de sine te afli pe drumul către lumea spirituală.

Prin intermediul amintirii urmărim spiritualul propriului nostru suflet. Pentru conştienţa obişnuită, această urmărire nu ajunge să cuprindă cu adevărat realitatea spre care se îndreaptă privirea. Privim spre ceva; însă privirea nu întâlneşte nicio realitate. Antroposofia indică, prin cunoaştere imaginativă, această realitate. Ea ne îndreaptă de la ceea ce se proiectează ca umbră la ceea ce luminează. Ea face aceasta atunci când vorbeşte de *corpul eteric* al omului. Ea arată că în imaginile-umbă ale gândurilor acţionează corpul fizic; că în ceea ce luminează *trăieşte* corpul eteric.

Cu corpul fizic omul se află în lumea senzorială; cu corpul eteric se află în lumea etherică. În lumea senzorială el are o ambianţă; la fel are şi în lumea etherică. Antroposofia vorbeşte despre această ambianţă ca despre prima lume ascunsă în care se află omul. Este sfera *Ierarhiei a treia*.

Aşa cum ne-am apropiat de amintire, să ne apropiem acum de *limbă*. Ea izvorăşte din interiorul omului; la fel ca şi amintirea. În ea omul se uneşte cu o existenţă, după cum în amintire se uneşte cu propriile trăiri. Şi în cuvânt trăieşte un element de umbră. Acesta este mai puternic decât elementul de umbră al gândurilor-amintire. Când omul proiectează în amintire umbra trăirilor sale interioare, în tot acest proces este activ el însuşi, cu propria sa Sine ascunsă. Când ceea ce luminează îşi aruncă umbra, el este prezent.

Şi în cadrul limbii avem o proiectare de umbră. Cuvintele sunt umbre. Ce luminează aici? Aici luminează un lucru mai puternic, deoarece cuvintele sunt umbre mai

puternice decât gândurile-amintire. Ceea ce în Sinea omenească creează amintiri de-a lungul unei vieţi pământeşti nu poate crea şi cuvinte. Pe acestea omul trebuie să le înveţe împreună cu alţi oameni. Aici trebuie să se asocieze o altă fiinţă, dintr-o zonă mai profundă din el decât cea care acţiona în amintire ca umbră. Antroposofia vorbeşte aici, prin cunoaştere inspirată, de corp astral, după cum faţă de amintire vorbeşte de corp eteric. La corpul fizic şi corpul eteric se adaugă corpul astral, ca un al treilea mădular al fiinţei omeneşti.

Dar şi acest al treilea mădular are o ambianţă cosmică. Ea este ambianţa *Ierarhiei a doua*. În limbajul omenesc avem o imagine-umbră a acestei a doua Ierarhii. Omul trăieşte cu corpul său astral în cadrul acestei Ierarhii.

Putem merge şi mai departe. În vorbire omul este implicat cu o parte a fiinţei sale. În vorbire, el pune în mişcare interiorul său. Partea de care este înconjurat acest interior, ea însăşi rămâne în repaus în vorbire. Mişcarea vorbirii iese, se smulge din această fiinţă omenească rămasă în repaus. Întregul om însă se pune în mişcare atunci când el antrenează partea locomotorie din el. În această mişcare omul nu este mai puţin expresiv decât în amintire şi în limbaj. Amintirea exprimă trăirile sufleteşti; esenţa limbii constă tocmai în aceea că ea este expresia a ceva. La fel şi omul care se mişcă cu întreaga sa fiinţă exprimă un „Ceva".

Ceea ce este exprimat în felul acesta, antroposofia îl prezintă ca pe un alt mădular al fiinţei omeneşti. Prin cunoaşterea intuitivă ea vorbeşte de „Sinea adevărată" sau de „Eu". Şi acesta trăieşte într-o ambiantă cosmică. Este aceea a *primei Ierarhii*.

Când omul se apropie de gândurile-amintire proprii, pe el îl întâmpină un prim element suprasensibil, propria

sa ființă eterică. Antroposofia îi indică ambianța cosmică corespunzătoare. Când omul se surprinde în postura de vorbitor, pe el îl întâmpină ființa sa astrală. Aceasta nu mai este înțeleasă doar prin ceea ce acționează interior, ca în cazul amintirii. Prin inspirație se poate contempla faptul că ea este cea care, în vorbire, formează din spiritual un proces fizic. Vorbitul este un proces fizic. La baza lui se află ceea ce se făptuiește în domeniul celei de-a doua Ierarhii.

În omul aflat în întregime în mișcare există o acțiune fizică mai intensă decât în vorbire. Nu se plăsmuiește ceva din om; se plăsmuiește întregul om. În fizicul ce se țese în activitatea de plăsmuire acționează prima Ierarhie.

Așa se poate exersa cunoașterea de sine adevărată. Dar în tot acest proces omul nu cuprinde propria sa Sine. Treptat el cuprinde mădularele sale: corpul fizic, corpul astral, Sinea. Cuprinzându-le însă pe acestea el se apropie treptat și de lumile superioare, care ca și cele trei regnuri ale naturii, regnul animal, regnul vegetal, regnul mineral, aparțin, ca trei regnuri spirituale, lumii în ansamblu, în care se dezvoltă ființa sa.

69. Ierarhia a treia se revelează exclusiv ca un element spiritual-sufletesc. Ea țese în ceea ce omul vieţuiește sufletește chiar în interiorul său. Dacă ar acționa doar această Ierarhie nu s-ar putea forma procese nici în eteric, nici în fizic. Aici nu ar putea exista decât un element sufletesc.

70. A doua Ierarhie se revelează ca un spiritual-sufletesc ce acționează în eteric. Etericul este în întregime manifestarea Ierarhiei a doua. Ea însă nu se revelează în mod nemjlocit în fizic. Puterea ei se întinde doar până la nivelul proceselor eterice. Dacă ar acționa doar Ierarhia a doua, nu ar exista decât un element sufletesc și unul eteric.

71. Ierarhia cea mai puternică, Ierarhia întâi, se revelează ca factorul activ spiritual în fizic. Ea face din lumea fizică un Cosmos. Ierarhiile a treia şi a doua sunt aici entităţi ce slujesc.

72. Îndată ce te apropii de mădularele superioare ale entităţii omeneşti, de corpul eteric, de corpul astral şi de organizarea Eu, eşti nevoit să cauţi raportul omului faţă de fiinţele regnurilor spirituale. Doar organizarea fizică poate fi luminată din punctul de vedere al celor trei regnuri fizice ale naturii.

73. În corpul eteric al fiinţei omeneşti se încorporează inteligenţa Cosmosului. Acest lucru presupune acţiunea fiinţelor cosmice care colaborează la plăsmuirea corpului eteric al omului, în acelaşi fel cum forţele fizice plăsmuiesc corpul fizic.

74. În corpul astral al fiinţei omeneşti lumea spirituală întipăreşte impulsurile morale. Pentru ca acestea să se poată înstăpâni în organizarea omenească este nevoie de activitatea unor fiinţe care nu mai gândesc spiritualul ci îl şi pot plăsmui fiinţial.

75. În organizarea Eu omul se vieţuieşte pe sine însuşi ca spirit în corpul fizic. Pentru ca să se întâmple acest lucru este necesară activitatea fiinţelor ce chiar trăiesc în lumea fizică ca fiinţe spirituale.

CUM TREBUIE FOLOSITE TEZELE

În tezele editate la Goetheanum se doreste să se dea membrilor ce vor să fie activi în Societate imboldul de a trata unitar conţinutul acţiunii antroposofice. Dacă ne aplecăm săptămânal asupra acestor fraze, vom descoperi că ele reprezintă un îndrumar al felului în care trebuie să te

adânceşti în materialul ciclurilor existente şi al ordinii în care ele trebuie prezentate în adunările de ramură.

Fără îndoială, ar fi de dorit ca săptămânal, imediat după ţinerea conferinţelor de la Goetheanum, conţinutul acestora să fie făcut cunoscut tuturor ramurilor. Puteţi să vă imaginaţi ce aparatură tehnică complicată este necesară în acest scop. Desigur, în acest sens din partea Prezidiului de la Goetheanum se face, şi se va face în continuare, tot ce este posibil. Dar trebuie să avem în vedere şi posibilităţile existente. Intenţiile exprimate la Congresul de Crăciun se vor realiza. Avem nevoie însă de timp.

Deocamdată sunt avantajate ramurile ce au în cadrul lor membri ce vizitează Goetheanumul, întrucât ei pot auzi conferinţele şi pot prezenta conţinutul lor în adunările de ramură. şi ramurile ar trebui să recunoască că trimiterea la Goetheanum a acestor membri este un lucru bun. Nu ar trebui însă să se subestimeze nici munca ce s-a depus deja în Societatea antroposofică şi care constă în tipărirea de cicluri de conferinţe. Cine are în faţă aceste cicluri sau îşi aminteşte după titluri materialul cuprins în unul sau altul dintre ele şi apoi se apleacă asupra tezelor va observa că într-un ciclu găseşte ceva care continuă cele spuse într-o teză şi în alt ciclu altceva. Prin citirea mai multor lucruri aflate disparat în diverse cicluri, se pot găsi punctele de vedere din care se poate vorbi în sprijinul celor expuse în teze.

Acţionăm ca adevăraţi risipitori în Societatea antroposofică, dacă lăsăm complet nefolosite ciclurile tipărite şi vrem să primim mereu doar „ultimele noutăţi" de la Goetheanum. Este uşor de înţeles şi faptul că, treptat, orice posibilitate de a tipări ciclurile ar trebui să înceteze, dacă acestea n-ar fi folosite din plin.

Mai intră în discuţie şi un alt punct de vedere. În răspândirea conţinutului antroposofiei sunt necesare în

primul rând conştiinciozitate şi simţ de răspundere. Trebuie ca ceea ce se spune despre lumea spirituală să fie adus într-o formă în care imaginile realităţilor şi entităţilor spirituale care sunt date să nu fie expuse unei înţelegeri greşite. Cine aude o conferinţă la Goetheanum poate avea o impresie nemijlocită. Când reproduce conţinutul acesteia, impresia respectivă poate răsuna în el ca ecou şi astfel respectivul să fie în stare să formuleze lucrurile în aşa fel, încât ele să poată fi înţelese corect. Dacă mijlocitorul va fi un al doilea sau al treilea, probabilitatea de a se strecura inexactităţi va fi din ce în ce mai mare. Toate aceste lucruri trebuie bine chibzuite.

şi, desigur, cel mai important este un alt punct de vedere. Este vorba ca materialul antroposofic să nu fie doar audiat sau lecturat în mod exterior, ci să fie şi receptat cu fiinţa sufletească vie. Este esenţial ca cele receptate să fie gândite şi simţite în continuare. Acest lucru ar trebui stimulat chiar prin teze, făcându-se referire la ciclurile tipărite existente deja. Dacă acest punct de vedere este luat prea puţin în considerare, niciodată fiinţa antroposofiei nu se va putea revela prin intermediul Societăţii antroposofie. Se spune, doar cu aparentă dreptate: la ce-mi foloseşte să ascult atâtea lucruri despre lumile spirituale, când eu însumi nu pot privi în astfel de lumi? Nu se ia în considerare faptul că această privire este favorizată, atunci când prelucrarea conţinutului antroposofic este gândită aşa cum am indicat-o noi aici. Conferinţele de la Goetheanum sunt astfel ţinute, încât conţinutul lor poate acţiona mai departe viu şi liber în sufletele celor care ascultă. La fel este conceput şi conţinutul ciclurilor. În el nu avem un material mort, destinat doar unei comunicări exterioare; aici se găseşte un material care analizat din diverse puncte de vedere stimulează privirea în lumile

spirituale. Nu trebuie să-ţi spui: conţinutul conferinţelor îl ascult; cunoaşterea lumii spirituale mi-o însuşesc prin meditaţie. În felul acesta nu ajungi niciodată să înaintezi cu adevărat. Ambele trebuie să acţioneze simultan în suflet. Continuarea atât a activităţii de gândire, cât şi a celei de simţire pe marginea conţinutului antroposofic constituie de asemenea un exerciţiu sufletesc. Dacă procedăm cu acest conţinut în modul descris aici, ne familiarizăm cu *contemplarea* în lumea spirituală.

În Societatea antroposofică se vede totuşi mult prea puţin că antroposofia nu trebuie să fie o teorie searbădă, ci viaţă adevărată. Viaţă adevărată, aceasta este esenţa ei, iar dacă se face din ea o teorie searbădă, ea nu este o teorie *mai bună* decât altele, ci una mai rea. Dar ea ajunge o teorie abia atunci când noi o facem aşa, când o *omorâm*. Se vede încă mult prea puţin faptul că antroposofia nu este doar o altă concepţie despre lume decât cele pe care le cunoaştem, ci că ea *trebuie receptată şi într-alt fel*. Doar în acest alt fel de receptare putem recunoaşte şi vieţui fiinţa sa.

Goetheanumul ar trebui privit ca centrul *necesar* al muncii şi activităţii antroposofice; nu trebuie pierdut însă din vedere ca în ramuri să poată fi valorificat şi materialul antroposofic adunat până acum. Ceea ce *se face* la Goetheanum poate fi *treptat*, *treptat* o prezenţă cât se poate de vie în cadrul întregii Societăţi antroposofice, dacă există un număr cât mai mare de membri care, din însăşi viaţa ramurii, să se apropie de Goetheanum şi, în măsura în care le este posibil, să participe la acţiunea *lui* vie. Toate acestea trebuie făcute însă cu interioritate; cu „comunicarea" exterioară a conţinutului din fiecare săptămână nu merge. Prezidiul de la Goetheanum va avea nevoie de timp şi va trebui să găsească înţelegere la

membri. Atunci *va* putea el să acţioneze în sensul Congresului de Crăciun.

76. Dacă vrem să realizăm o reprezentare a primei Ierarhii (Serafimi, Herevimi, Tronuri), va trebui să încercăm să ne formăm nişte imagini în care spiritualul (vizibil doar suprasensibil) se revelează acţionând în forme care apar în lumea senzorială. Conţinutul gândurilor relativ la prima Ierarhie trebuie să fie: un spiritual formulat metaforic printr-o imagine sensibilă.

77. Dacă vrem să realizăm o reprezentare a Ierarhiei a doua (Kiriotetes, Dynamis, Exusiai),va trebui să încercăm să ne formăm imagini în care spiritualul se revelează nu în forme perceptibile senzorial, ci într-un mod pur spiritual. Conţinutul gândurilor relativ la Ierarhia a doua trebuie să fie: un spiritual formulat metaforic nu printr-o imagine sensibilă ci printr-una pur spirituală.

78. Dacă vrem să realizăm o reprezentare a Ierahiei a treia (Arhai, Arhangheli, Îngeri), va trebui să încercăm să ne formăm imagini în care spiritualul se revelează nu în forme perceptibile senzorial, nici în mod pur spiritual, ci aşa cum se articulează gândirea, simţirea şi voirea în sufletul omenesc. Conţinutul gândurilor relativ la Ierarhia a treia trebuie să fie: un spiritual formulat metaforic printr-o imagine sufletească.

ÎN PRAGUL EPOCII MIHAELICE

Până în secolul al IX-lea după Misteriul de pe Golgota, omul se afla într-o altă postură faţă de gândurile sale decât mai târziu. El nu avea sentimentul că gândurile ce trăiau în sufletul lui ar fi fost provocate de el însuşi. El le considera inspiraţii venite dintr-o lume spirituală. Chiar şi atunci când avea gânduri referitoare la ceea ce percepea prin

simţurile sale, gândurile erau pentru el revelaţii ale divinului ce îi vorbea din lucrurile sensibile.

Cine are viziuni spirituale înţelege acest sentiment. Căci atunci când se împărtăşeşte sufletului o realitate spirituală niciodată nu ai sentimentul: aici ai o percepţie spirituală şi îţi formezi singur gândul, ci vezi gândul pentru a înţelege percepţia, care este conţinut şi este dat odată cu percepţia, la fel de obiectiv ca percepţia însăşi.

Începând cu secolul al IX-lea – desigur, aceste date trebuie privite ca nişte repere aproximative; tranziţia are loc foarte lent – în sufletele omeneşti a început să lumineze inteligenţa personal-individuală. Omul a căpătat sentimentul: *eu îmi formez gândurile*. Şi această formare a gândurilor a devenit elementul preponderent în cadrul vieţii sufleteşti, astfel încât cei ce gândeau vedeau esenţa sufletului omenesc în activitatea intelectului. Anterior existase o reprezentare imaginativă despre suflet. Esenţa lui nu era văzută în activitatea de formare a gândurilor, ci în participarea lui la conţinutul spiritual al lumii. Fiinţele spirituale suprasensibile erau imaginate gândind; ele acţionează şi în om; ele sunt cele ce gândesc şi în interiorul omului. Ceea ce trăieşte în acest fel în om din lumea spirituală suprasensibilă, acesta era resimţit drept suflet.

Îndată ce te-ai ridicat în lumea spirituală cu concepţiile tale te apropii de puteri fiinţiale spirituale ce au o existenţă concretă. În învăţăturile vechi puterea din care izvorau gândurile despre lucruri era desemnată cu numele de *Mihael*. Numele poate fi păstrat. Aşadar putem spune: odinioară oamenii simţeau faptul că gândurile vin de la Mihael. Mihael era regentul inteligenţei cosmice. Din secolul al IX-lea oamenii au început să piardă acel sentiment care le spunea că gândurile le sunt inspirate de

către Mihael. Ele au scăpat de sub domnia lui; au căzut din lumea spirituală în sufletele individuale omenești.

De acum înainte în omenire a fost cultivată viaţa de gândire. La început exista o nesiguranţă în legătură cu ceea ce primeai prin gânduri. Această nesiguranţă o vedem la învăţăturile scolastice. Scolasticii se împărţeau în două: realişti şi nominalişti. Realiştii, al căror conducător era Toma d'Aquino şi apropiaţii acestuia, mai simţeau încă vechea înrudire dintre gând şi obiect. De aceea ei vedeau în gânduri ceva real, care trăieşte în lucruri. Ei vedeau gândurile pe care şi le făcea omul ca pe ceva real, ce curge dinspre lucruri în suflet. – Nominaliştii resimţeau cu predilecţie faptul că sufletul este cel ce le creează gândurile. Ei resimţeau gândurile doar ca ceva subiectiv, care trăieşte în suflet şi care nu are nimic de-a face cu lucrurile. Ei îşi spuneau: gândurile nu sunt decât nume date de om lucrurilor. (Nu se vorbea despre „gânduri", ci despre „universalii"; acest lucru nu afectează însă principiul de bază al concepţiei, întrucât gândurile întotdeauna au ceva universal în raport cu lucrurile individuale.)

Putem spune: realiştii au vrut să-i rămână credincioşi lui Mihael; ei au vrut să-i slujească lui Mihael, regentul inteligenţei cosmice, ca gânditori şi din motivul că gândurile au căzut din domeniul *său* în cel al oamenilor. – Nominaliştii realizau, în partea inconştientă a sufletului lor, despărţirea de Mihael. Ei nu-l considerau pe Mihael posesorul gândurilor, ci pe om.

Nominalismul a câştigat teren şi influenţă. Acest lucru a putut continua aşa până în ultima treime a secolului al XIX-lea. În această perioadă, cei care se pricepeau să citească evenimentele spirituale din Univers au resimţit faptul că Mihael a pornit pe urma curentului vieţii

intelectuale. El este în căutarea unei noi metamorfoze a misiunii sale cosmice. Mai înainte el a făcut ca gândurile să se reverse în sufletele oamenilor din lumea spirituală exterioară; din ultima treime a secolului al XIX-lea el vrea să trăiască *în* sufletele omeneşti în care se formează gândurile. Mai înainte, oamenii înrudiţi cu Mihael îl vedeau pe acesta desfăşurându-şi activitatea în domeniul spiritual; acum ei recunosc faptul că trebuie să-l lase pe Mihael să locuiască în inimă; acum ei îi dedică lui viaţa lor spirituală purtată de activitatea gânditoare; acum ei se lasă povăţuiţi în ceea ce priveşte căile juste ale sufletului de către Mihael prin viaţa de gândire liberă, individuală.

Oamenii, care în viaţa pământească precedentă au trăit în fiinţa gânditoare inspirată, deci au fost slujitori ai lui Mihael, s-au simţit, la sfârşitul secolului al XIX-lea, când au revenit în viaţa pământească, atraşi spre o comunitate benevolă de adepţi ai lui Mihael. Ei îl considerau de acum înainte pe vechiul inspirator al gândurilor lor ca pe un reper în ceea ce priveşte fiinţa superioară a gândurilor.

Cine înţelege să ia aminte la astfel de lucruri ar putea şti ce cotitură a intervenit în ultima treime a secolului al XIX-lea în ceea ce priveşte viaţa de gândire a oamenilor. Înainte omul putea simţi doar că gândurile se formau dinăuntrul fiinţei sale; începând din perioada indicată el se poate ridica deasupra fiinţei sale; el îşi poate dirija gândirea spre spiritual; aici îi iese în întâmpinare Mihael, iar acesta i se arată înrudit dintotdeauna cu întreaga ţesătură de gânduri. El eliberează gândurile din domeniul capului; el dă cale liberă acestor gânduri spre inimă; el descătuşează entuziasmul din suflet, astfel încât omul se poate dărui sufleteşte la tot ceea ce se poate afla prin *lumina gândirii*. Epoca lui Mihael a început. Inimile încep să aibă gânduri; entuziasmul nu mai izvorăşte dintr-un

întuneric mistic obscur, ci din claritatea sufletească purtată de gânduri. A înțelege aceasta înseamnă a-l primi în sufletul tău pe Mihael. Gândurile, care astăzi tind spre înţelegerea spiritualului, trebuie să îşi aibă rădicina în inimi care bat pentru Mihael, regentul înflăcărat al gândurilor din Univers.

79. Faţă de Ierarhia a treia (Arhai, Arhangheli, Îngeri) ne putem apropia spiritual, atunci când am făcut în aşa fel cunoştinţă cu gândirea, simţirea şi voirea, încât percepem în ele spiritualul care acţionează în suflet. Gândirea oferă iniţial doar *imagini*, nu ceva care există real în lume. Simţirea ţese în această lume de imagini; ea pledează pentru ceva real din interiorul omului, însă nu-l poate trăi deplin. Voirea dezvoltă o realitate ce presupune trupul, însă ea nu conlucrează conştient la plăsmuirea lui. Fiinţialul care trăieşte în gândire, pentru a face din trup fundamentul acestei gândiri, fiinţialul ce trăieşte în simţire, pentru a face ca trupul să devină părtaş la vieţuirea unei realităţi, fiinţialul ce trăieşte în voire, pentru a conlucra conştient la plăsmuirea lui, trăieşte în Ierarhia a treia.

80. Faţă de Ierarhia a doua (Exusiai, Dynamis, Kiriotetes) ne putem apropia spiritual dacă reuşim să vedem realităţile naturale ca fenomene ale unui spiritual ce *trăieşte* în ele. Atunci Ierarhia a doua îşi are drept sălaş natura, pentru ca din ea să acţioneze asupra sufletelor.

81. Faţă de prima Ierarhie (Serafimi, Herevimi, Tronuri) ne putem apropia spiritual, dacă reuşim să privim realităţile din regnurile naturii şi din regnul uman ca fapte (creaţiuni) ale unui spiritual ce acţionează în ele. Atunci Ierarhia întâi are drept câmp de acţiune al ei regnurile naturii şi regnul uman.

82. Omul priveşte în sus spre lumile stelare; ceea ce se oferă aici simţurilor sunt doar manifestările exterioare

ale entităţilor şi faptelor lor spirituale, despre care în consideraţiile de mai sus s-a spus că aparţin fiinţelor regnurilor spirituale (Ierarhii).

83. Pământul este scena de manifestare a celor trei regnuri naturale şi a regnului uman, în această postură ele revelând aparenţa senzorială a activităţii entităţilor spirituale.

84. Forţele ce acţionează în interiorul regnurilor naturii terestre şi al regnului uman din direcţia fiinţelor spirituale se dezvăluie spiritului omenesc prin cunoaşterea adevărată, conformă spiritului, a lumilor stelare.

STRUCTURA SUFLETEASCĂ A OMULUI LA ÎNCEPUTUL EPOCII MIHAELICE

Astăzi vom face o completare în legătură cu ideile enunţate mai sus, în paragraful „În pragul epocii mihaelice". Această epocă mihaelică a apărut în evoluţia umanităţii după ce un timp au predominat pe de o parte dispoziţia sufletească de formare intelectuală a gândurilor şi pe de altă parte modul de a privi lumea orientat spre lumea senzorială exterioară – spre lumea fizică.

Formarea gândurilor *nu* este, prin natura ei proprie, un proces ce duce spre gândirea materialistă. Ceea ce în epocile mai vechi venea spre om ca inspiraţie – este vorba de lumea ideilor – a devenit, în perioda ce a premers epocii lui Mihael, proprietatea sufletului omenesc. Acesta nu mai primeşte ideile „de sus", din conţinutul spiritual al Cosmosului; el şi le scoate, activ, din propria spiritualitate a omului. Abia în felul acesta omul a devenit capabil să se concentreze asupra propriei fiinţe spirituale. Înainte de aceasta el nu reuşea să pătrundă până la această adâncime a fiinţei sale. El se vedea pe sine ca o picătură desprinsă din

marea spiritualităţii cosmice, ce a intrat un timp în viaţa pământească, pentru ca apoi să se unească din nou cu ea.

Formarea gândurilor în interiorul omului este un progres în ceea ce priveşte cunoaşterea de sine omenească. Din punct de vedere suprasensibil chestiunea se prezintă astfel: forţele spirituale ce pot fi sintetizate cu numele de Mihael au guvernat ideile în Cosmosul spiritual. Omul a vieţuit aceste idei atât timp cât a participat cu sufletul său la viaţa lumii lui Mihael. Această trăire a devenit acum proprietatea sa. Aceasta a avut ca urmare faptul că, un timp, s-a produs o despărţire a omului de lumea lui Mihael. Odinioară, odată cu gândurile inspirate omul primea şi conţinuturile spirituale ale Cosmosului. După ce această inspiraţie a încetat şi omul a început să-şi formeze gândurile prin activitate proprie, el a fost silit, pentru a avea un conţinut pentru aceste gânduri, să se orienteze spre o contemplare prin simţuri. Astfel, omul a trebuit la început să umple spiritualitatea proprie pe care şi-o cucerise cu un conţinut material. În această epocă, care a dus propria sa fiinţă spirituală pe o treaptă superioară treptelor precedente, el a căzut pradă concepţiei materialiste.

Acest lucru poate fi foarte uşor interpretat greşit; dacă priveşti doar „căderea" în materialism, ea te poate întrista. Totuşi, în timp ce în acea epocă *privirea* a trebuit să se limiteze la lumea fizică exterioară, în interiorul sufletului omului s-a dezvoltat *ca vieţuire o spiritualitate purificată, de sine stătătoare*. Această spiritualitate acum, în epoca lui Mihael, nu trebuie să mai rămână o *vieţuire* inconştientă, ci trebuie să devină conştientă de propriul ei caracter. Acest lucru semnifică intrarea entităţii mihaelice în sufletul omenesc. Omul şi-a umplut un timp conţinutul spiritual cu materia naturii; el trebuie să umple din nou

acest spiritual cu spiritualitatea proprie originară, de sorginte cosmică.

Formarea gândurilor s-a pierdut un timp în materia Cosmosului; ea trebuie să se regăsească în spiritul cosmic. În lumea rece, abstractă a gândurilor poate intra căldură, poate intra o realitate spirituală plină de substanţă, o realitate fiinţială. Aceasta reprezintă intrarea în epoca mihaelică.

Conştienţa libertăţii a putut creşte în profunzimile sufletului omenesc doar prin despărţirea de fiinţa de gânduri a Cosmosului. Ceea ce venea din înalturi a trebuit să fie regăsit în adâncuri. Din acest motiv dezvoltarea acestei conştienţe a libertăţii a fost legată iniţial de o cunoaştere a naturii îndreptată doar în afară. În timp ce în interior omul, în mod inconştient, îşi modela spiritul până la o puritate a ideilor, simţurile sale erau îndreptate doar spre lumea materială, lucru care nu afecta în nici un fel ceea ce lumina în suflet, la început destul de firav, ca germene.

Dar în contemplarea elementului material exterior poate pătrunde vieţuirea spiritualului şi, prin aceasta, *contemplarea* spirituală poate reveni iarăşi, într-un mod nou. Cunoştinţele despre natură câştigate sub semnul materialismului pot fi cuprinse în viaţa sufletească interioară într-un mod spiritual. Mihael, care a vorbit „de sus", poate fi auzit „dinăuntru", unde îşi va stabili noua sa locuinţă. Mai imaginativ, acest lucru se poate exprima astfel: solarul, pe care omul l-a primit în sine epoci la rând doar din Cosmos, va lumina înăuntrul sufletului. Omul va învăţa să vorbească de un „Soare interior". De aceea el nu se va recunoaşte, în viaţa dintre naştere şi moarte, mai puţin fiinţă pământească; însă va recunoaşte că fiinţa sa ce se preumblă pe Pământ este *condusă solar*. Va învăţa să

simtă ca adevăr faptul că în interior o entitate îl pune pe el într-o lumină ce luminează de fapt şi peste existenţa pământească, dar nu este aprinsă în aceasta. În pragul epocii mihaelice ea poate deocamdată lumina ca şi când tot acest proces s-ar afla foarte departe de omenire; totuşi „în spirit" el este aproape; trebuie doar „văzut". De acest fapt, că ideile omului nu rămân doar „gândite", ci în gândire sunt şi „văzute", depind enorm de multe lucruri.

85. În actuala eră cosmică omul se vieţuieşte pe sine mai întâi în conştienţa trează de zi. Această vieţuire îi ascunde faptul că, în starea de veghe, în vieţuirea lui este prezentă Ierarhia a treia.

86. În starea de vis omul îşi vieţuieşte haotic propria fiinţă, unită într-un mod nearmonios cu fiinţa spirituală a Cosmosului. Dacă conştienţei de vis îi contrapunem constienţa imaginativă – celălalt pol al acesteia –, vom observa că în vieţuirea omului este prezentă Ierarhia a doua.

87. În conştienţa de somn fără vise omul vieţuieşte, fără conştienţă proprie, propria fiinţă unită cu fiinţa spirituală a Cosmosului. Dacă conştienţei de somn îi contrapunem conştienţa inspirată – celălalt pol al acesteia –, atunci omul îşi dă seama că în vieţuirea sa este prezentă Ierarhia întâi.

AFORISME DINTR-O CONFERINŢĂ PENTRU MEMBRI, ŢINUTĂ LA LONDRA LA 24 AUGUST

În actualul stadiu cosmic al evoluţiei, conştienţa omenească dezvoltă trei forme de conştienţă: conştienţa de veghe, conştienţa de vis şi conştienţa de somn fără vise.

Conştienţa de veghe vieţuieşte lumea exterioară accesibilă simţurilor, îşi formează idei asupra ei şi poate,

din aceste idei, să îşi formeze altele care să oglindească o lume pur spirituală. Conştienţa de vis dezvoltă imagini care remodelează lumea exterioară, cum ar fi de exemplu atunci când Soarele luminează chiar deasupra patului, şi legat de acest fapt ea are o vieţuire plină cu tot felul de amănunte despre un incendiu. Sau prezintă în suflet lumea interioară a omului sub formă de tablouri simbolice, de exemplu inima care bate puternic prin imaginea unui cuptor încins. De asemenea, în conştienţa de vis reînvie, transformate, şi amintirile omului. În ea intră şi conţinuturile acelor imagini ce nu sunt împrumutate din lumea senzorială ci din cea spirituală, dar care nu oferă posibilitatea de a pătrunde cognitiv în lumea spirituală, pentru că existenţa lor crepusculară nu se lasă ridicată în întregime în conştienţa trează, şi pentru că ceea ce răsună în ele nu poate fi sesizat cu adevărat.

Este posibil însă ca în însuşi procesul nemijlocit de trezire să percepi destul de mult din lumea de vis, încât să îţi dai seama că ea este copia imperfectă a unei trăiri spirituale care umple somnul, dar se sustrage în cea mai mare parte conştienţei treze. Pentru a înţelege aceasta este nevoie să dirijezi în aşa fel momentul trezirii, încât acesta să nu îţi aducă brusc în faţa sufletului lumea exterioară şi să te capteze în ea, ci sufletul să se dăruie celor trăite în interior fără să privească în afară.

Conştienţa de somn fără vise face ca sufletul să aibă nişte vieţuiri ce în amintire ne apar doar sub forma unei invariabile monotonii în scurgerea timpului. Poţi vorbi de astfel de vieţuiri ca despre ceva cu desăvârşie inexistent, atât timp cât nu pătrunzi în ele cu ajutorul cercetării spiritual-ştiinţifice. Dacă însă se întâmplă aşa ceva, dacă se dezvoltă conştienţa imaginativă şi inspirată în felul descris în literatura antroposofică, atunci din întunericul somnului

apar imaginile şi inspiraţiile ce vorbesc despre vieţuirile anterioare existenţei pământeşti. Atunci putem cuprinde cu gândirea şi conţinutul conştienţei de vis. Acesta este un conţinut care nu poate fi cuprins cu ajutorul conştienţei de veghe, care face trimitere la o lume în care omul zăboveşte între două vieţi pământeşti, ca suflet neîntrupat.

Dacă am luat cunostinţă de ceea ce ascund în actuala fază a evoluţiei cosmice conştienţa de vis şi conştienţa de somn, se deschide calea spre înţelegerea formelor evolutive de conştienţă omenească din erele preistorice. Desigur că nu putem ajunge aici prin intermediul cercetării exterioare, căci mărturiile exterioare conservate nu aduc la suprafaţă decât efecte ale trăirilor conştienţei omeneşti din epocile preistorice. Literatura antroposofică aduce lămuriri în ce priveşte modul în care se poate ajunge, prin cercetare spirituală, la contemplarea unor astfel de trăiri.

În epoca veche egipteană, această cercetare găseşte o conştienţă de vis mult mai apropiată de conştienţa de veghe decât este cazul în prezent la om. Trăirile de vis radiau ca amintiri în conştienţa de veghe; iar aceasta punea la dispoziţie nu numai impresii senzoriale cuprinse în gânduri clar conturate, ci şi spiritualul ce acţionează în lumea senzorială. Prin aceasta omul se afla instinctiv cu conştienţa sa în lumea pe care o părăsise la întruparea sa pe Pământ şi pe care o va reîntâlni când va fi trecut din nou prin poarta morţii.

Monumentele literare păstrate până astăzi, şi altele de acest gen, îi oferă celui ce pătrunde fără idei preconcepute în conţinutul lor impresii clare despre o conştienţă ce aparţine unui timp din care nu există monumente exterioare.

Conştienţa de somn a epocii egiptene vechi cuprindea vise din lumea spirituală, după cum conştienţa din ziua de azi cuprinde vise din lumea fizică.

La alte popoare găsim însă şi o altă conştienţă. Somnul iradia trăirile sale până în starea de veghe, şi anume în aşa fel încât în această iradiere exista instinctiv o viziune a vieţilor pământeşti repetate. Tradiţiile referitoare la cunoaşterea vieţilor pământeşti repetate de către oamenii preistorici provin de la aceste forme de conştienţă.

Ceea ce în epocile de demult exista crepuscular-instinctiv în conştienţa de vis o regăsim printr-o cunoaştere imaginativă dezvoltată. În aceasta însă trăieşte deplin conştient, ca în starea de veghe.

Tot aşa, prin cunoaşterea [Nota 4] inspirată realizăm ce însemna cunoaşterea instinctivă preistorică, unde se mai putea vedea ceva din vieţile pământeşti repetate. Istoria actuală a omenirii nu acceptă o asemenea schimbare a formelor de conştienţă. Mai degrabă tinde să creadă că, în esenţă, formele de conştienţă actuale există de tot atât timp de când există oamenii pe Pământ.

Iar ceea ce trimite la aceste alte forme de conştienţă, miturile şi basmele, ar vrea să fie o emanaţie a fanteziei poetice a oamenilor preistorici.

88. În conştienţa trează de zi omul, în actuala eră cosmică, se vieţuieşte pe sine ca făcând parte din lumea fizică. Această vieţuire îi ascunde faptul că în propria sa fiinţă sunt prezente efectele unei vieţi petrecute între moarte şi naştere.

89. În conştienţa de vis omul vieţuieşte, într-un mod haotic, propria fiinţă unită nearmonios cu fiinţa spirituală a Cosmosului. Conştienţa de veghe nu poate cuprinde conţinutul propriu-zis al acestei conştienţe de vis. Conştienţei imaginative şi inspirate i se dezvăluie faptul că

lumea spirituală, pe care omul o străbate între moarte şi naştere, contribuie la construirea fiinţei sale interioare.

90. În conştienţa de somn fără vise omul vieţuieşte, fără a fi el însuşi conştient, propria fiinţă străbătută de consecinţele vieţilor pământeşti trecute. Conştienţa inspirată şi intuitivă pătrunde în contemplarea acestor consecinţe şi vede acţiunea vieţilor pământeşti anterioare în destinul (Karma) celei prezente.

91. În actuala eră cosmică, voinţa intră în conştienţa obişnuită doar prin intermediul gândurilor. Această conştienţă obişnuită poate cupla însă doar la senzorial-perceptibil. Conştienţa obişnuită cuprinde ceva şi din voinţa proprie, însă doar acea parte a ei care intră în lumea senzorial-perceptibilă. În această conştienţă omul ştie ceva despre impulsurile sale voliţionale doar observând-se pe sine şi reflectând asupra lui însuşi, aşa cum despre lumea exterioară ştie ceva tot prin intermediul observaţiei.

92. Karma, care acţionează în voinţă, este o însuşire implicită a ei din vieţile pământeşti anterioare. De aceea ea nu poate fi înţeleasă cu ajutorul reprezentărilor din existenţa senzorială obişnuită, ce se orientează doar spre viaţa pământească actuală.

93. Întrucât aceste reprezentări nu pot cuprinde Karma, ele expediază inexplicabilul din impulsurile voliţionale omeneşti în întunericul misterios al constituţiei corporale, în timp ce ea este efectul vieţilor pământeşti anterioare.

94. Prin viaţa de reprezentare obişnuită mijlocită de simţuri, omul se situează în lumea fizică. Pentru a recepta această lume în conştienţa sa, Karma trebuie să tacă în viaţa de reprezentare. Ca subiect al acţiunii de reprezentare, omul îşi uită oarecum Karma sa.

95. În manifestările voluționale acționează Karma; acțiunea rămâne însă în inconștient. Prin ridicarea elementului ce acționează inconștient în voință la nivelul imaginației, putem să cuprindem Karma. Putem simți în noi propriul destin.

96. Când în imaginație pătrund inspirația și intuiția, în acțiunea volițională devin perceptibile, în afara impulsurilor din prezent, și consecințele vieților pământești anterioare. Viața trecută se dovedește activă în cea prezentă.

97. O prezentare mai grosieră ar suna astfel: în sufletul omului trăiesc gândirea, simțirea și voirea. O prezentare mai subtilă trebuie să spună: gândirea conține întotdeauna un rudiment de simțire și voire, simțirea unul de gândire și voire, voirea unul de gândire și simțire. În viața de gândire predomină, comparativ cu celelalte conținuturi sufletești, doar gândirea, în viața de sentiment doar simțirea, în viața volițională doar voirea.

98. Simțirea și voirea vieții de gândire implică consecința karmică a vieților pământești anterioare. Gândirea și voirea vieții de sentiment determină, în mod karmic, caracterul. Gândirea și simțirea vieții volționale smulg viața pământească actuală din contextul karmic.

99. În simțirea și voirea gândirii omul își trăiește Karma trecutului său; în gândirea și simțirea voinței el pregătește Karma viitorului.

100. Gândurile își au locul propriu-zis în corpul eteric al omului. Aici ele sunt însă forțe ființial-vii. Ele se întipăresc în corpul fizic. Sub această formă, de „gânduri întipărite", ele au un caracter de umbră, așa cum le cunoaște conștiența obișnuită.

101. Ceea ce trăiește în gânduri ca simțire provine de la corpul astral; ceea ce trăiește în gânduri ca voire provine

de la Eu. În somn corpul eteric al omului radiază în întregime în lumea de gânduri a acestuia, numai că omul nu ia parte la aceasta, întrucât el a retras, odată cu corpul astral, simţirea întreţesută gândurilor şi a retras, odată cu Eul, voirea întreţesută aceloraşi gânduri.

102. În momentul în care în somn corpul astral şi Eul slăbesc raportul cu gândurile corpului eteric, cele două intră într-un raport cu Karma, prin care sunt contemplate evenimentele trăite în cursul vieţilor pământeşti repetate. Această contemplare este refuzată conştienţei obişnuite; la ea are acces doar o conştienţă suprasensibilă.

CALEA ANTERIOARĂ CĂII LUI MIHAEL ŞI CALEA MIHAELICĂ

Nu putem privi în lumina justă impactul acţiunii lui Mihael în evoluţia omenirii, dacă rămânem la reprezentarea utilizată pe scară largă astăzi despre raportul lumii moderne de idei faţă de natură.

Aşa, de exemplu, se gândeşte că acolo, afară, avem natura cu procesele şi fiintele ei, iar în interior sunt ideile. Acestea descriu fie noţiuni despre fiinţe ale naturii, fie aşa-numitele legi ale naturii. Gânditorii ţin să arate în primul rând cum se construiesc acele idei care stau în raport just cu fiinţele naturii, sau care conţin legile adevărate ale naturii.

Se pune foarte puţin accent pe raportul acestor idei faţă de omul care are aceste idei. Şi totuşi nu putem înţelege ce este mai important aici decât dacă ne punem mai întâi întrebarea: Ce vieţuieşte omul în cadrul ideilor moderne ale ştiinţelor naturii?

Răspunsul îl găsim în felul următor.

Omul resimte astăzi că ideile sunt create în el, prin activitatea sufletului. El are sentimentul că este autorul ideilor, în timp ce percepţiile vin doar din afară spre sine.

Omul nu a avut mereu sentimentul acesta. În timpurile mai de demult el simţea conţinutul ideilor nu ca o realizare proprie ci ca pe ceva primit din lumea suprasensibilă, prin inspiraţie.

Acest sentiment a cunoscut diverse trepte şi aceste trepte depindeau de partea fiinţei cu care omul vieţuia ceea ce astăzi el pretinde a fi ideile sale. Astăzi, în epoca dezvoltării sufletului conştienţei, este perfect valabil ceea ce s-a spus în tezele anterioare: „Gândurile îşi au locul propriu-zis în corpul eteric al omului. Aici ele sunt însă forţe fiinţial-vii. Ele se întipăresc în corpul fizic. Sub această formă, de gânduri întipărite, ele au un caracter de umbră, aşa cum le cunoaşte conştienţa obişnuită".

Putem merge mai înapoi în timp, în epoci în care gândurile erau vieţuite nemijlocit în Eu. Acolo însă ele nu erau atât de fantomatice ca astăzi; ele nu erau doar *vii*; erau *însufleţite* şi *străbătute de spirit*. Acest lucru înseamnă însă că omul *nu gândea* gânduri, ci vieţuia percepţia unor entităţi spirituale concrete.

O conştienţă care să privească în acest fel spre o lume de entităţi spirituale o întâlnim peste tot în preistoria popoarelor. Ceea ce s-a păstrat istoriceşte din aceasta este desemnat astăzi drept conştienţă mitologizantă şi nu i se atribuie valoare deosebită pentru înţelegerea lumii reale. Şi totuşi cu această conştienţă omul stă în lumea sa, în lumea în care îşi are obârşia, în timp ce cu conştienţa actuală iese din această lume a *sa*.

Omul este spirit, iar lumea *sa* este aceea a spiritelor.

O altă treaptă este cea în care gândurile nu mai erau vieţuite de către Eu, ci de corpul astral. Pentru privirea

sufletească aici dispare spiritualul nemijlocit. Elementul de gândire apare ca ceva viu, care este însufleţit.

Pe prima treaptă, cea în care se contemplă în mod concret fiinţa spirituală, omul nu simte imperios nevoia să apropie cele contemplate de lumea celor percepute senzorial. Fenomenele senzoriale ale lumii se revelează de fapt ca rezultate ale celor contemplate suprasenzorial; a dezvolta o ştiinţă anume pentru ceea ce era accesibil nemijlocit „privirii spirituale" nu era un lucru strict necesar. În afară de aceasta, ceea ce se contemplă ca lume a fiinţelor spirituale este de o asemenea bogăţie, încât atenţia este reţinută în primul rând de aceasta.

Alta este situaţia în cea de a doua etapă de conştienţă. Aici fiintele spirituale concrete se ascund; apare un reflex palid al lor sub formă de viaţă însufleţită. Oamenii încep să facă o apropiere între „viaţa naturii" şi această „viaţă a sufletelor". În fiinţele şi procesele din natură erau căutate fiinţele spirituale active şi faptele lor. În căutarea alchimică de mai târziu trebuie să vedem o formă istoricește degenerată a acestei etape de conştienţă.

După cum în prima etapă de conştienţă omul, atunci când „gândea" fiinţe spirituale, trăia în întregime în natura şi fiinţa sa, tot astfel în această a doua etapă el este încă aproape de sine şi de originea sa.

Totodată, pe aceste două trepte este exclus însă ca omul să ajungă să acţioneze dintr-un impuls interior propriu, în sensul propriu-zis al cuvântului.

În el acţionează un spiritual de acelaşi tip cu el. Ceea ce pare că face *el* este manifestarea unor procese care se desfăşoară prin intermediul unor fiinţe spirituale. Ceea ce face omul este aparenţa fizic-senzorială a unei fapte divin-spirituale reale dindărătul ei.

O a treia etapă de evoluţie aduce în conştienţă gândurile, însă gânduri vii, prezente în corpul eteric.

Aceasta era conştienţa care domnea în perioada de apogeu a civilizaţiei greceşti. Când grecul gândea, el nu-şi forma un gând ca pe o plăsmuire proprie prin care privea lumea, ci simţea trezită în el viaţă, viaţă ce pulsa şi afară, în lucruri şi procese.

Atunci s-a tezit pentru prima dată în om dorul după libertatea propriei acţiuni. Nu o libertate reală deocamdată, ci un dor după aceasta.

Omul care a simţit viaţa, mişcarea din natură, acţionând şi în el însuşi, a putut dezvolta dorul de a desprinde propria activitate de activitatea pe care o resimţea străină lui. Oricum, în viaţa şi mişcarea exterioară se mai percepea încă o ultimă consecinţă a activităţii lumii spirituale, lume de aceeaşi natură cu omul.

Posibilitatea apariţiei libertăţii s-a ivit abia atunci când gândurile au primit amprenta lor din corpul fizic şi când conştienţa nu se mai extindea decât asupra acestei amprente. Această situaţie a intervenit odată cu începutul secolului al XV-lea după Christos.

În evoluţia lumii nu se pune problema ce importanţă au ideile concepţiei actuale despre natură pentru natură; căci aceste idei au căpătat formele pe care le au nu pentru a furniza o anumită imagine despre natură, ci pentru a-l aduce pe om pe o anumită treaptă de evoluţie.

Când gândurile au cuprins corpul fizic, din conţinutul lor nemijlocit a fost şters ceea ce înseamnă spirit, suflet, viaţă, singurul lucru rămas fiind umbra abstractă ataşată corpului fizic. Gândurile acestea nu pot avea ca obiect de cunoaştere *decât* ceva fizic-material. Căci ele în sine nu sunt *reale* decât în legătură cu trupul fizic-material al omului.

Materialismul a apărut nu pentru că în natura exterioară nu sunt percepute decât ființe și procese materiale, ci pentru că omul în evoluția lui a trebuit să parcurgă o etapă care să-l conducă la o conștiență capabilă de a contempla inițial doar manifestările lumii materiale. Dezvoltarea unilaterală a acestei necesități în planul evoluției omului a dat naștere concepției despre natură a epocii moderne.

Misiunea lui Mihael este de a aduce în corpurile eterice ale oamenilor forțele prin care gândurile-umbră capătă din nou viață; în față acestor gânduri vivifiate se vor apleca atunci suflete și spirite ale lumilor suprasensibile; omul eliberat va putea trăi împreună cu ele, așa cum trăia cu ele odinioară omul, care nu era decât reflexul fizic al acțiunii *lor*.

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (pe baza celor prezentate anterior)

103. În evoluția umanității conștiența coboară pe scara dezvoltării gândurilor. Există o primă etapă de conștiență: pe ea omul viețuiește gândurile în Eu ca pe niște ființe străbătute de spirit, suflet și viață. Pe o a doua treaptă omul viețuiește gândurile în corpul astral; aici ele nu mai sunt decât imagini însuflețite și vivifiate ale ființelor spirituale. Pe o a treia treaptă omul viețuiește gândurile în corpul eteric; ele sunt aici doar o mobilitate interioară, un fel de ecou al sufletescului. Pe cea de a patra treaptă, cea actuală, omul viețuiește gândurile în corpul fizic; ele sunt niște umbre moarte ale spiritualului.

104. În măsura în care spiritual-sufletesc-viul cedează teren în gândirea omenească, în om se trezește voința proprie; devine posibilă libertatea.

105. Misiunea lui Mihael este de a-l conduce pe om pe căile voinței, din nou, acolo de unde a venit, deoarece pe căile gândirii el a coborât cu conștiența pământească de la vieţuirea suprasenzorialului la vieţuirea senzorialului.

MISIUNEA LUI MIHAEL ÎN SFERA LUI AHRIMAN

Dacă omul privește în urmă evoluţlia sa şi în acest demers contemplă spiritual aspectul deosebit pe care l-a căpătat viața sa spirituală de circa 500 de ani încoace, *trebuie* să recunoască, măcar ca o presimţire, chiar în cadrul conştienţei obişnuite, că de atunci încoace ne aflăm la un punct de răscruce important al întregii evoluţii pământeşti a omenirii.

În ultima expunere am indicat, *dintr-un anume* punct de vedere, această răscruce importantă. Aici putem arunca o privire în preistoria evoluţiei. Vedem cum s-a transformat în om forţa sufletească care acţionează astăzi ca forţă a inteligenţei.

Acum, în câmpul conştienţei omeneşti apar gânduri, gânduri moarte, abstracte. Aceste gânduri sunt legate de trupul fizic al omului; omul trebuie să consimtă că ele ar fi creaţia lui.

În vechime, când îşi îndrepta privirea sufletească în direcţia din care i se revelează astăzi propriile gânduri, omul vedea entităţi divin-spirituale. Omul vedea întreaga sa fiinţă, până în corpul fizic, legată de aceste entităţi; el trebuia să se recunoască pe sine ca un produs al acestor entităţi. Dar nu numai *Sinea* sa, ci şi *fapta* sa trebuia s-o recunoască ca produsul acestor entităţi. Omul nu avea

voinţa sa proprie. Ceea ce făcea era manifestarea voinţei divine.

Treptat, aşa cum s-a amintit, s-a ajuns la voinţa proprie, a cărei epocă a început cu aproximativ 500 de ani în urmă.

Această ultimă etapă se deosebeşte însă mult mai mult de cele anterioare, comparativ cu felul în care se deosebeau acestea între ele.

Pe măsură ce gândurile se ataşează de corpul fizic ele pierd din ceea ce este viu în ele. Devin gânduri moarte; formaţiuni spritual-moarte. Mai înainte, când încă aparţineau omului, ele erau totodată organe ale entităţilor divin-spirituale cărora omul le aparţine. Ele *voiau în esenţă* în om. Astfel, prin intermediul lor omul se simţea unit în mod viu cu lumea spirituală.

Prin gândurile moarte omul se simte despărţit de lumea spirituală. El se simte strămutat cu totul în lumea fizică.

Prin aceasta el este strămutat însă în spiritualitatea ahrimanică. Aceasta nu are putere în domeniile în care entităţile Ierarhiilor superioare îl menţin pe om în sfera *lor*, acţionând fie direct în interiorul omului, ca în timpurile de demult, fie prin intermediul reflexului lor însufleţit sau vivifiat, ca mai târziu. Atât timp cât se mentine acestă acţiune a entităţilor surpasensibile în acţiunea omenească, adică aproximativ până în secolul al XV-lea, puterile ahrimanice nu aveau, *în cadrul evoluţiei omeneşti*, decât – s-ar putea spune – un răsunet slab.

Ceea ce descrie concepţia persană despre lume privitor la acţiunea lui Ahriman nu este în contradicţie cu cele spuse. Căci această concepţie despre lume nu are în vedere o acţiune a lui Ahriman în cadrul dezvoltării sufleteşti a omului, ci o acţiune în cadrul unei lumi aflate în

imediata apropiere a lumii sufleteşti a omului. Urzirea lui Ahriman se transmite desigur dintr-o lume spirituală vecină în lumea sufletească a omului, dar ea nu intervine direct.

Această intervenţie directă a devenit posibilă abia în intervalul de timp ce a debutat cu aproximativ 500 de ani în urmă.

Astfel omul se află la sfârşitul unui curent evolutiv în cadrul căruia fiinţa sa a apărut dintr-o spiritualitate divină care, în cele din urmă, *moare pentru sine* în entitatea abstractă a inteligenţei omului.

Omul nu a mai rămas în sferele în care îşi are originea, respectiv în această spiritualitate divină.

Ceea ce a început înainte cu 500 de ani pentru conştienţa omului [Nota 5] se încheiase deja pentru o mare parte a fiinţei sale integrale în perioada în care Misteriul de pe Golgota şi-a făcut apariţia în sfera pământească. Atunci s-a produs, fapt insesizabil pentru conştienţa majorităţii oamenilor din acea vreme, o alunecare treptată a evoluţiei omenirii dintr-o lume în care Ahriman avea puţină putere în una în care avea putere mare. Această alunecare în alt palier cosmic s-a încheiat chiar în secolul al XV-lea.

Influenţa lui Ahriman asupra omului pe acest palier cosmic este posibilă şi poate acţiona devastator, întrucât la acest nivel acţiunea divină înrudită omului s-a *stins*. Omul nu şi-a putut dezvolta însă în altfel voinţa liberă decât angajându-se într-o sferă în care fiinţele spiritual-divine, legate dintru început cu el, nu mai erau active.

Din punct de vedere cosmic, Misteriul solar constă în esenţa acestei evoluţii umane. Entităţile divin-spirituale aflate la originea sa au fost unite cu ceea ce omul putuse să perceapă în Soare până la momentul important de răscruce al evoluţiei sale. *Aceste* fiinţe s-au despărţit de Soare,

lăsând acolo doar cadavrul lor; astfel că omul nu mai poate absorbi prin intermediul Soarelui în corporalitatea sa decât forţa gândurilor moarte.

Acele entităţi însă l-au trimis pe Christos din Soare pe Pământ. Acesta şi-a unit fiinţa *Sa* cu rămăşiţele moarte ale existenţei divin-spirituale din imperiul lui Ahriman, spre mântuirea omenirii. Astfel omenirea are două posibilităţi care îi garantează libertatea: fie de a se îndrepta spre Christos în mentalitatea spirituală inconştientă existentă pe toată durata coborârii de la contemplarea existenţei spirituale suprasensibile până la utilizarea inteligenţei, şi acum existentă în mod conştient; fie de a se adânci cu simţirea în atitudinea de despărţire de această existenţă spirituală şi prin aceasta de a urma orientarea pe care o iau forţele ahrimanice.

În această situaţie se găsea omenirea la începutul secolului al XV-lea. Aceasta a fost pregătită – în evoluţie totul se întâmplă gradual – chiar începând cu Misteriul de pe Golgota, destinat să fie evenimentul terestru cel mai important care să îl salveze pe om de la pieire, cu care omul trebuie să se confrunte fiindcă urmează să devină o fiinţă liberă.

Putem spune deci: ceea ce a cunoscut omenirea până acum în cadrul acestei situaţii s-a petrecut pe jumătate inconştient. În felul acesta s-a ajuns la unele lucruri bune, ne referim la concepţia despre natură, ce trăieşte în idei abstracte şi la câteva principii, de asemenea bune, în ceea ce priveşte nivelul de trai.

Această epocă însă, în care omul poate să-şi desfăşoare existenţa inconştient în sfera periculoasă a lui Ahriman, a trecut.

Cercetătorul lumii spirituale *trebuie* să atenţioneze astăzi omenirea asupra realităţii spirituale intervenite

între timp, şi anume că Mihael a preluat conducerea spirituală a problemelor omenirii. Mihael îndeplineşte ceea ce are de îndeplinit fără a-i influenţa în vreun fel pe oameni; *ei* pot însă să-l urmeze în mod liber pentru ca, împreună cu forţa christică, să găsească din nou drumul care să-i scoată din sfera lui Ahriman, în care au fost nevoiţi să coboare. Cine, din adâncul fiinţei sufletului său, se poate simţi una cu antroposofia înţelege cu adevărat acest fenomen mihaelic. Antroposofia doreşe să fie mesagerul acestei misiuni mihaelice.

Goetheanum, 10 octombrie 1924 [Nota 6]

106. Mihael urcă din nou drumul pe care omenirea a coborât, pe treptele evoluţiei spirituale, până la nivelul folosirii inteligenţei. Mihael însă va dirija ascendent voinţa pe căile pe care înţelepciunea a coborât până la ultima ei treaptă, cea a inteligenlei.

107. Faptul că Mihael, începând de la acest moment al evoluţiei cosmice, *doar arată* calea sa pentru ca omul să o urmeze liber, este ceea ce deosebeste *această* conducere mihaelică de toate conducerile anterioare ale celorlalţi Arhangheli, chiar de toate conducerile anterioare ale lui Mihael însusi. Aceste conduceri *au acţionat* chiar în om, nu numai arătau acţiunea *lor*, astfel că omul nu putea să fie liber în ale sale.

108. Sarcina actuală a omului este de a *înţelege* acest lucru, pentru a putea urma cu tot sufletul calea sa, calea spirituală, în cadrul epocii mihaelice.

EXPERIENȚELE ȘI VIEȚUIRILE LUI MIHAEL ÎN TIMPUL ÎMPLINIRII MISIUNII SALE COSMICE

Trecerea succesivă a omenirii de la etapa de conştienţă în care omul se simţea un mădular al ordinii divin-spirituale la etapa actuală, în care el se simte o individualitate despărţită de elementul divin-spiritual, utilizându-şi în mod independent gândurile, se poate urmări din punctul de vedere al omenirii. Acest lucru s-a făcut în ultimul articol.

Prin contemplare suprasensibilă se poate schiţa însă şi un tablou despre ceea ce vieţuiesc Mihael şi ai săi în timpul acestui curent evolutiv, deci putem urmări acelaşi şir de evenimente şi din punctul de vedere al lui Mihael. Aşa ceva încercăm să facem acum.

Mai întâi există o epocă arhaică, despre care nu se pot spune alte lucruri decât nişte întâmplări petrecute în rândul entităţilor spiritual-divine. Avem de-a face mereu cu fapte ale zeilor. Zeii înfăptuiesc ceea ce le sugerează impulsurile entităţilor lor; în mod corespunzător, ei sunt satisfăcuţi în această activitate. Singurul lucru în discuţie aici este ce vieţuiesc *ei* în toate aceste acţiuni. Doar într-un colţişor al câmpului de activitate al acestor zei se poate remarca ceva care ar vrea să fie omenirea. Ea este doar o parte din sfera de acţiune a zeilor.

Entitatea spirituală care de la bun început şi-a îndreptat privirea spre omenire este Mihael. El organizează cumva acţiunea divină în aşa fel, încât într-un colţ cosmic omenirea să poată exista în continuare. Felul în care acţionează el în această chestiune este înrudit cu felul de a acţiona care se revelează mai târziu în om, sub formă de intelect; deosebirea este că aici acţionează ca o forţă ce curge prin Cosmos în ordinea ideatică, producând

realitatea. În această forţă acţionează Mihael. Sarcina sa este de a administra inteligenţa cosmică. El şi-ar dori şi următoarea treaptă de progres în domniul său, care nu poate consta decât în a concentra în viitor în individualitatea omenească ceea ce acţionează dispersat ca inteligenţă în întregul Cosmos. Ceea ce se realizează este următorul lucru: în evoluţia Cosmosului apare o epocă în care acesta nu mai trăieşte din inteligenţa sa actuală, ci din cea trecută, inteligenţa actuală fiind concentrată în curentul evolutiv al omenirii.

Mihael ar dori să menţină ceea ce se dezvoltă ca inteligenţă în cadrul omenirii într-o permanentă legătură cu fiinţele divin-spirituale.

Lui i se opune însă o rezistenţă. Evoluţia pe care o parcurg zeii de la desprinderea intelectualităţii de acţiunea ei cosmică până la încorporarea ei în natura omenească este vizibilă în mod deschis ca realitate în Cosmos. Există fiinţe dotate cu o capacitate de percepţie ce le permite să poată contempla aceste realităţi, putând astfel să profite de acestea. Există astfel de entităţi. Sunt fiinţele ahrimanice. Ele sunt în întregime în aşa fel dotate, încât tot ceea ce se desprinde de zei ca inteligenţă absorb în ele. Sunt dotate pentru a uni suma întregii intelectualităţi cu propria lor fiinţă. Prin aceasta ele devin inteligenţele cele mai mari, cele mai cuprinzătoare şi mai penetrante din Cosmos.

Mihael vede anticipat cum omul, prin faptul că avansează din ce în ce mai mult spre folosirea de către el însuşi a inteligenţei, trebuie să întâlnească fiinţele ahrimanice şi cum, intrând în legătură cu ele, le poate cădea pradă. Din acest motiv Mihael pune sub picioarele lui puterile ahrimanice, le împinge mereu într-un domeniu inferior celui în care îşi desfăşoară omul viaţa. Mihael cu balaurul la picioarele sale, alungându-l în abis, aceasta este

imaginea puternică a realităţilor suprasensibile zugrăvite aici ce trăieşte în conştienţa omenească.

Evoluţia merge înainte. Intelectualitatea, care iniţial era în întregime în domeniul spiritualităţii divine, se desprinde în aşa măsură, încât devine însufleţitorul Cosmosului. Ceea ce înainte emana doar de la zei străluceşte acum ca revelaţie a divinului din lumea stelară. Înainte lumea fusese condusă prin intermediul *entităţii divine* însăşi, acum ea este condusă prin *revelaţie divină* devenită obiectivă, îndărătul căreia entitatea divină parcurge treapta următoare a propriei *ei* dezvoltări.

Din nou Mihael este regentul inteligenţei cosmice, în măsura în care aceasta se revarsă, prin revelaţiile Cosmosului, în ordinea ideatică.

Cea de a treia treaptă a evoluţiei este o desprindere şi mai mare a inteligenţei cosmice de originea sa. Acum, în lumile stelare nu mai guvernează ordinea ideatică actuală ca revelaţie divină; stelele merg şi se orânduiesc conform ordinii ideatice sădite în ele în trecut. Mihael vede cum, tot mai mult, acel lucru administrat de el cândva în Cosmos, inteligenţa cosmică, ia drumul spre omenirea pământească.

Mihael vede însă şi că pericolul ca omenirea să cadă pradă puterilor ahrimanice devine din ce în ce mai mare. El ştie: *pentru sine* el îl va avea întotdeauna pe Ahriman sub picioarele sale; pentru om va fi însă la fel?

Mihael vede intervenind evenimentul pământesc cel mai mare. Din împărăţia căreia Mihael însuşi i-a slujit, coboară în sfera terestră fiinţa lui Christos, pentru a fi aici atunci când inteligenţa se va afla complet în posesia individualităţii omeneşti. Căci atunci omul va simţi cu cea mai mare tărie impulsul de a se dărui puterii care, în întregime, până la ultima sa expresie, s-a făcut purtătoarea intelectualităţii. Christos va fi însă aici; prin marea Sa jertfă

El va trăi în aceeaşi sferă în care trăieşte şi Ahriman. Omul va putea alege între Christos şi Ahriman. În decursul evoluţiei omenirii, lumea va putea găsi calea lui Christos.

Aceasta este experienţa cosmică a lui Mihael, legat de ceea ce el are de administrat în Cosmos. Pentru a rămâne la obiectul administraţiei sale el ia drumul din Cosmos spre omenire. El se află pe acest drum încă din secolul al VIII-lea după Christos, însă abia în ultima treime a secolului al XIX-lea a ajuns de fapt să preia misiunea sa terestră, în care s-a transformat misiunea sa cosmică.

Mihael nu-i poate constrânge în nicio direcţie pe oameni, căci constrângerea a încetat prin simplul fapt că inteligenla a trecut complet în posesia individualităţii omeneşti. – Însă în lumea suprasensibilă vecină nemijlocit lumii senzoriale Mihael poate desfăşura, ca o acţiune maiestuoasă, exemplară, ceea ce el vrea să facă. Mihael se poate arăta aici cu o aură de lumină, cu un gest din spirit în care se revelează întreaga strălucire şi întreaga splendoare a inteligenţei divine trecute. El poate evidenţia aici faptul că acţiunea acestei inteligenţe trecute este şi în prezent mai adevărată, mai frumoasă şi mai virtuoasă decât orice vedem în inteligenţa nemijlocită a prezentului, ce emană într-o strălucire înşelătoare, seducătoare de la Ahriman. El poate face să se observe cum, *pentru el*, Ahriman va fi întotdeauna spiritul inferior, de sub picioarele lui.

Acei oameni care pot contempla lumea spirituală imediat învecinată lumii vizibile îl percep pe Mihael şi pe ai săi, după cum s-a arătat aici, în ceea ce ei ar dori să facă pentru oameni. Astfel de oameni văd că omul trebuie condus în libertate, prin exemplul imaginii lui Mihael în sfera lui Ahriman, de la Ahriman spre Christos. Dacă acestora, prin contemplarea lor, le reuşeşte să deschidă şi inimile şi minţile altora, pentru ca un cerc de oameni să

ştie că Mihael trăieşte acum printre ei, omenirea va începe să instituie sărbători ale lui Mihael cu un conţinut just, în care sufletele vor face să reînvie în ei forţa lui Mihael. Mihael va acţiona atunci ca o putere reală printre oameni. Omul însă va fi *liber* şi totuşi va străbate drumul vieţii sale spirituale prin Cosmos în strânsă comuniune cu Christos.

Goetheanum, 19 octombrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară despre experienţele lui Mihael)

109. A deveni cu adevărat conştient de acţiunea lui Mihael în contextul spiritual al lumii înseamnă să dezlegi [Nota 7] misterul libertăţii omeneşti din corelaţiile cosmice, în măsura în care această dezlegare este necesară omului pământesc.

110. Căci „libertatea", în perioada actuală a evoluţiei pământeşti, este dată în mod nemijlocit, ca o realitate, oricărui om care se înţelege pe sine. Nimeni nu poate să spună, dacă nu vrea să nege un lucru evident, că „nu există libertate". Putem găsi însă o contradicţie între un fapt atât de real şi procesele din Cosmos. În expunerea privitoare la misiunea lui Mihael în Cosmos această contradicţie nu rezistă.

111. În cartea mea ***Filosofia libertăţii*** se demonstrează că în actuala epocă cosmică „libertatea" fiinţei omeneşti este o componentă a conştienţei; în expunerile privitoare la misiunea lui Mihael care sunt date aici se găseşte, fundamentată cosmic, „devenirea acestei libertăţi".

VIITORUL OMENIRII ŞI ACTIVITATEA LUI MIHAEL

Care este poziţia omului, la treapta de evoluţie pe care se află el astăzi, faţă de Mihael şi ai săi?

Omul stă faţă în faţă cu o lume ce odinioară era în întregime o entitate divin-spirituală. O fiinţă divin-spirituală căreia el însuşi îi aparţinea ca mădular. Pe vremea aceea deci lumea aparţinătoare omului era o *entitate* de natură divin-spirituală. Într-o etapă de evoluţie ulterioară ea nu a mai fost asa ceva. Atunci ea era o *revelaţie* cosmică a divin-spiritualului, iar entitatea acestuia plutea înapoia acestei revelaţii. Ea urzea şi trăia totuşi chiar şi în revelaţie. Exista deja acolo o lume stelară. În strălucirea şi mişcarea ei urzea şi trăia divin-spiritualul *ca revelaţie*. Putem spune: în felul în care sta sau se mişca o anumită stea se putea vedea nemijlocit *activitatea* divin-spiritualului.

În toate acestea, în felul cum acţiona divin-spiritualul în Cosmos, în felul în care omul în viaţa sa era un rezultat al activităţii divin-spiritualului din Cosmos, Mihael era, fără oprelişti, încă în elementul său. El mijlocea raportul divinului cu omul. Au venit alte vremuri. Lumea stelară a încetat în prezent să poarte nemijlocit în sine activitatea divin-spirituală. Ea trăia şi se misca în continuare în virtutea a ceea ce fusese odinioară o astfel de activitate în ea. Divin-spiritualul nu mai trăia ca revelaţie în Cosmos ci doar ca *acţiune*. Intervenise o separare clară între divin-spiritual şi cosmic. Mihael s-a menţinut pe terenul propriei sale entităţi alături de divin-spiritual. El a căutat pe cât posibil să-l ţină pe om alături de acesta. A făcut acest lucru fără încetare. El a vrut să-l ferească pe om de a trăi prea

mult într-o lume ce este doar *acţiune* a divin-spiritualului, nu fiinţialitate şi nu revelaţie.

Mihael consideră ca una din cele mai mari satisfacţii faptul că a reuşit să păstreze încă, *prin intermediul omului*, lumea stelară în legătură directă cu divin-spiritualul, aşa cum se arată mai departe. Când omul, după ce şi-a încheiat viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, ia calea către o nouă existenţă pământească, în coborârea spre această existenţă *caută* să stabilească o armonie între mersul stelar şi viaţa sa pământească. Această armonie, care în vremurile de demult exista implicit acolo, întrucât divin-spiritualul acţiona în stele, în care şi viaţa omului îşi are originea, această armonie deci nu ar exista astăzi, când mersul stelar nu face decât să continue *acţiunea* divin-spiritualului, dacă omul nu ar căuta-o. El aduce divin-spiritualul său din timpurile de odinioară într-un raport cu stelele, care nu mai au în ele decât un efect al divin-spiritualului lor din timpuri străvechi. Prin aceasta, în raportul omului cu Cosmosul intervine un element divin ce corespunde timpurilor străvechi, dar *apare* în epoci mai târzii. *Faptul* se întâmplă *datorită lui Mihael*. Şi această faptă îi dă o satisfacţie aşa de mare, încât în această satisfacţie se află o parte a elementului său vital, a energiei sale de viaţă, a voinţei sale solare de viaţă.

Azi însă, când îşi îndreaptă ochiul spiritului său către Pământ, el vede şi o stare de lucruri mult schimbată. Omul, în timpul vieţii sale fizice dintre naştere şi moarte, este înconjurat de o lume care nici ea nu mai arată în mod direct acţiunea divin-spiritualului, ci doar un rest al acestei actiuni; doar *opera* divin-spiritualului, putem spune. Această *operă*, în diversele ei forme, este în întregime de factură divin-spirituală. Pentru privirea omenească divinul se arată în formele, în procesele naturale; în acestea însă el

nu mai este un element viu. Natura este această operă a divinului pusă în acţiune de Dumnezeu şi pretutindeni ea este reflectare a acţiunii divine.

Omul trăieşte în această lume divin-solară, dar nu şi divin-vie. El însă, ca om, a păstrat legătura cu fiinţa divin-spiritualului ca urmare a acţiunii lui Mihael în el. El trăieşte ca fiinţă străbătută de Dumnezeu într-o lume nestrăbătută de Dumnezeu.

În această lume golită de Dumnezeu omul va introduce ceea ce este în el, ceea ce a devenit entitatea *sa* în această epocă.

Omenirea se va dezvolta în cadrul unei evoluţii a Cosmosului. Divin-spiritualul, din care se trage omul, poate străluminа, ca entitate omenească ce se extinde cosmic, întregul Cosmos, ce actualmente există doar ca imagine a divin-spiritualului.

Prin omenire nu va mai străluminа aceeaşi entitate ce existase cândva sub formă de Cosmos. Divin-spiritualul va vieţui, în străluminarea cu umanitate a Cosmosului, o fiinţă pe care mai înainte el nu o revelase.

Împotriva acestui curs al evoluţiei se ridică puterile ahrimanice. Ele nu vor ca puterile divin-spirituale originare să lumineze Universul în evoluţia sa ulterioară; ele vor ca intelectualitatea cosmică aspirată de ele să străluminеze tot Cosmosul cel nou şi omul să trăiască în continuare în acest Cosmos intelectualizat şi ahrimanizat.

Printr-o astfel de viaţă omul l-ar pierde pe Christos. Căci el a intrat în lume cu acea intelectualitate ce trăise odinioară în divin-spiritual, pe când divin-spiritualul forma încă, în *fiinţialitatea* sa, Cosmosul. Vorbind astăzi în aşa fel încât gândurile noastre să poată fi şi cele ale lui Christos, opunem puterilor ahrimanice ceva ce ne fereşte să le cădem pradă.

A înţelege sensul misiunii lui Mihael în Cosmos înseamnă să putem vorbi în acest fel. Astăzi trebuie să poţi vorbi despre natură aşa cum o cere etapa de evoluţie a sufletului conştienţei. Trebuie să poţi primi în tine felul de gândire naturalist-ştiinţific pur, dar în acelaşi timp trebuie să înveţi să vorbeşti *despre* natură – adică *să simţi* – în felul propriu lui Christos. Trebuie să învăţăm limbajul christic nu numai privitor la mântuirea de natură sau privitor la suflet şi la divin, ci şi privitor la Cosmos.

Pentru ca să păstrăm legătura noastră cu fiinţele divin-spirituale originare, astfel încât să înţelegem să cultivăm limbajul christic despre Cosmos, trebuie să ajungem ca, printr-o simţire interioară a inimii, să ne familiarizăm cu ce înseamnă Mihael şi ai săi, cu faptele lor şi cu misiunea lor printre noi. Căci a-l înţelege pe Mihael înseamnă astăzi să găseşti calea [Nota 8] spre Logos, pe care Christos îl trăieşte printre oameni pe Pământ.

Antroposofia apreciază în mod just cele ce ne-a învăţat de patru-cinci secole încoace felul naturalist-ştiinţific de a gândi. Ea însă în afară de *această* limbă mai vorbeşte şi o alta, o limbă despre fiinţa omului, despre evoluţia lui şi despre devenirea Cosmosului; ea ar dori să vorbească limbajul mihaelo-christic.

Dacă se vor vorbi cele două limbi, evoluţia nu va înceta şi ahrimanicul nu va putea prevala înaintea găsirii divin-spiritualului originar. A vorbi doar limbajul naturalist-ştiinţific înseamnă să detaşezi intelectualitatea de divin-spiritualul originar. Ea poate să treacă în ahrimanic, dacă nu se ia în considerare misiunea lui Mihael. Ea *nu va face* aşa ceva dacă intelectul, devenit liber, se regăseşte, prin forţa exemplului lui Mihael, din nou pe sine în intelectualitatea cosmică originară detaşată de om, devenită obiectivă în raport cu el, care se află la originea

omului şi care, în esenţă, a apărut în sfera omenirii în Christos, după ce pentru un timp s-a retras din om pentru a face posibilă libertatea sa.

Goetheanum, 25 octombrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară despre activitatea lui Mihael)

112. Divin-spiritualul se afirmă în Cosmos în mod diferit, în următoarele etape: 1. prin *entitatea* sa originară; 2. prin *revelarea* acestei entităţi; 3. prin *acţiune*, când entitatea se retrage din revelare; prin *operă*, când în Universul aparent nu mai există divinul, ci doar formele acestuia.

113. În actuala concepţie despre natură omul nu are un raport cu divinul, ci doar cu opera acestuia. Prin ceea ce se împărtăşeşte constituţiei sufleteşti prin această concepţie, omul poate ajunge să se unească atât cu puterile lui Christos dar şi cu puterile ahrimanice.

114. Mihael este pătruns de dorinţa de a încorpora evoluţiei uman-cosmice, prin exemplul acţiunii sale *libere*, raportul faţă de Cosmos păstrat în om din perioadele afirmării fiinţei divine şi a revelării divine, astfel încât ceea ce spune concepţia despre natură bazată doar pe imagine, pe forma divinului, să se transforme treptat într-o concepţie superioară, o concepţie spirituală despre natură. Aceasta va exista de fapt în om; ea va fi însă doar o vieţuire „a posteriori" a raportului divin faţă de Cosmos din timpul primelor două etape ale evoluţiei cosmice. Antroposofia admite în felul acesta concepţia despre natură a epocii

conştienţei; ea însă o şi completează printr-o concepţie ce rezultă din privirea spirituală.

VIEŢUIREA MIHAELO-CHRISTICĂ A OMULUI

Cine primeşte în convingerile sale, susţinute de o simţire autentică, concepţia interioară despre fiinţa şi faptele lui Mihael începe să înţeleagă în mod just cum trebuie abordată de către om o lume ce nu este nici entitatea, nici revelaţia, nici acţiunea divină, ci *opera* zeilor. A privi cunoscător în această lume înseamnă a avea în faţă forme şi formaţiuni ce pretutindeni vorbesc cu putere despre divin, dar în care nu poţi găsi existenţa divină cu viaţa ei proprie; asta dacă nu vrei să te dedai unei iluzii. Şi nu îţi este permis să priveşti exclusiv cunoaşterea lumii. Prin aceasta se revelează desigur cel mai clar configuraţia lumii care-l înconjoară astăzi pe om. Mai importantă însă pentru viaţa curentă este simţirea, voirea, munca într-o lume resimţită, desigur, divină în alcătuirea ei, dar neputând fi considerată ca fiind străbătură de *viaţă divină*. Pentru a aduce în această lume o viaţă cu adevărat morală este necesar să cultivăm impulsurile etice pe care le-am arătat în cartea mea ***Filosofia libertăţii***.

În această *lume-operă* pot lumina, pentru omul cu adevărat simţitor, fiinţa lui Mihael şi lumea de fapte actuală. Mihael nu intervine în lumea fizică sub forma unei apariţii anume. În tot ceea ce priveşte acţiunea sa el se menţine într-o regiune suprasensibilă, care însă este nemijlocit învecinată cu lumea fizică din actuala fază de evoluţie cosmică. Din această cauză niciodată nu se poate întâmpla ca, prin impresiile pe care oamenii le primesc de la fiinţa lui Mihael, aceştia să îndrepte concepţia despre natură spre fantastic, sau să vrea să construiască viaţa

moral-practică într-o lume creată de Dumnezeu dar neînsufleţită de Dumnezeu, ca şi când în ea ar putea exista impulsuri ce n-ar trebui purtate etic-spiritual de către omul însuşi. Va trebui, printr-o transpunere a noastră în spiritual, să ne apropiem permanent de Mihael.

Prin aceasta vom trăi spiritual după cum urmează. Cunoaşterea şi viaţa le vom lua în continuare aşa cum suntem nevoiţi să le luăm începând din secolul al XV-lea. – Ne vom ţine însă de revelaţia lui Mihael; vom lăsa ca această revelaţie să lumineze în gândurile pe care le primim din natură; le vom purta în inimă sub formă de căldură, dacă este să trăim în conformitate cu lumea-operă a lui Dumnezeu. – Vom avea în vedere atunci *nu* doar observarea şi vieţuirea lumii prezente, ci şi ceea ce mijloceşte Mihael, o stare cosmică trecută, o stare cosmică pe care chiar Mihael o transportă în prezent prin fiinţa şi prin faptele sale.

Dacă s-ar întâmpla invers, dacă Mihael ar acţiona în aşa fel încât ar transpune faptele sale în lumea pe care actualmente omul trebuie să o cunoască şi să o vieţuiască în stare fizică, atunci omul ar afla în lume ceva ce *nu există* în realitate în ea, ci ceva ce *a existat*. Dacă se întâmplă aşa ceva, atunci această înţelegere iluzorie a lumii abate sufletul omului de la o realitate conformă *lui* spre o alta, şi anume spre una luciferică.

Modul în care Mihael face ca trecutul să devină acţiune în viaţa prezentă a omului este cel care se menţine în sensul progresului spiritual just al lumilor, care nu conţine nimic luciferic. Este important ca în mentalitatea sufletului omenesc să trăiască o reprezentare corectă a faptului că în cadrul misiunii lui Mihael este evitat orice aspect luciferic.

A avea această poziţie faţă de lumina lui Mihael, care începe să răsară în istoria umanităţii, înseamnă să poţi găsi şi drumul just către Christos.

Mihael va da orientarea justă când este vorba de lumea care îl înconjoară în afară pe om, unde au loc cunoaşterea şi faptele sale. Către Christos va trebui să găsim în interior calea.

Este absolut de înţeles faptul că în epoca în care cunoaşterea naturii a luat forma pe care i-au dat-o ultimii 500 de ani şi cunoaşterea lumilor suprasensibile să fie asemănătoare modului în care o vieţuieşte azi omenirea.

Natura trebuie cunoscută şi vieţuită ca şi cum totul este părăsit de zei. Prin aceasta, în acest tip de raportare faţă de lume, omul nu se mai vieţuieşte pe sine. În ceea ce priveşte propria sa fiinţă suprasensibilă, poziţia faţă de natură corespunzătoare epocii actuale nu îi oferă omului *nimic*. Nici din punct de vedere etic el nu poate, dacă are în vedere doar această poziţie, să trăiască într-un mod corespunzător umanităţii sale.

Prin aceasta se creează o situaţie prin care acest tip de cunoaştere şi de viaţă nu mai permite nicio influenţă venind de la ceva ce se referă la înţelepciunea suprasensibilă despe om şi în special la lumea suprasensibilă. Acest domeniu ajunge să se separe de domeniul accesibil cunoaşterii omeneşti. În comparaţie cu ceea ce poate fi cunoscut, se recurge la un domeniu extra sau supraştiinţific, cel al revelaţiei prin credinţă.

Vizavi de acest fapt avem acţiunea pur spirituală a lui Christos. De la Misteriul de pe Golgota încoace Christos a devenit accesibil sufletului omenesc, iar relaţia acestuia cu El nu mai trebuie să rămână una nedefinită, o relaţie sentimental-mistică întunecată; ea poate deveni o relaţie

absolut concretă, ce poate fi vieţuită profund şi clar de către om.

Prin convieţuirea cu Christos, în sufletul omenesc se revarsă ceea ce trebuie să ştie acesta în legătură cu propria sa entitate suprasensibilă. Revelaţia prin credinţă trebuie resimţă atunci în aşa fel, încât în ea să se reverse continuu experimentarea vie a lui Christos. Dacă în Christos resimţim acea fiinţă care îi dă sufletului omenesc viziunea propriei sale suprasenzorialităţi, viaţa va putea fi christificată.

Astfel vor putea sta alături vieţuirea lui Mihael şi vieţuirea lui Christos. Prin Mihael omul va găsi, dacă se raportează în mod just la natura exterioară, calea ce duce în suprasensibil. Concepţia despre natură va putea fi pusă, fără a fi falsificată în sine, alături de o concepţie spirituală despre lume şi om, în care acesta este privit ca fiinţă cosmică.

Prin poziţia justă faţă de Christos omul va afla, într-a comunicare vie a sufletului cu Christos, ceea ce altfel n-ar putea primi decât ca o revelaţie prin credinţă, tradiţională. Lumea interioară a trăirilor sufleteşti va putea fi simţită ca o lume străluminată de spirit, după cum lumea exterioară a naturii va fi simţită ca o lume purtată de către spirit.

Dacă omul ar vrea ca fără o convieţuire cu entitatea-Christossă să obţină o lămurire asupra propriei sale fiinţe suprasensibile, acest lucru l-ar scoate din propria sa realitate şi l-ar conduce în cea ahrimanică. Christos poartă în sine, în mod justificat din punct de vedere cosmic, impulsurile de viitor ale omenirii. Pentru sufletul omenesc, a se uni cu El înseamnă a primi în sine, în mod corect cosmic, proprii lui germeni pentru viitor. Alte fiinţe, care fac să apară deja în prezent configuraţii care din punct de vedere cosmic sunt justificate pentru om abea în viitor,

aparţin sferei ahrimanice. A te uni în mod just cu Christos înseamnă totodată şi a te proteja în mod corect de ahrimanic.

La cei care pretind apărarea cu stricteţe a revelaţiei prin credinţă faţă de ingerinţa cunoaşterii omeneşti există o teamă inconştientă că pe aceste căi omul s-ar expune influenţelor ahrimanice. Este de înţeles. *La fel* însă ar trebui înţeles şi că a alătura vieţuirii împreună cu Christos revărsarea plină de har a spiritualului în sufletul omenesc înseamnă o cinstire şi o recunoaştere adevărată a lui Christos.

Aşa pot sta alături în viitor vieţuirea lui Mihael şi vieţuirea lui Christos; prin aceasta omul va găsi calea sa justă spre libertate, aflată între rătăcirea luciferică prin iluziile gândirii şi vieţii şi ispita ahrimanică prin plăsmuiri ce ţin de viitor, care îi satisfac orgoliul dar nu pot fi încă *ale sale* în prezent.

A cădea pradă iluziilor luciferice înseamnă să nu devii în întregime om, înseamnă să nu vrei să avansezi până la etapa libertăţii, ci să vrei să te opreşti – ca Om-Dumnezeu – pe o treaptă prea timpurie a evoluţiei. A cădea pradă ispitelor ahrimanice înseamnă să nu vrei să aştepţi momentul cosmic potrivit când ai atins un anumit grad al umanităţii, ci să vrei să anticipezi acest grad.

Mihael-Christos va sta în viitor, ca un cuvânt director, la începutul drumului pe care omul poate ajunge la ţelurile sale în Univers, într-un mod justificat cosmic, între puterile luciferice şi cele ahrimanice.

Goetheanum, 2 noiembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară despre vieţuirea lui Mihael şi a lui Christos prin om)

115. Omul străbate în aşa fel drumul său prin Cosmos, încât privirea retrospectivă în trecut îi poate fi falsificată de către impulsurile luciferice, iar gândirea anticipativă în viitor înşelată de ispitirile ahrimanice.

116. Faţă de falsificările luciferice omul găseşte poziţia justă prin pătrunderea felului său de a gândi problemele de cunoaştere şi de viaţă cu entitatea lui Mihael şi misiunea lui Mihael.

117. Prin aceasta însă omul se fereşte şi de ispitirile ahrimanice, căci drumul spiritual în natura exterioară, inspirat de către Mihael, conduce spre poziţia justă faţă de ahrimanic, deoarece este găsită vieţuirea justă cu Christos.

MISIUNEA LUI MIHAEL ÎN EPOCA COSMICĂ A LIBERTĂŢII UMANE

Dacă ne apropiem în prezent cu vieţuirea spirituală de acţiunea lui Mihael găsim posibilitatea să facem lumină, din punct de vedere spiritual-ştiinlific, în privinţa naturii cosmice a *libertăţii*.

Aceasta *nu* se referă la lucrarea mea ***Filosofia libertăţii***. Această lucrare îşi are originea chiar în forţele de cunoaştere pur omeneşti, când ele se pot dedica tărâmului spiritului. Pentru a recunoaşte ceea ce este spus aici nu este nevoie deocamdată să intrăm în legătură cu fiinţele altor lumi. Putem însă să spunem că ***Filosofia libertăţii*** este o pregătire pentru descoperirea lucrurilor

ce pot fi aflate în legătură cu libertatea, atunci când ne adunăm în spirit împreună cu Mihael.

Este ceea ce se prezintă în continuare.

Dacă vrei cu adevărat să trăieşti libertatea în activitatea omenească, atunci ceea ce se împlineşte sub lumina acesteia nu trebuie în nici un fel să depindă de organizarea fizică şi eterică a omului. „Liberul" poate fi realizat doar dinăuntrul Eului; şi împreună cu acţiunea liberă a Eului trebuie să poată undui corpul astral, pentru ca acesta să-l poată transmite corpului fizic şi eteric. Aceasta este doar o latură a chestiunii. Cealaltă latură o putem întrezări doar legat de misiunea lui Mihael. – De asemenea, ceea ce omul vieţuieşte în libertate nu trebuie să acţioneze asupra corpului său eteric sau asupra corpului său fizic. Dacă s-ar întâmpla aşa ceva, atunci omul ar ieşi complet în afara a ceea ce a devenit el sub influenţa entităţii divin-spirituale şi a revelaţiei divin-spirituale de-a lungul diferitelor etape ale evoluţiei sale.

Ce vieţuieşte omul prin ceea ce este doar operă divin-spirituală în jurul său nu trebuie să aibă o influenţă decât asupra spiritului său (a Eului său). Asupra conformaţiei lui fizice şi eterice poate avea influenţă doar ceva ce îşi are originea în entitatea şi în revelaţia divin-spiritualului, care se continuă de-a lungul curentului evolutiv nu în lumea din jurul său, ci în propria sa entitate. Acest lucru însă nu trebuie să acţioneze în entitatea omenească absolut deloc împreună cu ceea ce trăieşte în elementul libertăţii.

Acest lucru este posibil doar prin faptul că Mihael aduce cu sine, dintr-un trecut originar străvechi al evoluţiei, ceva ce oferă oamenilor o legătură cu divin-spiritualul, care în prezent nu mai intervine în conformaţia fizică şi eterică. În felul acesta, în cadrul misiunii lui Mihael

se dezvoltă terenul pentru o comunicare a omului cu lumea spirituală, care nu interferează în niciun fel cu naturalul.

Este un lucru înălţător să vezi entitatea omului ridicându-se prin intermediul lui Mihael în sfera spirituală, în timp ce inconştientul, subconştientul, ce se dezvoltă sub sfera libertăţii, concresc tot mai mult cu materialul.

Poziţia omului faţă de fiinţa Cosmosului îi va deveni acestuia din ce în ce mai greu de înţeles în viitor, dacă nu va voi ca în afara relaţiilor sale cu fiinţele naturii şi cu procesele din natură să admită şi altfel de relaţii, cum ar fi cea faţă de misiunea lui Mihael. – Relaţiile faţă de natură le cunoaştem ca pe ceva ce este privit din afară; relaţiile faţă de lumea spirituală pornesc de la ceva ce este ca un fel de convorbire interioară cu un fapt esenţial, la care ne-am obţinut accesul prin aceea că am început să privim lumea în mod spiritual.

Aşadar, pentru a putea transpune în viaţă impulsurile libertăţii, omul trebuie să fie în stare să ţină la distanţă de fiinţa sa anumite acţiuni ale naturii ce se exercită asupra acestei fiinţe dinspre Cosmos. Când în conştienţă domnesc forţele ce reprezintă viaţa Eului în libertate, în subconştient se petrece chiar această ţinere la distanţă. Pentru percepţia interioară a omului aceasta este conştienţa acţiunii în libertate; pentru fiinţele spirituale din alte sfere cosmice aflate în legătură cu omul ea este altceva. Referitor la acţiunea omului în libertate, fiinţa din Ierarhia Îngerilor ce se preocupă de perpetuarea existenţei omeneşti de la o viaţă pământească la alta are imediat următoarea viziune: omul respinge din el acele forţe cosmice care vor să-l modeleze în continuare, care vor să-i dea organizării Eu a sa suporturile fizice necesare, după modelul de dinaintea erei mihaelice.

Mihael, ca fiinţă a Ierarhiei Arhanghelilor, primeşte impresiile sale cu ajutorul fiinţelor din Ierahia Îngerilor. El se dedică misiunii de a-i furniza omului, în modul descris aici, forţe din partea spirituală a Cosmosului care să înlocuiască pe cele din existenţa naturală, reprimate.

Acest lucru îl realizează aducând acţiunea sa în deplină armonie cu Misteriul de pe Golgota.

În acţiunea lui Christos în cadrul evoluţiei pământeşti sunt prezente forţele de care omul are nevoie, atunci când acţionează prin libertate, pentru a compensa impulsurile naturale reprimate. – Omul, într-adevăr, nu trebuie atunci decât să-şi aducă sufletul în comuniune cu Christos, acea stare despre care s-a vorbit deja aici în aceste comunicări în legătură cu misiunea lui Mihael.

Omul, când stă în faţa Soarelui fizic şi primeşte de la el căldură şi lumină, se ştie într-o realitate.

La fel trebuie să vieţuiască el în faţa Soarelui spiritual, Christos, ce şi-a unit existenţa Sa cu existenţa pământească şi, în mod viu, să primească în suflet de la El ceea ce corespunde căldurii şi luminii în lumea spirituală.

Când îl va vieţui pe „Christos în sine” se va simţi pătruns de „căldură spirituală”. Prin această pătrundere va împărtăşi următorul sentiment: această căldură eliberează fiinţa ta omenească de lanţurile cosmice, în care ea nu trebuie să mai rămână. Pentru cucerirea libertăţii, existenţa divin-spirituală primordială a trebuit să te conducă în nişte regiuni unde nu mai putea rămâne lângă tine, în care însă ţi l-a dat pe Christos, pentru ca forţele Sale să-ţi dea ţie, ca om liber, ceea ce ţi-a dat odinioară existenţa divin-spirituală primordială pe cale naturală, care pe atunci era totodată şi cale spirituală. Această căldură te conduce din nou înapoi la divinul din care te tragi.

Prin acest sentiment, prin căldura sufletească interioară în om se va dezvolta treptat vieţuirea în şi cu Christos şi vieţuirea adevăratei şi veritabilei umanităţi. „Christos îmi conferă fiinţa mea de om", acesta va fi sentimentul fundamental ce străbate de la un capăt la altul sufletul. Iar dacă va exista *acest* sentiment, imediat îşi face apariţia un altul, în care omul, simţindu-se una cu ambianţa stelară din jurul Pământului şi cu tot ceea ce poate fi recunoscut drept divin-spiritual în această ambianţă stelară, se simte ridicat prin Christos deasupra existenţei pământeşti obişnuite.

La fel şi cu lumina spirituală. Omul se poate simţi plenar în fiinţialitatea sa omenească atunci când se percepe pe sine ca individualitate liberă. Dar odată cu această percepere există şi o parte de umbră. Divin-spiritualul dintru începuturi nu mai luminează. În lumina pe care Christos i-o aduce Eului omenesc este prezentă din nou lumina primordială. Printr-o astfel de comuniune cu Christos se poate aprinde un gând care să te entuziasmeze, care să străbată solar întregul suflet: lumina divină dintru începuturi este din nou aici în toată splendoarea ei; ea luminează, cu toate că lumina ei nu mai este una naturală. Iar în prezent omul se uneşte cu forţele de lumină spirituale cosmice ale trecutului, în care el nu era încă o individualitate liberă. Şi dacă în sufletul său omul se uneşte plin de înţelegere cu misiunea lui Mihael, el poate găsi în *această* lumină căile care pot călăuzi în mod just entitatea sa omenească.

Apoi, în căldura spirituală va simţi impulsul care să îl transpună în aşa fel în viitorul său cosmic, încât atunci să poată rămâne credincios darurilor originare ale entităţilor sale divin-spirituale, deşi a ajuns ca în lumile acestora să se dezvolte până la stadiul de individualitate liberă. Iar în

lumina spirituală va resimți forța care îl va face să perceapă, cu o conștiență din ce în ce mai înaltă și mai vastă, în lumea în care el se regăsește ca om liber cu zeii originilor sale.

Dorința de a persevera în existența originară, de a păstra bunătatea divină originară din om, teama de a folosi în mod plenar libertatea îl conduc totuși pe om, în această lume din prezent unde totul este axat pe dezvoltarea libertății sale, spre Lucifer, care reneagă lumea actuală.

Capitularea în fața existenței actuale, dorința de a lăsa să stăpânească exclusiv naturalitatea cosmică, indiferentă față de bunătate, accesibilă acum intelectului și dorința de a vieți folosirea libertății doar la nivelul intelectului sunt ceea ce-l conduce pe om, în această lume a prezentului în care evoluția trebuie continuată în straturile mai profunde ale sufletului, întrucât în cele superioare domnește libertatea, spre Ahriman, care vrea să vadă lumea actuală transformată complet într-un cosmos al ființei intelectuale.

În astfel de regiuni, în care omul simte privirea spre lumea exterioară căzând spiritual asupra lui Mihael, în care simte privirea spre interiorul sufletului căzând spiritual asupra lui Christos, înflorește acea siguranță sufletească și spirituală cu ajutorul căreia va putea să parcurgă acel drum cosmic pe care va afla adevărata sa desăvârșire viitoare, fără ca să-și piardă originea.

Goetheanum, 9 noiembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară despre misiunea lui Mihael în epoca cosmică a libertăţii umane)

118. O acţiune liberă poate fi doar una la care nu contribuie niciun fenomen natural dinăuntrul sau din afara omului.

119. Acţiunii libere a individualităţii omului, în care un fenomen natural este reprimat, îi corespunde la polul opus acţiunea neliberă, în care fenomenul natural este prezent şi îi impune fiinţei omeneşti configuraţia lui, predestinată cosmic pentru acea fiinţă.

120. Pentru omul ce trăieşte în concordanţă cu stadiul prezent şi viitor al evoluţiei lumilor această configuraţie nu îi parvine pe cale naturală, ci îi parvine pe cale spirituală, prin unirea cu Mihael, prin care găseşte şi calea spre Christos.

GÂNDURILE COSMICE ÎN ACŢIUNEA LUI MIHAEL ŞI ÎN ACŢIUNEA LUI AHRIMAN

Cel care analizează raportul lui Mihael cu Ahriman este silit să-şi pună întrebarea care este raportul acestor două puteri spirituale în ansamblul cosmic, ţinând totuşi cont că ambele sunt active în dezvoltarea forţelor intelectuale.

Mihael a dezvoltat intelectualitatea în Cosmos în trecut. Atunci el a făcut acest lucru ca slujitor al puterilor divin-spirituale care au fost atât la originea lui însuşi cât şi a omului. El vrea să rămână fidel acestui raport faţă de intelectualitate. Când aceasta s-a desprins de puterile

divin-spirituale pentru a găsi calea în interiorul fiinţei omeneşti, el a decis să se situeze în mod just faţă de omenire, pentru a găsi în aceasta raportul său cu intelectualitatea. Tot acest demers exclusiv în sensul puterilor divin-spirituale, el a vrut să îl îndeplinească însă şi în continuare, ca slujitor al acestora, al puterilor cu care este legat de la originea sa şi a omului. Aceasta este intenţia lui, ca în viitor intelectualitatea să curgă prin inimile oamenilor, însă sub forma aceleiaşi forţe existente chiar la începuturi, când s-a revărsat din izvorul puterilor divin-spirituale.

Cu totul alta este situaţia în ceea ce-l priveşte pe Ahriman. Această fiinţă s-a desprins demult de curentul evolutiv căruia îi aparţin puterile divin-spirituale desemnate mai sus. Ea s-a postat, într-un trecut extrem de îndepărtat, paralel cu acestea, ca putere cosmică independentă. În prezent ea se situează de fapt, spaţial, în interiorul lumii căreia îi aparţine omul, însă nu dezvoltă niciun raport de forţe cu fiinţele ce aparţin în mod legitim acestei lumi. Doar prin faptul că intelectualitatea, desprinsă de fiinţele divin-spirituale, se apropie de această lume ajunge Ahriman să se înrudească cu această intelectualitate şi prin ea să se unească, în felul său, cu omenirea. Căci el şi-a unit cele pe care astăzi omul le primeşte ca un dar din Cosmos, încă dintr-un trecut foarte îndepărtat. Dacă lui Arhiman i-ar reuşi ceea ce intenţionează, el ar face ca intelectul dăruit omenirii să fie asemănător cu al său.

Ahriman şi-a însuşit însă intelectualitatea într-o epocă când nu o putea interioriza. În fiinţa sa ea a rămas o forţă care nu are nimic de-a face cu inima şi cu sufletul. Dinspre Ahriman intelectualitatea se revarsă ca un impuls rece-glacial, iar *acei* oameni ce sunt cuprinşi de acest

impuls dezvoltă o logică ce pare să vorbească pentru ea înşăşi, într-un mod lipsit de compasiune şi iubire – în realitate în ea vorbeşte chiar Ahriman –, la care nu se vede nimic din ceea ce înseamnă o legătură adevărată, interioară, cordial-sufletească a omului cu ceea ce el gândeşte, vorbeşte, făptuieşte.

Mihael nu *şi-a* însuşit însă niciodată intelectualitatea. El o administrează ca forţă divin-spirituală, simţindu-se legat de puterile divin-spirituale. Prin aceasta, atunci când el pătrunde intelectualitatea, în ea apare posibilitatea să fie în aceeaşi măsură o expresie a inimii, a sufletului ca şi una a capului, a spiritului. Căci Mihael poartă în el toate forţlele originare ale divinităţilor lui şi ale omului. Prin aceasta el nu transferă intelectualităţii ceva rece-glacial, lipsit de suflet, ci stă alături de ea într-un mod cald-intim, plin de suflet.

Şi tot aici se află şi motivul pentru care Mihael se preumblă prin Cosmos cu o expresie şi gesturi grave. A fi unit interior cu conţinutul inteligent aşa cum este unit Mihael [Nota 9] înseamnă totodată să respecţi condiţia de a nu introduce în acest conţinut nimic arbitrar, nicio dorinţă sau poftă subiectivă. În caz contrar, logica devine bunul plac al *unei* fiinţe, în loc să fie expresia Cosmosului. Să menţină cu strictețe fiinţa sa drept o expresie a fiinţei Cosmosului; să facă ca tot ce vrea să se afirme în interior ca fiinţă personală să rămână în acest interior, aceasta consideră Mihael a fi virtutea sa. Judecata sa este îndreptată spre marile corelaţii ale Cosmosului – aceasta exprimă privirea sa; voinţa sa, ce se înfăţişează oamenilor, reflectă ceea ce el contemplă în Cosmos – aceasta exprimă ţinuta sa, gestul său. În toate Mihael este *serios*, căci seriozitatea care se manifestă într-o fiinţă este oglinda Cosmosului din acea fiinţă; zâmbetul este expresia a ceea ce porneşte şi radiază în lume de la o anumită fiinţă.

Una dintre imaginaţiunile despre *Mihael* este şi aceasta: el unduieşte prin *timp*, purtând la propriu, ca pe fiinţă a sa, lumina din Cosmos, plăsmuind căldura din Cosmos, ca revelator al propriei sale fiinţe; el tălăzuieşte ca *fiinţă precum o lume*; se afirmă pe sine doar în măsura în care afirmă lumea, coborând parcă din orice locaş din Cosmos forţe pe Pământ.

Şi o imaginaţiune contrară despre *Ahriman*: în mersul său el vrea să cucerească *spaţiul* din sfera *timpului*; în jurul său domneşte întunericul, în care el trimite razele propriei sale lumini; el are cu atât mai mult frig în jurul său cu cât reuşeşte să realizeze mai mult din ceea ce a avut ca intenţii; el se deplasează ca lume, o lume ce se concentrează în *o* fiinţă, fiinţa sa proprie, în care nu se afirmă decât pe sine, prin negarea lumii; el se deplasează ca şi cum ar duce cu sine forţele înspăimântătoare ale hăurilor întunecate ale pământului.

Dacă omul caută libertatea fără niciun fel de înclinaţie spre egoism, dacă libertatea devine pentru el iubire pură pentru acţiune, el are posibilitatea să se apropie de Mihael; dacă vrea să acţioneze în libertate dezvoltând egoismul, dacă pentru el libertatea devine sentimentul *orgolios* ca în acţiune să se reveleze *pe el înşuşi*, atunci se va afla în pericolul de a ajunge în domeniul lui Ahriman.

Imaginaţiunile zugrăvite mai sus izvorăsc din iubirea omului pentru acţiune (Mihael) sau din iubirea pentru sine atunci când el acţionează (Ahriman).

Când omul, ca fiinţă liberă, se simte în apropierea lui Mihael, el este pe cale de a duce forţa intelectualităţii în al său „om integral”; el gândeşte desigur cu capul, însă inima simte luminosul sau întunecatul din gândire; voinţa iradiază fiinţa omului, atunci când acesta toarnă în sine

gândurile ca intenţii. Omul devine mai om pe măsură e devine o expresie a Cosmosului; omul se găseşte pe sine când nu se *caută* pe sine, ci când se uneşte cu lumea în iubire.

Dacă omul, dezvoltându-şi libertatea, cade pradă ispitelor lui Ahriman, este atras în intelectualitate ca într-un automatism spiritual, în care nu mai este el însuşi ci o verigă. Întreaga sa gândire devine vieţuire a capului; acesta, singur, o desparte de vieţuirea inimii proprii şi de viaţa de voinţă proprie şi şterge ceea ce este personal. Omul pierde din ce în ce mai mult din expresia sa profund şi autentic umană, devenind o expresie a propriei persoane: *căutându-se* pe sine se pierde pe sine; el se sustrage lumii, căreia îi refuză iubirea; omul se vieţuieşte însă cu adevărat *pe sine* doar când iubeşte lumea.

Din cele descrise se poate întrevedea desigur că Mihael este cel care ne conduce spre Christos. Mihael trece cu toată seriozitatea fiinţei sale, a ţinutei sale, a acţiunii sale, cu iubire prin lume. Cine se adresează lui, acela *cultivă iubirea în raport cu lumea exterioară*. Iar iubirea trebuie dezvoltată în primul rând în raport cu lumea exterioară, altfel devine iubire de sine.

Având această iubire în accepţiune mihaelică, *iubirea faţă de altcineva* se va putea răsfrânge şi în Sinea proprie. Aceasta, Sinea, va putea iubi fără a se iubi pe sine. şi, pe căile unei astfel de iubiri, Christos poate fi găsit prin sufletul omenesc.

Cine se ţine de Mihael cultivă iubirea în raport cu lumea exterioară şi prin aceasta găseşte *acel* raport cu lumea interioară a sufletului său ce îl reuneşte cu Christos.

Epoca în pragul căreia ne aflăm acum cere omenirii să-şi îndrepte privirea spre o lume spirituală nemijlocit apropiată de lumea pe care o resimţim în mod fizic şi în

care se poate găsi ceea ce a fost descris aici drept entitate mihaelică şi fiinţă mihaelică. Căci *acea* lume pe care şi-o imaginează omul ca fiind natură când priveşte *această* lume fizică nu este de fapt lumea în care el trăieşte nemijlocit, ci o lume aflată pe atât de jos *sub* lumea cu adevărat omenească pe cât de *sus* se situează cea mihaelică *deasupra* acesteia. Este purul adevăr, numai că omul nu observă că, inconştient, atunci când îşi face o imagine despre lumea sa de fapt se naşte o imagine despre o alta. Când îşi imaginează acest tablou este deja pe cale să se deconecteze şi să cadă pradă automatismului spiritual. Omul îşi poate păstra umanitatea doar dacă contrapune *acestui* tablou, în care se pierde precum în tabloul concepţiei asupra naturii, un *altul*, în care domneşte Mihael, în care Mihael arată căile spre Christos.

Goetheanum, 16 noiembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară despre gândurile cosmice în acţiunea lui Mihael şi în acţiunea lui Ahriman)

121. Dacă ne oprim la ceva în sine ce acţionează în Cosmos, de exemplu gândurile cosmice, fără să cunoaştem şi fiinţele de la care porneşte ceea ce acţionează nu înseamnă că am pătruns şi semnificaţia acestuia pentru Cosmos; în cazul gândurilor cosmice, de exemplu, să cunoaştem dacă ele sunt purtate în şi prin Cosmos de către Mihael ori sunt purtate de către Ahriman.

122. Ceva ce porneşte de la o fiinţă şi, datorită raportului ei faţă de Cosmos, acţionează benefic şi creator se poate dovedi, atunci când porneşte de la o altă fiinţă,

dăunător şi distructiv. Când omul primeşte gândurile cosmice de la Mihael, acestea îl poartă în viitor; ele îl îndepărtează de viitorul benefic lui, dacă cel care i le dă este Ahriman.

123. Prin astfel de observaţii ajungem să biruim treptat concepţia ce porneşte de la o spiritualitate nedefinită, aflată panteist la baza lucrurilor, şi vom fi conduşi spre o concepţie bine definită, concretă, ce-şi poate face reprezentări referitoare la *fiinţele spirituale* ale Ierarhiilor superioare. Căci realitatea, în orice domeniu, constă din fiinţial; iar ceea ce nu este fiinţial în ea este activitatea ce se desfăşoară în raportul de la fiinţă la fiinţă. Ea poate fi înţeleasă doar dacă ne putem arunca privirea asupra fiinţelor care acţionează.

ÎNAINTEA PORTILOR SUFLETULUI CONŞTIENŢEI. DESPRE CUM ÎŞI PREGĂTEŞTE MIHAEL ÎN SUPRASENSIBIL MISIUNEA SA PĂMÂNTEASCĂ, BIRUINDU-L PE LUCIFER (PRIMA CONSIDERAŢIE)

Intervenţia lui Mihael în evoluţia Cosmosului şi a omenirii la sfârşitul secolului al XIX-lea apare într-o lumină deosebită dacă privim istoria spirituală în secolele care i-au premers.

Momentul de început al epocii sufletului conştienţei se situează la începutul secolului al XV-lea.

Înaintea acestui moment, în viaţa spirituală a omenirii se manifestă o schimbare totală. Putem vedea că mai înainte în contemplarea omenească interveneau încă peste tot imaginaţiuni.

Personalităţi înclinate de a-şi forma în viaţa lor sufletească „noţiuni" simple s-au găsit desigur şi înainte; dispoziţia sufletească generală a majorităţii oamenilor

trăia însă într-o întrepătrundere a imaginaţiunilor cu reprezentări provenite din lumea pur fizică. Aşa este cazul cu reprezentările despre fenomenele din natură, dar şi în ceea ce priveşte devenirea istorică.

Ceea ce găseşte observaţia spirituală în această direcţie poate fi confirmat cu certitudine prin mărturii exterioare. Unele dintre acestea vor fi arătate şi aici.

Tot ceea ce s-a gândit şi s-a vorbit în secolele trecute referitor la evenimentele istorice a fost aşternut pe hârtie şi descris sub cele mai variate aspecte chiar înainte de debutul epocii conştienţei [Nota 10]. Astfel, din această perioadă s-au păstrat „legende" şi alte lucruri asemănătoare ce dau o imagine fidelă a felului în care era concepută „istoria" mai înainte.

Un exemplu potrivit este povestirea despre „bunul Gerhard", parvenită printr-o poezie a lui Rudolf von Ems, care a trăit în prima jumătate a secolului al XIII-lea. „Bunul Gerhard" este un negustor bogat din Köln. El întreprinde o călătorie de afaceri în Rusia, Lituania şi Prusia, ca să cumpere nişte blănuri de samur. Apoi merge la Damasc şi Ninive, pentru a face rost de pânză de mătase şi altele asemănătoare.

Pe drumul de întoarcere este prins de o furtună. În ţinutul străin în care se afla cunoaşte un om care deţinea în captivitate nişte cavaleri englezi, chiar şi pe logodnica regelui englez. Gerhard renunţă la tot ceea ce cumpărase în timpul călătoriei, în schimbul ostatecilor. El îi ia pe corabia sa şi porneşte spre casă. Când nava a ajuns în locul unde drumurile spre patria lui Gerhard şi spre Anglia se despărţeau, acesta permite bărbaţilor captivi să plece în ţara lor; pe logodnica regelui însă o ia cu el, în speranta că logodnicul ei, regele Wilhelm, va trimite după ea îndată ce va afla de eliberarea sa şi de locul unde se află. Logodnica

regelui şi prietenele venite cu ea sunt găzduite în modul cel mai bun posibil de către Gerhard. Ea trăieşte ca o fiică mult iubită în casa celui care o eliberase din prizonierat. Trece un timp destul de lung fără ca regele să apară şi s-o ia cu el. Atunci Gerhard, pentru a-i asigura un viitor fiicei adoptive, se hotărăşte să o căsătorească cu fiul său. Era de aşteptat că Wilhelm murise. Ceremonia de nuntă a fiului lui Gerhard era deja în curs, când îşi face apariţia Wilhelm, sub înfăţişarea unui pelerin necunoscut. În căutarea logodnicei lui el rătăcise mult timp încoace şi încolo. Logodnica îi este redată, după ce fiul lui Gerhard renunţă, altruist, la ea. Cei doi mai rămân un timp la Gerhard, după care acesta echipează o corabie ca să îi ducă până în Anglia. La început captivii, ajunşi acum din nou la rangurile lor, când l-au putut saluta primii în Anglia pe Gerhard [Nota 11] au vrut să-l aleagă pe *acesta* rege. Gerhard însă le răspunde că el le-a adus pe regele şi regina lor legitimă. Ei şi-l închipuiseră pe Wilhelm mort, şi voiau să aleagă un nou rege pentru ţară, căci evenimentele, în lipsa lui Wilhelm care rătăcea în căutarea logodnicei lui, începuseră să devină haotice. – Negustorul din Köln respinge toate demnităţile şi bogăţiile care i se oferă şi se întoarce acasă, pentru a fi acolo, în continuare, negustorul simplu ce fusese şi până atunci. – Istorisirea este în aşa fel întocmită, încât împăratul saxon, Otto întâiul, călătoreşte până la Köln pentru a face cunoştinţă cu „bunul Gerhard”. Aceasta pentru că puternicul împărat, în tot ceea ce el făcuse, era supus tentaţiei de a lua în calcul o „plată pământească”. Cunoscându-l pe Gerhard, el are un exemplu palpabil al unui om simplu care poate face nespus de mult bine – să dăruiască toate bunurile pe care le-a cumpărat pentru a elibera nişte captivi; să redea pe logodnica fiului său lui Wilhelm; apoi ceea ce a întreprins pentru a-l aduce pe

acesta din nou în Anglia, şi aşa mai departe – fără să pretindă niciun fel de răsplată pământească, singura răsplată aşteptată de acesta fiind din partea puterii divine. Printre oameni bărbatul este cunoscut sub numele de „bunul Gerhard"; împăratul simte că prin cunoaşterea directă a felului de a gândi al lui Gerhard primeşte un impuls religios-moral puternic.

Povestirea, a cărei structură am amintit-o în linii mari aici pentru a nu da doar nişte nume pentru ceva puţin cunoscut, arată foarte clar, *dintr-o anumită latură*, structura sufletească a epocii ce a premers trezirea sufletului conştienţei în evoluţia omenirii.

Aşadar, cine lasă să acţioneze asupra lui povestirea în forma prezentată de Rudolf von Ems poate simţi că faţă de acea epocă în care a trăit împăratul Otto (secolul al X-lea) vieţuirea lumii terestre a suferit o transformare.

A se vedea cum în epoca sufletului conştienţei lumea a devenit, pentru privirea sufletească a omului, oarecum „limpede" pentru orice cuprindere a existenţei şi devenirii fizice. Gerhard navighează cu corăbiile sale oarecum ca în ceaţă. Întotdeauna el cunoaşte numai o parte din lumea cu care vrea să intre în legătură. În Köln nu puteai afla nimic despre ceea ce se petrece în Anglia şi trebuia să cauţi ani în şir un om ce locuia în Köln. Puteai cunoaşte viaţa şi proprietatea unui om, precum acela la care a fost nevoit să se abată Gerhard la întoarcerea lui spre casă, doar dacă ţi-a fost hărăzit de destin să ajungi personal în acel loc. Posibilitatea pe care o avem azi de a pătrunde raporturile globale ale lumii este, comparativ cu aceea de demult, precum observarea cu simţul văzului a unui peisaj larg, luminat de Soare, faţă de orbecăiala printr-o ceaţă deasă.

Cele povestite în legătură cu „bunul Gerhard" nu au nimic de-a face cu ceea ce se consideră astăzi „un fapt

istoric". Ele se referă în special la dispoziţia sufletească şi la întreaga situaţie spirituală a epocii. *Acestea*, şi nu evenimente particulare ale lumii fizice, sunt înfăţişate în imaginaţiuni.

În această descriere se reflectă faptul că omul nu se simte doar o fiinţă ce trăieşte şi acţionează ca o verigă în lanţul evenimentelor lumii fizice, ci că în el, în existenţa sa pământească, intervin fiinţe spirituale, suprasensibile şi că el îşi simte voinţa sa în legătură cu aceste fiinţe.

Povestirea despre „bunul Gerhard" [Nota 12] arată că întunericul crepuscular existent în ceea ce priveşte descifrarea lumii fizice, care a premers epocii sufletului conştienţei, a îndreptat privirea spre contemplarea lumii spirituale. Nu vedeai ce se întâmplă *în depărtările* existenţei fizice, dar cu atât mai mult vedeai *în adâncurile* existenţei spirituale.

Dar în epoca despre care vorbim nu mai era ceea ce fusese odinioară, când clarvederea crepusculară (de vis) indica omenirii lumea spirituală. Imaginaţiunile existau; ele surveneau însă pe fondul unei concepţii a sufletului omenesc ce înclina deja puternic spre intelectual. Urmarea acestui lucru era că nu se mai ştia în ce raport se găseşte lumea revelată în imaginaţiuni faţă de existenţa fizică. De aceea, celor înclinaţi mai mult spre intelectual-reflexiv imaginaţiunile li se păreau a fi nişte „ficţiuni" arbitrare, fără legătură cu realitatea.

Nu se mai ştia că prin imaginaţiune priveşti într-o lume în care stai cu o cu totul altă componentă a fiinţei omeneşti decât în cea fizică. Astfel, în descriere coexistau, una lângă alta, ambele lumi; iar acestea, prin felul naraţiunii, aveau un anumit caracter, astfel încât puteai crede că faptele spirituale povestite s-ar fi derulat printre cele fizice, la fel de palpabil precum acestea însăşi.

În plus se mai întâmpla că în multe dintre aceste povestiri evenimentele fizice erau aruncate într-o totală devălmășie. Persoane a căror viață se află la distanță de sute de ani una de cealaltă devin contemporane; unele întâmplări sunt plasate în locuri sau la momente nepotrivite.

Fapte ale lumii fizice sunt privite de către sufletul omenesc așa cum poate fi privit doar spiritualul, pentru care timpul și spațiul au o altă semnificație față de fizic; lumea fizică este înfățișată în imaginațiuni în loc de gânduri; de aceea lumea spirituală se întrețese în povestire ca și cum nu am avea de-a face cu o altă formă de existență, ci cu continuarea realităților fizice.

O înțelegere a istoriei ce se rezumă doar la ceea ce este fizic consideră că s-ar fi preluat vechile imaginațiuni ale Orientului, Greciei și așa mai departe și s-au întrețesut poetic cu faptele istorice ce priveau pe oamenii de atunci. În scrierile lui Isidor de Sevilla [Nota 13], care a trăit în secolul al VII-lea, există chiar o culegere formală de vechi „motive legendare".

Acesta este însă un punct de vedere exterior. El poate însemna ceva doar pentru cineva care nu are nicio afinitate pentru acea structură sufletească care îl face pe om să știe că existența sa este încă legată nemijlocit de lumea spirituală și care se simte îndemnată să exprime această cunoștință a sa în imaginațiuni. Că în locul imaginațiunii proprii folosește una transmisă istoric în care s-a introdus pe sine, aceasta nu este ceva esențial. Esențialul constă în faptul că sufletul este orientat spre lumea spirituală, astfel încât vede propria sa acțiune și faptele din natură înglobate în această lume.

Totuși, în genul de narațiune caracteristic perioadei ce a premers debutului epocii conștienței se poate observa

o rătăcire. În această rătăcire observaţia spirituală vede acţiunea puterii luciferice.

Ceea ce îndeamnă sufletul să primească imaginaţiuni în sfera sa de vieţuire corespunde nu atât facultăţilor avute într-un trecut mai îndepărtat – o clarvedere de vis – cât mai ales acelora existente între secolele VIII–XIV după Christos. *Aceste* facultăţi înclinau deja ceva mai mult spre o înţelegere intelectuală a celor percepute senzorial. În perioada de tranziţie ambele facultăţi coexistau una lângă cealaltă. Sufletul este plasat între vechea orientare, care merge spre lumea spirituală şi care vede lumea fizică doar ca prin ceaţă, şi noua orientare, care merge spre lucrurile fizice şi în care privirea spirituală păleşte.

Puterea luciferică acţionează în contextul acestui echilibru instabil al sufletului omenesc. Ea ar dori să-l împiedice pe om să găsească orientarea deplină în lumea fizică. Ea ar dori să-l menţină cu conştienţa în nişte regiuni spirituale ce i se potriveau în timpuri mai de demult. Ea nu voia să permită o imixtiune în contemplarea sa imaginativă, ca de vis, a lumii a unui element de gândire pură, care este orientat spre înţelegerea existenţei fizice. Ea îşi poate stăpâni, într-un mod injust, desigur, capacitatea sa de contemplare, pentru ca aceasta să nu se îndrepte spre lumea fizică. Ea nu poate menţine însă într-un mod just vieţuirea vechilor imaginaţiuni. Ea îl lasă pe om să cugete în imaginaţiuni, fără ca să îl poată transpune sufletește total în lumea în care imaginaţiunile sunt pe deplin valabile.

În perioada de debut a epocii conştienţei, Lucifer acţionează în aşa fel, încât prin el omul este transpus, într-un mod neadecvat lui [Nota 14], în regiunea spirituală imediat învecinată celei fizice.

Acest lucru se vede cât se poate de clar în „legenda" despre „Contele Ernst" [Nota 15], una dintre cele mai îndrăgite legende ale Evului Mediu, povestită peste tot, pe o arie foarte întinsă.

Contele Ernst ajunge în conflict cu împăratul, care vrea să-l distrugă pe nedrept prin război. Ducele se vede nevoit, pentru a scăpa de relația imposibilă cu mai marele imperiului, să participe la mișcarea cruciată în Orient. În întâmplările pe care le trăiește de-a lungul călătoriei, până la sfârșitul acesteia, fizicul se împletește „fabulos", în modul descris, cu spiritualul. De exemplu, în drumul său ducele ajunge la un popor având capul ca al cocorilor; el este aruncat împreună cu corăbiile sale pe „muntele de magnet", de care acestea sunt atrase, astfel încât cine ajungea în apropierea muntelui nu se mai putea întoarce și pierea într-un mod jalnic. Contele Ernst și suita sa reușesc să scape, cusându-se în niște piei și lăsându-se duși de către grifoni, ce obișnuiau să ia ca pradă pe cei ce erau abătuți pe muntele de magnet, pe un munte de unde evadează, după ce au tăiat pieile în timpul cât grifonii erau plecați. Următoarea peregrinare îl poartă la un popor ale cărui urechi erau într-atât de lungi, încât își puteau acoperi cu ele tot corpul, ca și cu o haină; apoi ajung la un popor având tălpile picioarelor atât de mari, încât atunci când ploua oamenii se puteau așeza pe pământ și puteau să-și ridice picioarele deasupra capului în chip de umbrele. Ajunge apoi la un popor de pitici, la unul de uriași și așa mai departe. Se povestesc o mulțime de astfel de întâmplări legate de călătoria cruciată a contelui Ernst. „Legenda" nu îți dă ocazia să simți în modul just faptul că ori de câte ori apar imaginațiuni se produce o schimbare de orientare spre lumea spirituală, că prin imagini se

povestesc lucruri care sunt legate de lumea astrală şi sunt legate de voinţa şi destinul oamenilor tereştri.

Tot aşa şi cu frumoasa „Legendă a lui Roland" [Nota 16], în care se glorifica expediţia lui Carol cel Mare în Spania contra păgânilor. Aici se spune chiar, cu referire la Biblie, că pentru a atinge un ţel pe care Carol cel Mare şi-l propusese Soarele şi-ar fi încetinit mersul, astfel încât o zi să facă cât două.

Iar în „Legenda nibelungilor" [Nota 17] – forma păstrată în ţările nordice – vedem cum contemplarea spiritualului se menţine într-o stare mai pură, în timp ce în Europa Centrală în imaginaţiuni se observă o apropiere de viaţa fizică. În forma nordică a povestirii se exprimă faptul că imaginaţiunile se referă la o „lume astrală"; în varianta central-europeană a Cântecului nibelungilor imaginaţiunile alunecă spre contemplarea lumii fizice.

Şi imaginaţiunile care apar în Legenda ducelui Ernst se referă în realitate la ceva vieţuit, *între* experienţe din lumea fizică, într-o „lume astrală", căreia omul îi aparţine în aceeaşi măsură ca şi celei fizice.

Dacă ne îndreptăm privirea spirituală spre toate acestea, vedem că intrarea în epoca conştienţei înseamnă depăşirea unei faze evolutive, în care puterile luciferice ar fi dobândit supremaţia asupra omenirii dacă în fiinţa omenească n-ar fi intervenit un curs nou, prin intermediul sufletului conştienţei şi al forţei intelectualităţii care o însoţeşte. Orientarea spre lumea spirituală care vrea s-o cotească pe căi greşite este împiedicată prin sufletul conştienţei; privirea omenească este atrasă în afară, în lumea fizică. Tot ce se întâmplă în sensul acesta sustrage omenirea de la influenţa puterii luciferice, care o rătăceşte.

Pentru omenire aici este activ deja, din lumea spirituală, Mihael. El pregăteşte din suprasensibil opera sa

viitoare. El dă omenirii impulsuri care menţin raportul străvechi cu lumea divin-spirituală, fără ca această menţinere să presupună un caracter luciferic.

Apoi, în ultima treime a secolului al XIX-lea Mihael îşi extinde activitatea, pe care a exercitat-o pregătitor în suprasesibil, din secolul al XV-lea până în secolul al XIX-lea, asupra lumii fizice terestre însăşi.

Evoluţia spirituală pe care a trebuit să o parcurgă omenirea după aceea a însemnat, pentru un timp, o detaşare faţă de raportul cu lumea spirituală ce ameninţa să devină unul imposibil. Apoi, această evoluţie, graţie misiunii lui Mihael, a reintrat pe făgaşul ce permite omenirii de pe Pământ să continue un raport benefie cu lumea spirituală.

Astfel, Mihael prin acţiunea sa stă între *imaginea cosmică* luciferică şi *raţiunea cosmică* ahrimanică. Imaginea cosmică devine la el *revelaţie cosmică* plină de înţelepciune, ce dezvăluie substratul raţiunii cosmice *de acţiune cosmică* divină. În această *acţiune cosmică* trăieşte grija pentru omenire a lui Christos, care astfel i se poate dezvălui inimii omeneşti din revelaţia cosmică a lui Mihael.

(Urmează alte două consideraţii.)

Goetheanum, 23 noiembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la prima considerație despre pregătirea din suprasensibil a lui Mihael pentru misiunea sa pământească)

124. Zorilor epocii sufletului conştienţei (secolul al XV-lea) le premerge, într-o perioadă de crepuscul a sufletului înţelegerii sau afectivităţii, o acţiune luciferică intensificată, care se continuă un timp şi în noua epocă.

125. Această acţiune luciferică ar vrea să păstreze, într-un mod nelegitim, forme vechi ale reprezentării în imagini a lumii şi să-l împiedice pe om să înţeleagă existenţa fizică prin intelect şi să se adapteze la ea.

126. Mihael se uneşte cu acţiunea umană, pentru ca intelectualitatea, devenită autonomă, să rămână ataşată divin-spiritualului primit ca moştenire, dar nu într-un mod luciferic ci într-un mod legitim.

CUM ACȚIONEAZĂ FORȚELE MIHAELICE ÎN PRIMA ETAPĂ DE DEZVOLTARE A SUFLETULUI CONȘTIENȚEI (A DOUA CONSIDERAȚIE)

În perioada în care a avut loc impactul sufletului conştienţei în evoluţia pământească a omenirii, pentru fiinţele din lumea spirituală imediat învecinată existenţei pământeşti era dificil să se apropie de omenire. Evenimentele pământeşti iau o formă ce arată că pentru a face posibil accesul spiritualului în viaţa fizică a omenirii sunt necesare condiţii cu totul deosebite. Pe de altă parte această formă arată, adesea în modul cel mai clar, şi faptul

că acolo unde puterile trecutului *încă* acţionează iar puterile viitorului *deja* încep să se facă simţite un spiritual caută energic să-şi găsească drumul său în viaţa pământească a omenirii, contra unui alt spiritual.

Între anii 1339 şi 1453 se desfăşoară un război confuz de mai bine de 100 de ani între Franţa şi Anglia. În această confuzie, provenită dintr-un anumit curent spiritual neprielnic dezvoltării omenirii, evenimentele ce ar fi introdus mai repede sufletul conştienţei în omenire sunt încetinite. Chaucer [Nota 18] (care a murit pe la 1400) a întemeiat literatura engleză. Dacă ne gândim numai la urmările spirituale pe care le-a avut în Europa această fondare literară, vom vedea ce important este că evenimentul nu s-a putut dezvolta liber, ci s-a nimerit într-o perioadă confuză, provocată de război. În plus, se adaugă faptul că în Anglia începuse deja mai înainte (1215) acea gândire politică care îşi poate primi conturul adevărat prin sufletul conştienţei. Şi dezvoltarea în continuare a acestui eveniment pică tot în aceasată perioadă inhibitorie de război.

Avem de-a face aici cu o perioadă în care forţele spirituale, ce vor să-l dezvolte pe om în modul stabilit de la început de puterile divin-spirituale superioare, îşi găsesc potrivnicii lor. Aceste forţe potrivnice vor să-l dirijeze pe om pe alte căi decât i-au fost indicate de la începuturi. În această situaţie, el nu şi-ar putea utiliza forţele originare pentru dezvoltarea sa ulterioară. Copilăria sa cosmică ar rămâne atunci nefructuoasă pentru el. Ea ar deveni o parte anemică a entităţii sale, ceea ce ar avea ca urmare faptul că omul ar cădea pradă puterilor luciferice şi ahrimanice şi nu şi-ar mai putea împlini propria sa dezvoltare. Dacă demersurile potrivnicilor omenirii ar fi avut ca rezultat nu

doar o încetinire ci un succes deplin, impactul sufletului conştienţei ar fi putut fi curmat.

Un eveniment în care se revelează deosebit de luminos revărsarea spiritualului în cele ce se întâmplă pe Pământ este apariţia şi destinul Ioanei d'Arc, Fecioara din Orleans [Nota 19] (1412–1431). Chiar şi pentru ea impulsurile pentru ceea ce face sunt ascunse profund în adâncurile inconştiente ale sufletului. Ea urmează inspiraţiile nebuloase ale lumii spirituale. Pe Pământ domneşte confuzia, prin care trebuia să fie împiedicată apariţia epocii sufletului conştienţei. Mihael trebuie să-şi pregătească misiunea sa viitoare acţionând din lumea spirituală. El o poate face acolo unde impulsurile sale sunt primite în sufletele omeneşti. Fecioara are un astfel de suflet. Mihael acţionează şi prin multe alte suflete, chiar dacă acest lucru este într-o mai mică măsură posibil şi este mai puţin vizibil pentru viaţa istorică exterioară. În astfel de evenimente, cum ar fi războiul dintre Anglia şi Franţa, el întâmpină adversitatea ahrimanică.

Despre adversarul luciferic pe care îl găseşte în acea perioadă s-a vorbit în expunerea precedentă, dar acest potrivnic se dezvăluie în mod special şi în felul cum au decurs evenimentele ce au urmat apariţiei Fecioarei din Orleans. În aceste evenimente se observă faptul că în perioada în care mai exista încă o înţelegere imaginativă oamenii nu mai puteau câştiga o poziţie vizavi de o intervenţie a lumii spirituale în destinul omenirii care să poată fi înţeleasă şi, de asemenea, să fie primită de către oameni în voinţa lor. Situarea faţă de o astfel de intervenţie a devenit imposibilă odată cu încetarea acţiunii sufletului înţelegerii sau afectivităţii; pe atunci nu fusese găsită încă poziţia care să corespundă sufletului conştienţei; ea nu a fost cucerită nici în ziua de astăzi.

Aşa se face că Europa a primit atunci din partea lumii spirituale o configuraţie, fără ca oamenii să aibă o înţelegere a ceea ce se întâmplă şi fără ca ceea ce stătea în puterile lor să facă să aibă o influenţă semnificativă asupra acestei configuraţii.

Să ne reprezentăm numai ce s-ar fi întâmplat în secolul al XV-lea dacă nu ar fi existat Fecioara din Orleans. Vom înţelege astfel cu siguranţă însemnătatea acestui eveniment determinat din spirit. Există desigur şi persoane care vor să explice materialist o astfel de apariţie. O înţelegere cu aceştia este imposibilă, deoarece ei schimbă în mod arbitrar caracterul evident spiritual al evenimentului într-unul materialist.

Putem observa şi în anumite tendinţe spirituale ale omenirii faptul că acestea nu mai găsesc cu uşurinţă drumul spre divin-spiritual, chiar şi atunci când ele îl caută cu intensitate. Sunt dificultăţi ce nu existaseră în epocile în care încă mai puteai ajunge, cu ajutorul imaginaţiunilor, la o înţelegere mai profundă. Pentru a putea ajunge în mod just la ceea ce avem în vedere aici nu trebuie decât să privim într-o lumină clară personalităţile ce apar ca gânditori filosofici. Un filosof nu poate fi privit doar după efectul pe care el l-a avut asupra epocii sale, nici după cât de mulţi oameni au îmbrăţişat ideile sale. El este în special *expresia*, entitatea vizibilă a epocii sale. Filosoful aduce în ideile sale tot ceea ce poartă în sine în mod inconştient, ca structură sufletească, ca sentimente inconştiente şi ca impulsuri de viaţă, marea parte a omenirii. El indică starea sufletească a epocii sale, aşa cum un termometru indică starea de temperatură din mediul ambiant. Filosofii sunt tot atât de puţin cauzele mentalităţii sufleteşti a epocii lor pe cât sunt termometrele cauzele structurii calorice a ambianţei lor.

Cu aceste premise să-l privim pe filosoful Rene Descartes [Nota 20], care a acţionat pe când epoca conştienţei era deja în curs. El a trăit între 1596 şi 1650. Suportul firav al legăturii sale cu lumea spirituală (existenţa adevărată) este vieţuirea: „Gândesc, deci exist“. El caută să presimtă realitatea în centrul conştienţei de sine, în Eu; şi anume în măsura în care i-o poate spune sufletul conştienţei.

Despre restul spiritualului el caută să se lămurească pe cale intelectuală, cercetând ce garanţie oferă certitudinea conştienţei de sine certitudinii asupra altor lucruri. Peste tot unde este vorba de adevăruri care îi parvin pe cale istorică el întreabă: Sunt ele la fel de clare precum „Gândesc, deci exist“? Iar dacă poate răspunde afirmativ, le acceptă.

Printr-o astfel de gândire omenească nu este oare izgonit spiritul din orice contemplare orientată spre lucrurile existente în lume? Revelarea acestui spirit s-a restrâns la suportul cel mai redus, conştienţa de sine; toate celelalte se dovedesc, în mod *nemijlocit*, fără relevanţă spirituală. O lumină a acestei revelări spirituale asupra lucrurilor din afara conştienţei de sine poate fi aruncată doar în mod mijlocit, indirect, prin intermediul intelectului din sufletul conştienţei.

Omul acestei epoci lasă întru câtva să se reverse conţinutul, deocamdată aproape gol, al conştienţei sale de sine în dorul intens după lumea spirituală. Într-acolo se îndreaptă o rază foarte firavă.

Fiinţele din lumea spirituală imediat apropiată de lumea pământească şi sufletele omeneşti de pe Pământ se întâlnesc greu unele cu altele. Pregătirea din suprasensibil pe care Mihael o face în vederea misiunii sale viitoare este vieţuită de către sufletul omenesc cu foarte mare greutate.

Pentru a putea înțelege esența *acestei* dispoziții sufletești care-și găsește expresia în Descartes, să-l comparăm pe acest filosof cu Augustin, care, conform formulării exterioare, revendică același suport pentru viețuirea lumii spirituale ca și Descartes. La Augustin aceasta se face însă cu toată forța imaginativă a sufletului înțelegerii sau afectivității. (Ela trăit între anii 354 și 430.) Putem considera pe drept cuvânt că Augustin și Descartes sunt înrudiți, atâta doar că intelectul lui Augustin reprezintă un ultim rest al cosmicului, pe când cel al lui Descartes unul ce de-abia își face apariția în fiecare suflet omenesc. Chiar în această continuitate a tendinței spirituale de la Augustin la Descartes putem vedea cum caracterul cosmic al forțelor gândurilor se pierde și apoi reapare în sufletul omenesc. Vedem totodată și cum în condiții dificile Mihael și sufletul omenesc se regăsesc din nou împreună, Mihael conducând acum în om ceea ce condusese odinioară în Cosmos.

Împotriva acestei regăsiri sunt la lucru forțele luciferice și ahrimanice. Fortele luciferice vor ca în om să se dezvolte doar ceea ce el deținuse odinioară, în copilăria sa cosmică; cele ahrimanice, adversarele primelor, dar totuși conlucrând cu acestea, vor să dezvolte forțe ce pot fi dobândite doar în epoci viitoare și să lase să se atrofieze copilăria cosmică.

În condițiile unor rezistențe îndârjite de acest fel, sufletul europeanului a prelucrat impulsurile spirituale venite prin intermediul cruciadelor și ideile vechilor concepții despre lume ce au migrat de la est la vest. Forțele mihaelice trăiau chiar foarte puternic în aceste idei. Aceste concepții despre lume erau dominate de inteligența cosmică, a cărei administrare în trecut fusese sub jurisdicția spirituală a lui Mihael.

Cum puteau fi asimilate aceste idei când între forţele lumii spirituale şi sufletele omeneşti exista o prăpastie? Ele au căzut pe solul sufletului conştienţei, ce abia începuse să se dezvolte. Pe de o parte ele s-au lovit de obstacolul datorat faptului că sufletul conştienţei era încă slab dezvoltat. Ele acopereau în intensitate activitatea acestuia, îl paralizau. Pe de altă parte ele nu mai întâlneau acolo o conştienţă purtată de imaginaţie. Sufletul omenesc nu se mai putea uni cu înţelesul lor deplin. Le lua fie foarte superficial, fie în mod superstiţios.

Când vrem să înţelegem mişcările de idei legate, pe de-o parte, de numele lui Wicliff, Huss şi alţii de denumirea de „rosicrucianism“, pe de altă parte, trebuie să privim în sensul acestei dispoziţii spirtuale.

Despre aceasta urmează să vorbim în continuare.

(Continuarea acestei a doua expuneri şi expunerea a treia sunt prezentate în cele ce urmează.)

Goetheanum, 30 noiembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la cele prezentate anterior, în cea de-a doua consideraţie: Cum acţionează forţele mihaelice în prima etapă de dezvoltare a sufletului conştienţei)

127. La începutul epocii conştienţei, sufletul omenesc dezvoltă încă în mică măsură forţele sale intelectuale. Ia nastere o incoerenţă între ceea ce sufletul aspiră în profunzimile lui inconştiente şi ceea ce-i pot oferi forţele ce vin din regiunea în care se află Mihael.

128. În această incoerenţă se ascunde o posibilitate mai mare ca puterile luciferice să-l reţină pe om pe treapta

forţelor copilăriei cosmice, să *nu* îi permită să se dezvolte în continuare pe căile puterilor divin-spirituale cu care el a fost unit de la începuturi, ci să îl abată pe căile luciferice.

129. De asemenea, există o posibilitate mai mare pentru puterile ahrimanice de a-l despărţi pe om de forţele copilăriei cosmice şi de a-l atrage, în etapa următoare de dezvoltare, în domeniul lor propriu.

130. Niciuna dintre aceste posibilităţi nu s-a realizat, deoarece forţele mihaelice au fost *totuşi* active; evoluţia spirituală a omenirii a trebuit însă să se petreacă sub incidenţa obstacolelor ivite în urma acestor posibilităţi, devenind astfel ceea ce sunt în prezent.

PIEDICI ŞI OPORTUNITĂŢI ÎN CALEA FORŢELOR MIHAELICE ÎN ZORII EPOCII SUFLETULUI CONŞTIENŢEI (CONTINUAREA CONSIDERAŢIEI A DOUA)

Încorporarea sufletului conştienţei a provocat în întreaga Europă şi o perturbare în ceea ce priveşte vieţuirile legate de credinţă, precum şi în cele legate de cultură. Un prim semnal clar al acestei perturbări îl vedem în apariţia aşa-zisei „demonstraţii privitoare la existenţa lui Dumnezeu" (în special prin Anselm de Canterbury) [Nota 21], petrecută la cumpăna dintre secolele al XI-lea şi al XII-lea. Existenţa lui Dumnezeu trebuia demonstrată prin argumente de natură intelectuală. O astfel de dorinţă a putut apărea doar atunci când felul vechi de a-l vieţui pe Dumnezeu, cu forţele propriului suflet, era în curs de dispariţie. Ceea ce vieţuieşti în acest fel nu se demonstrează logic.

Felul anterior de a vieţui era de a percepe sufleteşte – mergând până sus, la Divinitate – inteligenţele fiinţiale; felul nou a devenit acela prin care îţi formezi în mod

intelectual gânduri despre „cauzele originare” care stau la baza Universului. Pentru primul fel trebuia să percepi în sfera spirituală imediat învecinată cu cea terestră forţele lui Mihael, ce înzestrau sufletele cu facultăţile necesare de a distinge în spatele forţelor de gândire orientate spre senzorial, elementul inteligent-fiinţial din Univers; pentru al doilea fel trebuia creată mai întâi unirea sufletului cu forţele mihaelice.

În domeniul cultic, în sfere largi ale vieţii religioase s-a produs, începând cu Wicliff [Nota 22] în Anglia (secolul al XV-lea) şi mergând până la Huss [Nota 23] în Boemia, o clătinare a unei învăţături centrale cum este aceea privitoare la împărtăşanie sau transsubstanţiere. În împărtăşanie omul putea realiza unirea sa cu lumea spirituală ce îi fusese deschisă prin Christos, căci cu Christos el se putea uni în entitatea sa în aşa fel, încât realitatea unirii senzoriale era în acelaşi timp şi una spirituală.

Conştienţa sufletului înţelegerii sau afectivităţii îşi putea reprezenta o asemenea unire, căci acest suflet mai avea încă despre spirit şi despre materie idei apropiate, una (materia) putând fi imaginată în cealaltă (spiritul) în tranziţie. Astfel de idei nu trebuie să fie însă în maniera intelectualistă care pretinde dovezi pentru existenţa lui Dumnezeu; ele trebuie să mai aibă ceva din imaginaţie. Prin aceasta, în materie va putea fi resimţit spiritul activ în ea, iar în spirit năzuinţa lui spre materie. Ideile de acest fel au în spatele lor forţele cosmice ale lui Mihael.

Imaginaţi-vă *cât de multe* lucruri au putut să se clatine pentru sufletul omenesc în acea perioadă! Cât de multe lucruri legate de cele mai intime, cele mai sfinte vieţuiri ale sale! Au apărut personalităţi, precum Huss, Wicliff şi alţii, în care radia în modul cel mai clar fiinţa

sufletului conştienţei, a căror structură sufletească le permitea să se unească cu forţele mihaelice cu o intensitate pe care alţii nu au putut-o atinge decât după sute de ani. Prin vocea lui Mihael din inima lor ei au validat dreptul sufletului conştienţei [Nota 24] de a se înălţa la înţelegerea tainelor religioase cele mai profunde. Ei au simţit că intelectualitatea, ce creşte odată cu sufletul conştienţei, trebuie să fie capabilă să includă în sfera ideilor ei ceea ce în timpurile de demult se obţinea prin imaginaţie.

În contrast cu aceasta vedem cum vechea poziţie, transmisă istoriceşte, a sufletului omenesc îşi pierduse în cercurile cele mai largi întreaga forţă interioară. Ceea ce numim în istorie neajunsurile vieţii confesionale, de care s-au preocupat marile concilii reformatoare în epoca în care începea să fie activ sufletul conştienţei, este legat de viaţa acelor suflete omeneşti ce încă nu simţeau în ele sufletul conştienţei, dar nici nu mai puteau găsi în sufletul înţelegerii sau afectivităţii, moştenit din trecut, ceea ce le putea da forţă interioară şi siguranţă.

Putem spune, într-adevăr, că trăirile omeneşti istorice de genul celor ce au ieşit la iveală la conciliile de la Constanţa sau Basel arată sus, în lumea spirituală, o revărsare nestăvilită a intelectualităţii ce vrea să ajungă la oameni şi jos, în sfera pământească, o inadecvare a sufletului înţelegerii sau afectivităţii la spiritul timpului. La mijloc vedem planând forţele mihaelice, privind în urmă spre vechea lor legătură cu divin-spiritualul şi în jos spre *omenesc*, ce posedase şi el această legătură, dar care acum a trebuit să treacă într-o sferă în care Mihael îl ajută din spirit, cu care însă el singur nu se poate uni interior. În această străduanie a lui Mihael, care este *necesară* în cadrul evoluţiei cosmice, dar care înseamnă la început o perturbare a echilibrului din Cosmos, găsim motivele

pentru ceea ce omenirea a trebuit să vieţuiască în această epocă chiar pe tărâmul adevărurilor celor mai sfinte.

Când avem în faţă personalitatea cardinalului Nicolaus Cusanus [Nota 25] privim în profunzimile a ceea ce caracterizează acea epocă. (A se citi despre el în cartea mea ***Mistica la începutul vieţii spirituale moderne***.) Personalitatea sa este ca un jalon al timpului. El ar dori să instaureze nişte principii general valabile care să combată racilele lumii fizice nu prin tendinţe fanatic-religioase; ceea ce a ieşit de pe făgaşul normal să-l readucă unde a fost. Observaţi felul în care a acţionat la conciliul de la Basel, ca de altfel şi în cadrul comunităţii sale bisericeşti; veţi vedea acest lucru.

Dacă prin asta Cusanus este pe deplin predispus spre acea cotitură a evoluţiei ce însemna dezvoltarea sufletului conştienţei, pe de altă parte îl vedem revelând concepţii ce arată în sine, într-un mod luminos, forţe mihaelice. El aduce în discuţie în epoca sa ideile bune din trecut ce au condus judecata sufletului omenesc la dezvoltarea facultăţilor de percepere a inteligenţelor fiinţiale din Cosmos, pe când Mihael încă mai guverna intelectualitatea Cosmosului. „Ignoranţa savantă", despre care vorbeşte el, este o înţelegere situată deasupra perceperii orientate spre lumea senzorială, ce conduce gândirea dincolo de ceea ce poate oferi intelectualitatea – ştiinţa obişnuită – într-o regiune în care – în ignoranţă, în schimb însă într-o contemplare vie – percepe spiritualul.

Astfel, Cusanus este acea personalitate care, resimţind în viaţa sa sufletească perturbarea echilibrului cosmic intervenită prin Mihael, şi-a dorit, intuitiv, cât se poate de mult să contribuie în a face ca această perturbare să fie orientată spre salvarea omenirii.

Printre lucrurile care s-au manifestat spiritual în felul acesta trăia în ascuns încă ceva. Diferite personalităţi cu judecată şi înţelegere pentru poziţia forţelor mihaelice în Univers voiau să-şi pregătească în aşa fel sufletele lor, încât să găsească accesul conştient în sfera spirituală învecinată celei pământeşti, în care Mihael lucrează asiduu pentru omenire.

Ei au căutat să-şi cucerească dreptul pentru o astfel de cutezanţă spirituală, comportându-se în viaţa exterioară, profesional şi nu numai, în aşa fel încât existenţa lor nu se deosebea de cea a altor oameni. Prin faptul că îşi îndeplineau în cel mai normal mod, în iubire faţă de semeni, datoria faţă de cele pământeşti ei puteau să-şi îndrepte liber interiorul umanităţii lor către spiritualul de care am amintit. Ce făceau ei în această direcţie era treaba lor şi a celor cu care se legau „în secret". Legat de cele ce se petreceau în fizic lumea nu a fost atinsă la început, cel puţin aparent, în niciun fel de această străduanie spirituală. Totuşi, acestea erau necesare pentru a pune sufletele în legătura cu lumea lui Mihael. Nu era vorba de „societăţi secrete" în vreun sens rău şi nici de ceva care să urmărească un scop ascuns numai pentru că evită lumina zilei. Mai degrabă era vorba de o întrunire între nişte oameni care, în acest mod, prin această întrunire, se convingeau că cei din grupul lor au o conştienţă justă a misiunii lui Mihael. Cei ce conlucrează în acest fel nu vorbesc atunci de munca lor în faţa celor care, prin lipsa lor de înţelegere, nu ar face decât să le perturbe sarcinile. Aceste sarcini se refereau iniţial la acţiunea în cadrul unor curente spirituale ce nu evoluează în viaţa pământească, ci în lumea spirituală învecinată, dar care îşi trimit impulsurile în viaţa pământească.

Prin aceasta am făcut referire la munca spirituală a unor oameni situaţi în lumea fizică, dar care conlucrează cu fiinţe ale lumii spirituale, cu fiinţe care, ele însele, nu coboară în lumea fizică, nu se încorporează în ea. Este indicat aici ceva ce lumea cunoaşte sub denumirea – corespunzând foarte puţin realităţii – de „rosicrucieni". Rosicrucianismul adevărat se situează în întregime pe linia acţiunii misiunii mihaelice. El l-a ajutat pe Mihael să pregătească pe Pământ [Nota 26] ceea ce el voia să pregătească ca muncă spirituală pentru o epocă viitoare.

Ce s-a întâmplat prin aceasta putem aprecia dacă avem în vedere cele ce urmează.

Dificultăţile caracterizate mai sus, chiar imposibilităţile lui Mihael de a exercita o influenţă asupra sufletelor omeneşti, sunt legate de faptul că el nu vrea absolut deloc să vină personal, cu fiinţa sa, în atingere cu prezentul fizic al vieţii pământeşti. El vrea să rămână în continuare implicat în raporturile de forţe care au existat *în trecut* pentru spiritele de felul său şi pentru oameni. Orice contact cu ceva cu care omul *trebuie* să vină în contact în viaţa fizică actuală pământească nu ar putea fi privit de Mihael decât ca o maculare a propriei entităţi. Dar în viaţa omenească obişnuită vieţuirea spirituală a sufletului are desigur o influenţă asupra vieţii fizice pământeşti, şi viceversa, aceasta acţionează la rândul ei asupra celei dintâi; mai exact, o reacţiune ce se exprimă în dispoziţia şi în orientarea omului spre ceva pământesc. O astfel de interacţiune o întâlnim de regulă – nu întotdeauna – în special la personalităţile angrenate în viaţa publică. Aşa se explică faptul că acţiunea lui Mihael asupra multor reformatori a întâmpinat piedici într-adevăr foarte mari.

Inconvenientul dinspre această latură rosicrucienii l-au rezolvat separând complet viaţa lor exterioară, în sensul

îndatoririlor pământeşti, de munca lor împreună cu Mihael. Când acesta se lovea cu impulsurile sale de o problemă pe care un rosicrucian [Nota 27] o pregătise în sufletul său pentru el, el nu era deloc expus pericolului de a da acolo peste ceva pământesc. Acest lucru era ţinut ferm la distanţă chiar de ceea ce-l unea pe rosicrucian cu Mihael, prin dispoziţia sufletească realizată în mod special.

Prin aceasta, voirea rosicruciană veritabilă a construit *pentru Mihael* drumul pământesc spre misiunea sa pământească ce urma să vină.

(Urmează a treia consideraţie.)

Goetheanum, 6 decembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la continuarea celei de a doua consideraţii: Piedici şi oportunităţi în calea forţelor mihaelice în zorii epocii sufletului conştienţei)

131. La începutul epocii sufletului conştienţei, intelectualitatea, emancipată în om, vrea să se preocupe de adevărurile legate de crez şi de cult. Prin aceasta viaţa sufletească a omului trebuie să cunoască o ezitare. Se vrea să se demonstreze logic fiinţialul, spiritualul, care mai înainte fusese vieţuit sufleteşte. Conţinuturile ce ţin de cult, ce trebuie surprinse sub formă de imaginaţiuni, vor să fie abordate cu aportul deducţiei logice; chiar să fie construite pe tiparul acesteia.

132. Toate acestea sunt legate de faptul că *Mihael*, indiferent de circumstanţe, vrea să evite orice contact cu lumea pământească pe care *omul trebuie* să păşească în prezent, dar că în acelaşi timp trebuie să continue să coboare intelectualitatea cosmică, pe care el a administrat-

o în trecut mai departe în om. Astfel, prin forţele mihaelice, ia naştere o perturbare a echilibrului cosmic *necesară* continuării evoluţiei cosmice.

133. Misiunea lui Mihael este facilitată de faptul că anumite personalităţi – rosicrucienii adevăraţi – îşi organizează viaţa pământească exterioară în aşa fel, încât în viaţa sufletească interioară a lor nu se produce niciun fel de ingerinţă. Astfel, ei pot dezvolta în interiorul lor forţe cu ajutorul cărora pot acţiona în spiritual împreună cu Mihael, fără ca acesta să fie în pericol de a fi amestecat în ceea ce se întâmplă în prezent pe Pământ, lucru care ar fi imposibil pentru el.

SUFERINŢA LUI MIHAEL LEGATĂ DE EVOLUŢIA OMENIRII ÎN PERIOADA PREMERGĂTOARE ACŢIUNII LUI PĂMÂNTEŞTI (A TREIA CONSIDERAŢIE)

Pe măsură ce epoca sufletului conştienţei avansează se reduce din ce în ce mai mult posibilitatea legăturii lui Mihael cu entitatea omenească generală. În aceasta îşi face intrarea intelectualitatea umanizată. Din ea se retrag reprezentările imaginative care îi pot arăta omului inteligenţa autentică din Cosmos. Posibilitatea lui Mihael de a se apropia de om începe abia din ultima treime a secolului al XIX-lea. Mai înainte acest lucru nu se putea întâmpla decât dacă se căutau căile rosicruciene autentice.

Omul priveşte cu intelectul său, ce începe să mijească, în natură. El vede astfel o lume fizică, o lume eterică, în interiorul căreia nu este prezent. Prin ideile grandioase ale lui Copernic şi Galilei el dobândeşte o imagine a lumii din exteriorul omului; şi-o pierde însă pe a sa proprie. Se

priveşte pe sine însuşi şi nu are nicio posibilitate să înţeleagă ce este el.

În profunzimile fiinţei sale se deşteaptă acel ceva destinat să poarte inteligenţa sa. Cu acesta se uneşte Eul său. Astfel, omul poartă acum în sine o triadă. Întâi, în fiinţa sa spiritual-sufletească, cu manifestare fizic-eterică, *acel* element care odinioară, încă de pe vremea vechiului Saturn şi a vechiului Soare şi apoi mereu şi mereu, l-a aşezat în sfera divin-spiritualului. Este acel element prin care fiinţa omenească şi fiinţa mihaelică pot merge împreună. În al doilea rând, omul poartă în sine fiinţa sa fizică şi eterică de mai târziu, aceea care s-a dezvoltat în timpurile vechii Luni şi a perioadelor pământeşti. Ea este în întregime opera şi acţiunea divin-spiritualului; acesta însă nu mai este viu în ea.

El învie iarăşi deplin abia după ce Christos a trecut prin Misteriul de pe Golgota. În ceea ce acţionează spiritual în corpul fizic şi eteric al omului poate fi găsit Christos. În al treilea rând, omul are în el acea parte a spiritual-sufletescului său care a primit fiinţă nouă în epoca lunară şi în perioadele pământeşti trecute. În aceasta Mihael a rămas activ, în timp ce în perioadele corespunzătoare ale Lunii si Pământului a devenit din ce în ce mai inactiv. În aceasta *el* i-a conservat omului imaginea sa uman-divină.

Aceasta a putut-o face până să înceapă epoca conştienţei. După aceea întregul spiritual-sufletesc al omului s-a cufundat oarecum în fizic-eteric, pentru a scoate de acolo sufletul conştienţei.

Omului a început să-i lumineze în conştienţă ceea ce îi puteau spune corpul său fizic şi corpul său eteric despre fizicul şi etericul din natură. Ceea ce-i puteau spune corpul astral şi Eul despre el însuşi s-a cufundat în întuneric, dispărând din câmpul său de observaţie.

Vine o vreme în care în omenire se prefigurează sentimentul că ea nu se mai poate înţelege pe sine. Începe o *căutare* pentru cunoaşterea entităţii omeneşti. Ea nu poate fi satisfăcută prin ceea ce oferă prezentul. Se merge istoriceşte înapoi, în vremuri anterioare. În evoluţia spirituală a omenirii apare Umanismul. Se tinde spre Umanism nu pentru că l-am avea pe om, ci tocmai pentru că l-am *pierdut*. Dacă Erasmus din Rotterdam [Nota 28] şi alţiii l-ar fi avut, ei ar fi acţionat dintr-o cu totul altă dispoziţie sufletească decât ceea ce a însemnat Umanismul pentru ei.

Mai târziu Goethe descoperea în *Faust* o făptură omenească ce îl pierduse complet şi definitiv pe om.

Această căutare a „omului" devine tot mai febrilă, căci nu aveai altceva de ales decât fie să devii insensibil faţă de propria fiinţă, fie să dezvolţi, ca un element al sufletului, dorul după ea.

Până în secolul al XIX-lea, cei mai buni oameni dezvoltă în modul cel mai divers, în domeniile cele mai variate ale vieţii spirituale europene, idei – idei istorice, naturalist-ştiinţifice, filosofice, mistice – ce reprezintă o străduinţă de a-l găsi pe om, într-o concepţie despre lume grevată de modul intelectualist de a privi.

„Renaşterea", renaşterea spirituală, „Umanismul" se grăbesc, chiar se năpustesc după o spiritualitate pe care o caută într-o direcţie unde ea *nu* poate fi găsită; acolo unde ar trebui s-o caute domnesc neputinţa, iluzia, amorţeala. În acest timp vedem peste tot o străpungere a forţelor mihaelice în artă, în cunoaştere, în oameni, nu însă şi în forţele tinere ale sufletului conştienţei ce încep să prindă puteri. – O clătinare, o oscilare a vieţii spirituale: Mihael, îndreptându-şi toate forţele înapoi în evoluţia cosmică, pentru a căpăta putere să ţină echilibrul „balaurului" de

sub picioarele sale. Marile creaţii ale Renaşterii s-au născut tocmai în urma acestor eforturi ale lui Mihael de a dobândi putere. Ele sunt însă, deocamdată, o formă nouă a sufletului înţelegerii sau afectivităţii, nu o acţiune a noilor forţe sufleteşti.

Îl putem vedea pe Mihael, chiar dacă este în situaţia de a-l învinge pentru multă vreme pe „balaur", privind plin de îngrijorare, căci el percepe faptul că oamenii, pe baza imaginii despre natură nou dobândite, vor să-şi creeze una asemănătoare despre om. Mihael vede cum este privită natura şi cum din ceea ce se cheamă „legi ale naturii" se vrea să se creeze o imagine despre om. El vede modul de a-şi face reprezentări al oamenilor: că o anume însuşire a unui animal ar deveni mai perfectă, că altă legătură organică ar deveni mai armonioasă şi astfel ar „lua naştere" omul. Înaintea ochiului spiritual al lui Mihael „un om" nu ia fiinţă însă pentru că ceva ce s-a gândit că s-ar perfecţiona sau s-ar armoniza doar a fost gândit; nimeni nu poate vedea că el şi *devine* în realitate, pur şi simplu pentru că aşa ceva nu se întâmplă nicăieri.

Şi astfel cei cu o astfel de gândire despre om trăiesc în imagini ireale, în iluzii; ei vânează o imagine despre om pe care doar cred că o au; în realitate însă în câmpul lor vizual nu se află nimic. „Forţa Soarelui spiritual Christos scaldă în lumină şi acţionează în sufletele lor; ei însă nu-l pot lua încă în seamă. Forţa sufletului conştienţei domneşte în trup; ea nu vrea încă să cuprindă sufletul." Cam în acest fel poate fi auzită inspiraţia rostită acolo de Mihael, înfiorat de grijă. Îngrijorat pentru ca nu cumva forţa iluziei din om să-i dea „balaurului" atâta putere încât lui – lui Mihael – menţinerea echilibrului să-i devină o imposibilitate.

Alte personalităţi încearcă să simtă cu o forţă mai mult interior-artistică unitatea dintre natură şi om. Răsună

puternic cuvântul rostit de Goethe într-o frumoasă carte, ce caracterizează modul de a acţiona al lui Winckelmann [Nota 29]: „Când natura sănătoasă [Nota 30] a omului acţionează ca un întreg, când el se simte în lume ca într-un mare, frumos, respectabil şi valoros tot, când tihna armonioasă îi conferă o desfătare pură şi fără opreliști, atunci Universul, dacă s-ar putea simți pe sine, ar jubila pentru că şi-a atins ținta şi ar admira piscul propriei deveniri şi esenţe". Ceea ce i-a înflăcărat spiritul lui Lessing, ceea ce a însufleţit în Herder marea lui viziune cosmică răsună în acest cuvânt al lui Goethe. Întreaga creaţie a lui Goethe însuşi este ca o revelare pe toate planurile a acestui cuvânt al său. În cartea sa *Scrisori estetice* [Nota 31], Schiller a zugrăvit un om ideal care, aşa cum răsună în acest cuvânt, poartă în el Universul şi îl transpune în realitate împreună cu ceilalţi oameni. Dar de unde vine *această* imagine despre om? Ea luminează ca Soarele dimineţii într-o zi de primăvară. Ea şi-a făcut însă apariţia în simţirea umană prin contemplarea omului Greciei antice. Oamenii au nutrit-o cu un impuls mihaelic interior puternic; însă ei nu au putut să-i dea o formă, nu au putut-o dezvolta decât adâncindu-şi privirea sufletească în trecut. Goethe simţea şi el, atunci când voia să-l vieţuiască pe „om", cele mai puternice conflicte cu sufletul conştienţei. L-a căutat în filosofia lui Spinoza; a crezut că intuieşte ce este omul întâi în timpul călătoriei în Italia, când a privit înăuntrul fiinţei greceşti. În cele din urmă el trece rapid de la sufletul conştienţei, care se făcea simţit la Spinoza, la sufletul înţelegerii sau afectivităţii, aflat în curs de a se stinge. În concepţia sa foarte cuprinzătoare despre natură el nu poate decât să transfere, într-o măsură extrem de mare, ceea ce este propriu sufletului înţelegerii sau afectivităţii în sufletul conştienţei.

Mihael priveşte cu gravitate şi această căutare legată de fiinţa omului. Ceea ce este conform judecăţii sale intră fără discuţie în evoluţia spirituală omenească; este *acel* om ce odinioară a contemplat fiinţial-inteligentul, pe care Mihael îl administra atunci din afară, din Cosmos. Dacă acesta nu va fi cuprins însă de forţa spiritualizată a sufletului conştienţei, va ieşi în cele din urmă de sub oblăduirea lui Mihael şi va ajunge sub puterea lui Lucifer. Că Lucifer, în balansul stării de echilibru cosmic-spiritual, ar putea dobândi supremaţia este cealaltă grijă înfrigurată din viaţa lui Mihael.

Pregătirea lui Mihael pentru misiunea sa de la sfârşitul secolului al XIX-lea se petrece într-un mare tragism cosmic. Jos, pe Pământ, domneşte adesea cea mai deplină satisfacţie legată de acţiunea imaginii despre natură; în domeniul în care acţionează Mihael domneşte tragismul legat de piedicile care se pun în calea asimilări noii imagini despre om.

Odinioară, în radiaţia Soarelui, în licărirea zorilor dimineţii, în scânteierea stelelor trăia iubirea distantă, spiritualizată a lui Mihael; acum această iubire a căpătat, în mod foarte pronunlat, nuanţa unei contemplări dureroase a omenirii.

Situarea lui Mihael în Cosmos a devenit una tragic-dificilă, dar şi una conducând imperativ spre o soluţie, chiar în intervalul de timp ce a premers misiunii sale pământeşti. Oamenii au putut să aducă intelectualitatea doar în domeniul trupului, şi aici doar în cel al simţurilor. Ca urmare ei au refuzat, pe de o parte, să înţeleagă ceva ce nu le parvenea prin simţuri; natura a devenit un câmp al revelaţiei senzoriale, această revelaţie gândită însă complet material. În formele din natură nu mai era percepută opera divin-spiritualului, ci ceva lipsit de spirit,

despre care totuşi se afirma că ar produce spiritualul în care trăieşte omul. Pe de altă parte, oameni nu mai voiau să accepte de la o lume spirituală decât ceva despre care vorbeau izvoarele istorice. O privire a spiritului în trecut era la fel de sever dezavuată ca şi una în prezent.

În sufletul omului nu mai trăia decât ceva ce vine din sfera prezentului, în care Mihael nu intră. Omul era fericit să stea pe un sol „sigur". El credea că are acest sol, deoarece nu căuta în natură gânduri, pe acestea suspectându-le că ar contine imediat şi un element arbitrar, fantezist. Mihael însă nu era fericit; el trebuia să ducă lupta dincolo de om, în domeniul său propriu, împotriva lui Lucifer şi a lui Ahriman. Acest lucru a determinat un mare şi tragic impediment, deoarece Lucifer se apropie cu atât mai uşor de om cu cât Mihael, care este şi păstrătorul trecutului, trebuie să se ţină mai mult la distanţă de el. Şi astfel în lumea spirituală din imediata vecinătate a Pământului a avut loc o luptă aprigă a lui Mihael cu Ahriman şi Lucifer *pentru* om, în timp ce acesta, în sfera pământească însăşi, îşi menţinea sufletul într-o activitate potrivnică evoluţiei sale sănătoase.

Toate acestea sunt valabile desigur pentru viaţa spirituală europeană şi americană. Pentru cea asiatică ar trebui vorbit altfel.

Goetheanum, 14 decembrie 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la cea dea treia consideraţie prezentată anterior: Suferinţa lui Mihael legată de evoluţia omenirii în perioada premergătoare acţiunii lui pământeşti)

134. La începutul perioadei de evoluţie a sufletului conştienţei omul simte cum imaginea sa anterioară despre omenire, despre propria sa entitate primită imaginativ, a dispărut. Incapabil s-o mai găsească acum în sufletul conştienţei, începe s-o caute pe cale naturalist-ştiinţifică sau pe cale istorică. El doreşte ca vechea imagine despre omenire să poată învia din nou în sine.

135. În felul acesta nu se ajunge la a fi cu adevărat umplut cu entitatea omenească, ci doar la iluzii. Acest lucru nu se observă însă; şi se vede în el un factor care susţine omenirea.

136. Astfel Mihael, în epoca care premerge activităţii lui pământeşti, trebuie să privească cu îngrijorare şi suferinţă evoluţia omenirii. Motivul este acela că omenirea respinge orice privire spirituală, retezându-şi prin aceasta toate firele care o leagă cu Mihael.

CONSIDERAŢIE DE CRĂCIUN: MISTERIUL LOGOSULUI

În consideraţia referitoare la Misteriul lui Mihael au radiat adevărurile despre Misteriul de pe Golgota. Acest lucru se explică prin aceea că Mihael este puterea care îl conduce pe om, într-un mod benefic lui, la Christos.

Misiunea lui Mihael este însă una care, în devenirea cosmică a omenirii, se repetă într-o succesiune ritmică. O

repetare a acţiunii sale binefăcătoare a fost înaintea Misteriului de pe Golgota. Pe atunci ea era legată de tot ceea ce trebuia să reveleze activ pentru Pământ forţa lui Christos, aflată încă în exteriorul Pământului, pentru ca omenirea să poată evolua. După Misteriul de pe Golgota, ea se supune celor ce urmează să se întâmple omenirii pământeşti prin Christos. Ea apare prin repetări, la fiecare repetare însă într-o formă modificată şi pe o treaptă superioară.

În comparaţie cu aceasta Misteriul de pe Golgota este un eveniment cosmic atotcuprinzător, ce are loc *o singură dată* în întreaga evoluţie cosmică a omenirii.

Când omenirea a avansat până la stadiul dezvoltării sufletului înţelegerii sau afectivităţii, apare pentru prima dată pericolul, existent ca predispoziţie încă din timpurile preistorice, dar care nu a încetat să acţioneze, de desprindere a fiinţei omenirii de fiinţa divin-spiritualului.

Şi pe măsură ce sufletul omenesc pierde posibilitatea împreună-vieţuirii cu entităţile divin-spirituale, în jurul lui iese la lumină ceea ce astăzi numim „natură".

Omul nu mai vede omenesc-fiinţialul în Cosmosul divin-spiritual; el vede opera divin-spiritualului în natura pământească. La început el nu o priveşte în modul abstract în care o priveşte astăzi: nişte fiinţe şi întâmplări fizic-senzoriale ţinute la un loc prin acele conţinuturi abstracte de idei pe care le numim „legi ale naturii". El o priveşte ca o fiinţă divin-spirituală. Această fiinţă divin-spirituală tălăzuieşte în tot ceea ce vede născându-se şi pierind în lumea vieţuitoarelor animale, în germinarea şi creşterea exemplarelor lumii vegetale, în ceea ce percepe în activitatea izvoarelor şi râurilor, în apariţia vântului şi în formarea norilor. Toate aceste realităţi şi procese din jurul

său sunt pentru el gesturile, faptele, sunt limbajul fiinţei divine aflate la baza „naturii”.

Aşa cum odinioară în poziţiile stelelor fixe şi în mişcările aştrilor oamenii vedeau faptele, gesturie fiinţelor divine din Cosmos şi în ele desluşeau cuvintele lor, tot astfel acum „realităţile din natură” au devenit o expresie a zeiţei Pământ. Căci divinul activ în natură era considerat de gen feminin [Nota 32].

Resturi ale acestui fel de reprezentare, ce reflectau trăirea imaginativă a sufletului înţelegerii sau afectivităţii, au fost active în sufletele omeneşti până târziu în Evul Mediu.

Oamenii cunoscători, când voiau să aducă la nivelul întelegerii „întâmplarea naturală”, vorbeau despre faptele „zeiţei”. Acest fel animist, viu interior de a privi natura a devenit pentru omenire de neînţeles doar treptat, odată cu dezvoltarea sufletului conştienţei.

Iar felul în care se privea în această direcţie în epoca sufletului înţelegerii sau afectivităţii ne aminteşte de mitul Persefonei, cu misteriul aflat la baza lui.

Fiica Demetrei, Persefona, este obligată de zeul lumii de jos să îl urmeze în împărăţia lui. În cele din urmă acest lucru are loc în aşa fel, încât ea petrece în lumea de jos doar o jumătate de an, cealaltă jumătate petrecându-şi-o în lumea de sus.

Acest mit mai exprimă încă, într-un mod grandios, felul de cunoaştere cu care se încerca să se pătrundă odinioară, într-un trecut străvechi, printr-o clarvedere de vis, întreaga devenire a lumii pământeşti.

În timpurile străvechi orice acţiune cosmică pornea dinspre ambianţa Pământului. Pământul însuşi era abia în formare. El îşi plăsmuia fiinţa sa în evoluţia cosmică din ceea ce acţiona la periferia lui. Ceea ce lucra la fiinţa sa

erau fiinţele divin-spirituale din Cosmos. – Când această fiinţă a ajuns atât de departe încât să devină un corp cosmic independent, asupra lui s-a coborât din Cosmosul mare un divin-spiritual şi a devenit zeitate pământească. Clarvederea de vis a vechii omeniri a pătruns cu cunoaşterea această realitate cosmică; mitul Persefoniei ne-a parvenit de la această cunoaştere; ne-a mai rămas însă şi felul în care se căuta înainte, până târziu în Evul Mediu, să se pătrundă prin cunoaştere în „natură". Căci pe atunci încă nu se începuse, cum s-a făcut mai târziu, să se ia în considerare doar impresiile senzoriale, adică doar ceea ce apare la suprafaţă pământescului, ci se priveau forţele care acţionează din adâncurile pământului spre suprafaţă. Iar aceste „forţe din adâncuri", „forţele lumii de jos", erau contemplate în alternanţă cu acţiunile stelelor şi ale elementelor din ambianţa Pământului.

Aici cresc plantele cu formele lor variate, aici se revelează prin apariţia lor multicoloră. În acestea acţionează forţele solare, lunare şi stelare, împreună cu forţele adâncului pământesc. Baza pentru aceasta au reprezentat-o mineralele, care au deja fiinţa în întregime formată din fiinţele cosmice devenite terestre. Roca iese la suprafaţă exclusiv din „lumea de jos" cu ajutorul forţelor cereşti devenite terestre. Regnul animal n-a acceptat forţele „adâncului pământesc". El ia naştere exclusiv din forţele cosmice ce acţionează dinspre periferia pământească. El îşi datorează devenirea, creşterea, existenţa, capacitatea de a se hrăni, posibilităţile de a se mişca forţelor solare ce se revarsă pe Pământ. El se poate perpetua sub influenţa forţelor lunare ce se revarsă pe Pământ. El apare în forme şi specii variate, deoarece din spaţiul cosmic poziţiile stelare acţionează asupra vieţii animale, plăsmuind în chipul cel mai divers. Dar animalele

sunt doar aşezate, coborâte pe Pământ din spaţiul cosmic. Ele participă la pământesc doar cu viaţa lor de conştienţă confuză; prin naşterea lor, prin procesul de creştere, prin tot ceea ce sunt pentru a putea percepe şi a se putea mişca ele nu sunt fiinţe pământeşti.

Această idee grandioasă despre devenirea Pământului trăia odinioară în omenire. Ceea ce a răzbătut până în Evul Mediu din aceasta nu ne mai permite să recunoaştem decât într-o mică măsură grandoarea ei. Pentru a reuşi să recunoaştem acest lucru, trebuie să ne întorcem cu privirea cunoaşterii contemplative în timpuri foarte vechi. Căci din documentele fizice existente nimeni nu poate deduce ceea ce trăia în sufletele oamenilor, decât dacă este *cineva* care să poată observa aceasta pe cale spirituală.

Omul însă nu este în stare să se ţină atât de departe de Pământ precum fiinţa animală. Rostind aceasta ne apropiem atât de misteriul omului cât şi de cel al animalului. Aceste misterii se reflectă în cultul animal al vechilor popoare, în primul rând al egiptenilor. Animalele erau privite ca nişte fiinţe ce sunt doar oaspeţi ai Pământului, cu ajutorul cărora puteau fi contemplate fiinţele şi acţiunile lumii spirituale din imediata apropiere a lumii pământeşti. Iar în combinarea făptuirii umane cu cea animală, prezentată în imaginile pe care le cunoaştem, se evocau făpturile acelor fiinţe elementare intermediare, aflate în devenire cosmică pe drumul spre umanitate, dar care nu coboară în pământesc, pentru a nu deveni oameni. Astfel de fiinţe elementare intermediare există. Egiptenii, când le pictau, nu făceau decât să redea cele contemplate de ei. Fiinţele despre care vorbim nu au însă deplina conştienţă de sine a omului. Pentru a ajunge la aceasta omul a trebuit să coboare mai mult în lumea pământească,

astfel încât să primească în fiinţa sa ceva din fiinţa Pământului.

El a trebuit să se confrunte cu faptul că în această lume pământească are în faţă opera fiinţelor divin-spirituale de care este legat, *însă numai şi numai opera acestora*. Şi *pentru că* nu există decât *opera*, despărtită de origini, în ea au acces entităţile luciferice şi ahrimanice. Prin aceasta rezultă pentru om necesitatea de a face din opera străbătută de influenţele lui Ahriman şi Lucifer locul de desfăşurare a unei părţi – cea pământească – din viaţa sa.

Un timp aceasta s-a petrecut fără desprinderea omenescului de divin-spiritualul său de la origini, pentru că omul nu ajunsese încă să dezvolte forţele sufletului înţelegerii sau afectivităţii. Când a avut loc aceasta, în om s-a produs o corupere a corpurilor sale fizic, eteric şi astral. O ştiinţă mai veche cunoaşte această corupere ca ceva ce trăieşte în entitatea umană. Se ştie că ea este necesară, pentru ca în om conştienţa să avanseze la treapta de conştienţă de sine. În cultivarea cunoaşterii, care avea loc în locaşele pe care Alexandru cel Mare le-a dăruit ştiinţei, trăia un aristotelism care, just înţeles, conţinea în sine această corupere ca un element major al ştiinţei sale despre suflet. Doar mai târziu aceste idei n-au mai fost pătrunse în fiinţialitatea lor interioară.

În vremurile de dinaintea dezvoltării sufletului înţelegerii sau afectivităţii omul era totuşi atât de strâns împletit cu forţele originii sale divin-spirituale, încât acestea puteau, din locul lor din Cosmos, să menţină în echilibru puterile luciferice şi ahrimanice ce se apropiau de el pe Pământ. Din partea umană se făcea suficient de mult, în sensul de a contribui la acest echilibru, dacă în acţiunea cultică şi misterială se înfăţişa *tabloul* fiinţei divin-spirituale coborâtă în imperiul lui Lucifer şi Ahriman şi

ieşită apoi biruitoare la suprafaţă. Vedem astfel existând în cultele popoarelor, în timpurile premergătoare Misteriului de pe Golgota, reprezentări scenice despre ceva ce a devenit ulterior realitate prin Misteriul de pe Golgota.

Când sufletul înţelegerii sau afectivităţii s-a dezvoltat, entitatea omenească nu a mai putut fi ferită de despărţirea de entităţile ei divin-spirituale decât prin intermediul realităţii. Divinul a trebuit să intervină ca entitate şi *în* interiorul pământescului, în organizarea sufletului înţelegerii sau afectivităţii, care pe durata existenţei pământeşti trăieşte din pământesc. Acest lucru s-a întâmplat prin aceea că Logosul divin-spiritual, Christos, şi-a unit destinul său cosmic cu Pământul, pentru omenire.

Persefona s-a coborât în pământesc pentru a elibera lumea vegetală de necesitatea de a se plăsmui doar din pământesc. Aceasta înseamnă coborârea unei fiinţe divin-spirituale în natura Pământului. Persefona cunoaşte şi ea un fel de „înviere", însă anuală, într-o succesiune ritmică.

Acestui eveniment, petrecut ca un eveniment cosmic pe Pământ, îi corespunde coborârea Logosului pentru omenire: Persefona coboară pentru a readuce natura la orientarea sa originară. Pentru aceasta este nevoie de ritm, căci evenimentele din natură se petrec într-un ritm. Logosul coboară în omenire. Acest lucru se petrece o singură dată în decursul evoluţiei omenirii; căci *această* evoluţie este doar *un* element dintr-un ritm cosmic gigantic, în care omenirea, înainte să cunoască existenţa de om, era, ca omenire, cu totul altceva şi va fi în viitor cu totul altceva, în timp ce viaţa plantelor se repetă *ca atare* în ritmuri scurte.

A vedea Misteriul de pe Golgota în această lumină este ceva de care omenirea are nevoie odată cu intrarea în epoca conştienţei. Căci dacă nu ar fi intervenit Misteriul de

pe Golgota pericolul despărţirii omenirii ar fi existat chiar în epoca sufletului înţelegerii sau afectivităţii. Dacă sufletul conştienţei nu se va putea fortifica într-atât, încât să ajungă să privească înapoi şi să înţeleagă cu adevărat originea sa divin-spirituală, pentru om, în conştiinţa sa, ar trebui să se producă o completă *întunecare* a lumii spirituale în epoca sufletului conştienţei. Dacă însă va reuşi acest lucru, el va găsi Logosul lumilor ca entitate care îl poate conduce înapoi. El se pătrunde cu imaginea măreaţă care revelează cele ce s-au petrecut pe Golgota.

Începutul acestei înţelegeri profunde este cuprinderea plină de iubire a Crăciunului cosmic [*Welten-Weihe-Nacht* - germ. = Crăciun cosmic, dar şi noaptea de sfinţire a lumilor (n.tr.)] de care ne aminteste în fiecare an sărbătoarea Crăciunului. Căci fortificarea sufletului conştienţei, care iniţial primeşte în sine intelectualitatea, se face prin aceea că el lasă să coboare în acest element sufletesc, cel mai rece dintre toate, iubirea caldă. Acea iubire caldă ce se revarsă în modul cel mai sublim când este vorba de copilul Iisus, care apare pe Pământ la momentul Crăciunului cosmic. Prin aceasta omul a lăsat să acţioneze asupra sufletului său fapta spirituală cea mai înaltă petrecută pe Pământ, care a fost totodată şi una fizică; el s-a angajat pe drumul care conduce la a-L primi pe Christos în sine.

Natura se recunoaşte în aceea că în Persefona, sau în fiinţa spre care încă se privea în Evul Mediu timpuriu atunci când se vorbea despre „natură", ea revelează forţa divin-spirituală şi veşnică a originii din care a luat naştere, şi se naşte continuu ca fundament al existenţei pământeşti a omului.

Lumea omenească se recunoaste în aceea că în Christos ea revelează Logosul originar şi veşnic, care

acţionează în domeniul entităţii divin-spirituale, unită dintru începuturi cu omul, pentru dezvoltarea entităţii spirituale a omului.

A conduce în iubire inima omenească spre aceste corelaţii cosmice grandioase, acesta este conţinutul adevărat al acelei aniversări ce se apropie de oameni în fiecare an în perspectiva Crăciunului cosmic. Dacă în inima omenească trăieste o astfel de iubire, atunci ea va înflăcăra elementul rece de lumină al sufletului conştienţei. Dacă acesta ar fi lipsit de căldura care să-l înflăcăreze, omul nu ar ajunge niciodată să se spiritualizeze complet. El ar sucomba în răceala conştienţei intelectuale, sau ar trebui să rămână la o viaţă spirituală care nu progresează până la o dezvoltare a sufletului conştienţei. S-ar opri la nivelul de evoluţie al sufletului înţelegerii sau afectivităţii.

Conform esenţei sale, sufletul conştienţei nu este însă rece, numai că *la începutul* dezvoltării el pare a fi aşa fiindcă nu poate revela iniţial decât luminosul conţinutului său, nu încă şi căldura cosmică din care totuşi iniţial se trage.

A simţi şi a vieţui Crăciunul în acest fel poate actualiza în suflet *faptul că Gloria fiinţelor divin-spirituale, revelată în imaginile depărtărilor stelare, se vesteşte omului şi că pe Pământ, în locaşele pământeşti, are loc eliberarea omului de sub puterea fiinţelor care vor să-l îndepărteze de originea sa*.

Goetheanum, Crăciun 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la considerația precedentă despre Crăciun)

137. Activitatea, în cadrul evoluției cosmice și omenești, care se desfășoară sub impulsul forțelor mihaelice se *repetă ritmic*, chiar dacă în forme diferite și pe trepte ascendente, înainte și după Misteriul de pe Golgota.

138. Misteriul de pe Golgota este un eveniment *unic*, cel mai mare petrecut în cadrul evoluției omenirii. Aici nu poate fi vorba de o repetare ritmică. Căci chiar dacă această evoluție a omenirii este plasată într-un ritm cosmic puternic, ea este totuși *o singură* verigă, desigur una foarte amplă în cadrul acestui ritm. Înainte să fi devenit această *unică* verigă, omenirea a fost, ca omenire, cu totul altceva; după aceasta ea va fi de asemenea altceva. Așadar în decursul evoluției omenirii au loc multe evenimente mihaelice, însă numai *un* Eveniment al Golgotei.

139. În cadrul repetării ritmice rapide a cursului unui an, ființa divin-spirituală care coboară în adâncurile Pământului pentru spiritualizarea actului natural îndeplinește acest act. Ea reprezintă însufleţirea naturii cu *forţele* originare și veșnice, ce trebuie să rămână active, după cum Christos coborât pe Pământ reprezintă însufleţirea omenirii cu *Logosul* originar și veșnic care, pentru binele omenirii, nu trebuie să înceteze să acționeze niciodată.

ISTORIE CEREASCĂ, ISTORIE MITOLOGICĂ, ISTORIE PĂMÂNTEASCĂ, MISTERIUL DE PE GOLGOTA

În Cosmosul spaţial stau faţă în faţă două polarităţii: depărtările cosmice şi centrul pământesc. În depărtările cosmice sunt oarecum „împrăştiate" stelele. Din centrul Pământului radiază forţe în toate direcţiile depărtărilor cosmice.

Prin modul în care omul stă în interiorul lumii în epoca cosmică prezentă, strălucirea stelelor şi acţiunea forţelor pământeşti nu-i pot apărea acestuia decât ca opera unitară a fiinţelor divin-spirituale cu care el este unit în interiorul său.

A existat însă o epocă cosmică în care această strălucire şi aceste forţe terestre mai erau încă revelaţia spirituală nemijlocită a fiinţelor divin-spirituale. Omul, cu conştienţa sa obscură, simţea active în entitatea *lui* fiinţele divin-spirituale.

A urmat apoi o altă epocă cosmică. Cerul cu stele s-a despărţit, ca fiinţă corporală, de acţiunea divin-spirituală. A luat naştere ceea ce se poate numi Spiritul lumii şi Trupul lumii. Spiritul lumii este o multitudine de entităţii divin-spirituale. În epoca mai veche ele acţionează pe Pământ din locurile în care se găsesc stelele. Ceea ce strălucea spre noi din depărtările cosmice, ceea ce radia ca forţe din centrul Pământului erau în realitate inteligenţă şi voinţă ale entităţilor divin-spirituale ce lucrau la crearea Pământului şi a omenirii lui.

În epoca cosmică care a urmat – după evoluţiile Saturn şi Soare –, acţiunea inteligenţei şi voinţei fiinţelor divin-spirituale a devenit din ce în ce mai interioară

spiritual. Locul în care ele erau active la origini a devenit „Trupul lumii", o dispunere armonioasă de stele în spaţiul cosmic. Dacă privim retrospectiv aceste lucruri dintr-o concepţie spirituală despre lume, putem spune: din Trupul spiritual originar al fiinţelor creatoare din Univers a luat fiinţă Spiritul lumii şi Trupul lumii. Trupul lumii, prin dispunerea stelelor şi mişcarea aştrilor, arată cum era *odinioară* acţiunea inteligentă şi voliţională a zeilor. Pentru prezentul cosmic însă, ceea ce odinioară în stele era inteligenţă divină si voinţă divină ce se miscau liber a devenit în acestea legic-fix.

Aşadar, ceea ce străluceşte astăzi din lumea stelară spre omul de pe Pământ nu este o expresie nemijlocită a voinţei divine şi a inteligenţei divine, ci un semn încremenit pentru ceea ce au fost odinioară acestea *în stele*. Prin urmare, în admiraţia desprinsă din sufletul omenesc pentru configuraţia stelară a cerului putem vedea o revelaţie trecută, nu una actuală, a zeilor.

Ceea ce însă în strălucirea stelară este „trecut", în lumea spirituală este „prezent", iar omul trăieşte cu fiinţa sa în acest Spirit al lumii „prezent".

Trebuie să privim înapoi în procesul de plăsmuire al lumii spre o epocă cosmică *veche*, în care Spiritul lumii şi Trupul lumii acţionează ca o unitate. Trebuie să avem apoi în vedere epoca de *mijloc*, în care ele se dezvoltă ca o dualitate. Şi trebuie să ne imaginăm în viitor o a *treia* epocă, în care Spiritul lumii va integra din nou Trupul lumii în acţiunea sa.

Pentru epoca *veche* nu s-ar fi pus problema „calculării" unei constelaţii stelare sau a unei traiectorii astrale, căci ele erau expresia inteligenţei libere şi a voinţei libere a fiinţelor divin-spirituale. În viitor acestea, din nou, nu vor mai fi obiectul calculabilului.

„Calculul” are importanţă doar pentru epoca cosmică de mijloc. Şi aşa cum acest lucru este valabil pentru constelaţia stelară şi pentru traiectoria astrală, la fel se pune problema pentru forţele ce acţionează din centrul Pământului spre depărtările cosmice. Aici „calculabil” devine ceea ce acţionează „din adâncuri”.

Tot ce a existat însă în epoca cosmică mai veche tinde spre cea de *mijloc*, în care spaţialul şi temporalul devin „calculabile” şi unde divin-spiritualul trebuie căutat îndărătul „calculabilului”, ca revelaţie a inteligenţei şi a voinţei.

Doar în această epocă de mijloc există condiţiile pentru ca omenirea să poată progresa de la o conştienţă confuză la o conştienţă de sine luminoasă, liberă, la propria inteligenţă liberă şi la propria voinţă liberă.

A trebuit să vină o vreme în care Copernic [Nota 33] şi Kepler [Nota 34] să „calculeze” Trupul lumii, căci, din forţele cosmice aflate în legătură cu ivirea acestui moment, a trebuit să se formeze conştienţa de sine a omului. Această conştienţă de sine a fost sădită ca predispoziţie în perioada anterioară; a venit apoi vremea în care s-a ajuns până acolo încât să se „calculeze” depărtările cosmice.

Pe Pământ se derulează „istoria”. Ea nu ar fi apărut niciodată dacă depărtările cosmice nu ar fi devenit constelaţii stelare şi traiectorii astrale „fixe”. În „devenirea istorică” de pe Pământ, avem o reflectare – însă una complet modificată – a ceea ce a fost odinioară „istorie cerească”.

Popoarele mai vechi mai au încă în conştienţa lor această „istorie cerească”, şi ele privesc mai degrabă spre aceasta decât spre „istoria pământească”.

În „istoria pământească” trăiesc inteligența și voința omenească, întâi în legătură cu voința divină și inteligența divină cosmică, apoi independent.

În „istoria cerească” trăiau inteligența și voința ființelor divin-spirituale aflate în legătură cu omenirea.

Dacă privim în urmă viața spirituală a popoarelor, vedem cum într-un trecut străvechi oamenii aveau o conștiență a împreună-trăirii și a împreună-voirii cu entitățile divin-spirituale, astfel încât „istoria” acestora este istorie cerească. Când vorbește despre „origini”, omul nu povestește despre procese pământești, ci despre procese cosmice. Chiar și pentru *propriul* său trecut, ceea ce se petrece în jurul lui pe Pământ i se pare atât de nesemnificativ comparativ cu procesele cosmice, încât nu le ia în considerare decât pe acestea din urmă.

A existat o epocă în care omenirea avea o conștiență care îi permitea să vadă istoria cerească în impresii puternice, în care înaintea sufletului omenesc stăteau ființele divin-spirituale înseși. Ele vorbeau; iar omul percepea limba în inspirație de vis; ele revelau conformațiile lor, iar omul le contempla în imaginație de vis.

Această „istorie cerească”, ce a umplut o lungă perioadă de timp sufletele oamenilor, a fost urmată de istoria mitică, care astăzi este considerată de cei mai mulți o formă veche de operă poetică. Ea strânge la un loc evenimente cerești și evenimente pământești. Apar, de exemplu, „eroii”, ființe supraomenești. Aceștia sunt ființe care în evoluție se află deasupra oamenilor. De exemplu, ele au dezvoltat într-o anumită perioadă mădularele ființiale omenești doar până la nivelul sufletului senzației. „Eroul” însă a dezvoltat deja ceea ce în om va apărea în viitor ca Sine spirituală. „Eroul” nu se poate încorpora nemijlocit în condițiile existenței terestre; poate face însă

acest lucru cufundându-se în corpul unui om, devenit astfel capabil să acţioneze ca om printre oameni. Astfel de fiinţe trebuie să le vedem în „iniţiaţii" timpurilor mai de demult.

Pe lângă aceasta, trebuie să înţelegem că omenirea nu şi-a „reprezentat" evenimentele lumii în acest fel epoci la rând, ci că ceea ce s-a petrecut între lumea mai mult spirituală „necalculabilă" şi cea corporală „calculabilă" s-a modificat continuu. Un lucru este clar, şi anume că conştienţa omenească a unui popor sau a altuia rămâne fixată încă o lungă perioadă de timp pe o anumită „concepţie asupra lumii", ce corespunde unei realităţi mai vechi, mult după ce condiţiile din lume s-au schimbat. La început conştienţa omenească, care nu ţine acelaşi pas cu evenimentul cosmic, încă mai contempla în mod real vechiul. A urmat apoi o vreme în care contemplarea a pălit, iar vechiul n-a mai fost păstrat decât prin tradiţie. Aşa, de exemplu, în Evul Mediu, prin tradiţie, oamenii încă îşi mai reprezentau o intervenţie a lumii cereşti în cea pământească, fără însă să o contemple în mod direct, căci forţa privirii imaginative nu mai exista.

În sfera terestră popoarele se dezvoltă păstrând, pentru diverse intervale de timp, un conţinut sau altul al unei concepţii despre lume, aşa încât vedem coexistând una *lângă* alta concepţii despre lume care, conform naturii lor, stau una după alta. – Mai trebuie ţinut cont de faptul că diferitele concepţii despre lume ale popoarelor nu provin doar pe această cale şi că popoarele contemplau, conform predispoziţiilor sădite în ele, aspecte diferite. Aşa, de exemplu, egiptenii vedeau lumea în care existau fiinţe pe cale de a deveni om dar care s-au oprit înainte de a atinge acest stadiu; şi ei îl vedeau pe om, în existenţa lui de după viaţa terestră, în tot ceea ce acesta avea de-a face cu astfel de fiinţe. Popoarele caldeene vedeau mai mult cum fiinţe

spirituale extrapământeşti – bune şi rele – interveneau în viaţa terestră pentru a acţiona acolo.

„Istoriei cereşti" propriu-zise, corespunzătoare unei epoci vechi şi care a durat foarte mult timp, îi urmează istoria „mitologică", mai scurtă dar, în comparaţie cu „istoria" propriu-zisă de mai târziu, totuşi destul de lungă.

Asa cum am caracterizat mai sus, oamenii părăsesc cu greu vechile concepţii din conştienţa lor în care sunt reprezentaţi oameni şi zei „acţionând împreună". Astfel, „istorie pământească propriu-zisă" există de mult timp, încă de pe vremea în care s-a dezvoltat sufletul înţelegerii sau afectivităţii. Omul „gândeşte" încă în sensul a ceea ce a fost. Începe să se dea atenţie „istoriei propriu-zise" abia în momentul în care se dezvoltă primii germeni ai sufletului conştienţei.

Inteligenţa liberă şi voinţa liberă pot fi vieţuite de om în ceea ce se desprinde de divin-spiritual şi, ca omenesc-spiritual, devine istorie.

Astfel, istoria lumii, în care omul este întreţesut, se derulează între un complet calculabil şi acţiunea inteligenţei libere şi a voinţei libere. Istoria lumii se revelează în toate nuanţele intermediare de conlucrare a celor două extreme.

Omul îşi săvârşeşte viaţa sa dintre naştere şi moarte creându-şi în domeniul calculabilului baza trupească pentru a-şi putea dezvolta deplin incalculabilul interior, spiritual-sufletesc liber. Viaţa sa dintre moarte şi o nouă naştere şi-o petrece în domeniul incalculabilului, însă acum în aşa fel, încât aici, în „interiorul" existenţei spiritual-sufleteşti, se dezvoltă plenar, prin gândire, calculabilul. Prin aceasta – prin acest calculabil –, el devine făuritorul vieţii sale pământeşti viitoare.

În „istorie”, pe Pământ, se dezvoltă incalculabilul, în care se încorporează însă – chiar dacă în mică măsură – calculabilul.

Împotriva ordinii dintre incalculabil şi calculabil stabilită prin intermediul fiinţelor divin-spirituale legate de om de la origini – împotriva armonizării de către acestea a Cosmosului prin „măsură, număr şi greutate” – se postează fiinţele luciferice şi ahrimanice. Lucifer nu poate uni cu tipologia pe care şi-a dat-o fiinţei sale nimic calculabil. Idealul său este acţiunea cosmică necondiţionată a inteligenţei şi voinţei.

Această tendintă luciferică este adecvată ordinii cosmice în domeniile în care trebuie să domnească fapta liberă. Aici Lucifer este ajutorul spiritual îndreptăţit al dezvoltării omenirii. Fără ajutorul lui libertatea nu ar putea pătrunde în spiritual-sufletescul omului, care se edifică pe fundamentul trupesculuı calculabil. Lucifer ar dori însă să extindă această tendinţă la întregul Cosmos. Iar aici activitatea sa devine o luptă împotriva ordinii divin-spirituale, căreia omul îi aparţine de la începuturi.

Aici intervine Mihael. Cu fiinţa sa el se situează în incalculabil; însă el ţine echilibrul între incalculabil şi calculabil, pe care le poartă în el ca gânduri cosmice, pe care le-a primit de la zeii săi.

Puterile ahrimanice au un alt fel de a se posta în lume. Ele sunt complet opusul fiinţelor divin-spirituale cu care omul este unit de la începuturi. Acestea din urmă sunt în prezent puteri pur spirituale, ce poartă cu sine inteligenţă absolut liberă şi voinţă absolut liberă, care însă în această inteligenţă şi în această voinţă absolut liberă creează ideea înţeleaptă privitoare la necesitatea calculabilului, a neliberului ca gând cosmic, din sânul căruia omul trebuie să se dezvolte ca fiinţă liberă. Aceste

ființe sunt unite în Cosmos, *în iubire*, cu tot ce înseamnă calculabil, cu gândul cosmic. Această iubire se revarsă din ele în tot Universul.

Într-un contrast total cu aceasta, în pofta lacomă a puterilor ahrimanice trăiește *ura rece* pentru tot ceea ce se dezvoltă în libertate. Ahriman are tendinta ca din tot ceea ce el emană din Pământ în spațiul cosmic să facă o mașinărie cosmică. „Singurul și unicul" lui ideal este „măsura, numărul și greutatea". El a fost chemat în Cosmosul care slujește evoluția omenească, fiindcă „măsura, numărul și greutatea", domeniul său, trebuiau dezvoltate.

Doar cine înțelege lumea *întotdeauna* spiritual-corporal, o înțelege cu adevărat. Acest lucru trebuie urmărit până în natură, referitor la astfel de puteri cum sunt cele divin-spirituale, ce acționează în iubire, și cele ahrimanice, ce acționează în ură. În căldura cosmică naturală, ce începe să se facă simțită odată cu venirea primăverii și continuă să acționeze pe toată durata verii, trebuie percepută iubirea naturală a ființelor divin-spirituale; în frigul ce bântuie iarna trebuie să vedem acțiunea lui Ahriman.

În miezul de vară, în iubirea naturală – căldura – se întrețese forța lui Lucifer. La Crăciun forța ființelor divin-spirituale unite dintru începuturi cu omul începe să se opună frigului-ură al lui Ahriman. Către primăvară iubirea divină din natură îmblânzește continuu ura din natură, ce vine de la Ahriman.

Apariția acestei iubiri divine în cursul fiecărui an este un prilej de a ne aminti că elementul dumnezeesc liber a intrat în elementul terestru calculabil odată cu Christos. Christos acționează în calculabil în deplină libertate; prin

aceasta el face inofensiv ahrimanicul, elementul care râvnește doar calculabilul.

Evenimentul de pe Golgota este fapta cosmică liberă a iubirii în cadrul istoriei pământeşti; ea, de asemenea, nu este accesibilă decât iubirii pe care omul o dezvoltă pentru înţelegerea ei.

Goetheanum, Crăciun 1924

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţia precedentă: Istorie cerească, istorie mitologică, istorie pământească, Misteriul de pe Golgota)

140. Evoluţia cosmică în care este întreţesută evoluţia omenirii şi care în conştienţa omenească se reflectă ca „istorie" – în sensul cel mai larg – se împarte în: istorie cerească, ce se întinde pe o durată lungă de timp, istorie mitologică, ceva mai scurtă, şi istorie pământească, relativ foarte scurtă.

141. Această evoluţie se divide în prezent într-o acţiune a fiinţelor divin-spirituale ce lucrează în inteligenţa liberă şi în voinţa liberă, care nu sunt „calculabile", şi într-o acţiune „calculabilă" a trupului cosmic.

142. Împotriva calculabilului trupului cosmic se ridică puterile luciferice, împotriva a ceea ce acţionează în inteligenţă liberă şi în voinţă liberă se ridică puterile ahrimanice.

143. Evenimentul de pe Golgota este o faptă cosmică liberă, care îşi are sorgintea în iubirea cosmică şi care nu poate fi înţeleasă de către oameni decât prin iubire.

CE SE REVELEAZĂ ATUNCI CÂND PRIVIM RETROSPECTIV ÎN VIEȚILE PĂMÂNTEȘTI REPETATE?

Când cunoașterea spirituală poate privi retrospectiv viețile pământești anterioare ale unui om, observă faptul că există un număr de astfel de vieţi pământeşti în care omul era deja persoană. Aspectul său exterior se asemăna celui din prezent şi el avea o viaţă interioară ce purta o amprentă individuală. Apar vieţi pământeşti ce revelează faptul că acolo exista un suflet al înţelegerii sau afectivităţii, nu încă şi sufletul conştienţei şi vieţii în care abia se formase sufletul senzaţiei şi aşa mai departe.

Aşa se prezentau lucrurile în epocile istorice ale Pământului; chiar cu mult timp înainte, situaţia era aceasta.

Mergând mai mult înapoi, ajungem însă în epoci în care lucrurile nu stăteau aşa. Îl vedem atunci pe om, prin viaţa sa interioară şi prin conformaţia sa exterioară, întreţesut cu lumea fiinţelor divin-spirituale. Omul era aici ca om pământesc, dar nu era despărţit de fiinţa, gândirea şi voirea divin-spirituală.

În epoci şi mai vechi, omul individualizat dispare complet; există doar fiinţe divin-spirituale ce-l poartă pe om în sânul lor. În decursul timpului petrecut pe Pământ, omul a străbătut aceste trei stadii evolutive. Trecerea primului stadiu în al doilea se plasează în epoca lemuriană cea mai târzie, trecerea de la stadiul al doilea la al treilea se plasează în epoca atlanteeană.

Aşa cum în actuala viaţă terestră omul poartă în sine, ca amintire, trăirile sale sufleteşti, tot astfel poartă în sine, ca o amintire cosmică, tot ceea ce el a cunoscut în modul descris mai înainte. Ce reprezintă viaţa sufletească terestră? Este lumea amintirilor, gata în orice moment să primească noi percepţii. Omul îşi trăieşte existenţa

interioară pământească în această alternanţă de amintire şi experienţă nouă.

Această existenţă interioară pământească n-ar ajunge însă să se dezvolte dacă în om n-ar exista şi astăzi, ca amintire cosmică, acele lucruri pe care le contemplăm atunci când privim spiritual realităţile din primul stadiu al devenirii sale ca om pe Pământ, în care încă nu se separă de fiinţele divin-spirituale.

Astăzi, din tot ce s-a întâmplat atunci în lume nu a mai rămas viu decât ceea ce se dezvoltă în cadrul organizării neurosenzoriale a omului. În natura exterioară, toate forţele care acţionau în acea vreme s-au stins şi nu mai pot fi observate decât în forme moarte.

Astfel, în lumea de gânduri a omului trăieşte ca revelaţie prezentă ceva care, pentru a avea existenţă terestră, trebuie să aibă ca suport ceea ce omul a dezvoltat înainte să fi dobândit existenţa terestră individuală.

Omul vieţuieşte acest stadiu de fiecare dată când intră în existenţa dintre moarte şi o nouă naştere, numai că el aduce cu sine în lumea fiinţelor divin-spirituale – care îl reprimesc precum odinioară când l-au avut în sânul lor – întreaga sa existenţă individuală pe care şi-a format-o în vieţile pământeşti. Între moarte şi o nouă naştere el este totodată în prezent, dar şi în tot acel timp pe care l-a străbătut în vieţi pământeşti repetate şi în vieţi repetate dintre moarte şi o nouă naştere.

Altfel se prezintă situaţia în ceea ce priveşte trăirile din lumea de sentimente a omului. Ea este în relaţie cu vieţuirile care au venit imediat după vieţuirile care încă nu îl revelaseră pe om ca atare. Sunt vieţuiri pe care omul le face deja ca om, dar nedespărţit încă de fiinţa, gândirea şi voirea divin-spirituală. Omul nu ar putea dezvolta în prezent o lume de sentimente, dacă aceasta nu ar avea ca

suport organizarea sa ritmică. În această organizare ritmică trăieste o amintire cosmică a celui de-al doilea stadiu de evoluţie al omenirii, pe care l-am descris.

Astfel, în lumea de sentimente acţionează simultan prezentul sufletesc al omului şi ceva care acţionează retroactiv în el, dintr-o epocă veche.

În viaţa dintre moarte şi o nouă naştere omul vieţuieşte conţinutul despre care vorbim aici ca pe o graniţă a Cosmosului său. Ceea ce este pentru om cerul cu stele în viaţa fizică pământească este, spiritual, în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere, existenţa sa din perioada cuprinsă între starea de totală unire cu lumea divin-spirituală şi separarea de aceasta. Aici, la „graniţa lumilor", nu apar corpuri cereşti fizice; în locul fiecărei stele în parte se vede suma fiinţelor divin-spirituale care, desigur, în realitate sunt steaua respectivă.

Legat doar de voinţă, nu şi de sentiment şi gândire, în om trăieste ceea ce dau la iveală vieţile pământeşti în care se observă deja o manifestare personal-individuală. Ceea ce din Cosmos îi conferă omului forma sa exterioară este primit în această formă exterioară ca amintire cosmică. Aceasta trăieşte în forma omenească ca forţe. Nu sunt în mod nemijlocit forţele voinţei, ci ceva ce în organizarea omenească constituie suportul forţelor de voinţă.

În viaţa dintre moarte şi o nouă naştere *acest* domeniu al fiinţei ornenești se află în afara „graniţei lumilor". Omul şi-l reprezintă acolo ca pe ceva ce-i va aparţine iarăşi, în noua sa viaţă pământească.

Prin organizarea sa neurosenzorială omul mai este unit astăzi cu Cosmosul, cam cum era pe vremea când, fiind încă în domeniul divin-spiritual, se revela doar în germene.

Prin organizarea sa ritmică omul mai trăieşte astăzi în Cosmos aşa cum trăia atunci când deja devenise om, dar încă nu se despărtise de divin-spiritual.

Prin organizarea sa metabolico-motorie, ce constituie suportul pentru dezvoltarea vieţii voliţionale, omul trăieşte suportând în această organizare efectele acţiunilor sale din vieţile pământeşti când a început să devină o persoană dotată cu individualitate şi din vieţile dintre moarte şi o nouă naştere.

Din forţele Pământului omul are doar acel lucru care îi conferă conştienţa de sine. Chiar şi suportul fizic trupesc al acestei conştiente de sine provine tot din ceea ce produce Pământul. Toate celelalte componente din fiinţa omenească au o origine extrapământească cosmică. Corpul astral, purtător al senzaţiilor şi al gândurilor şi baza sa eteric-fizică, toată vitalitatea din corpul eteric, chiar şi ceea ce acţionează fizic şi chimic în corpul fizic, îşi au originea în exteriorul Pământului. Oricât ar părea de surprinzător, fizico-chimicul ce acţionează în interiorul omului nu are o proveniență terestră.

Faptul că omul dezvoltă în sine acest cosmic extrapământesc se datorează acţiunii *planetelor* şi a altor *aştri* asemănători. *Soarele* şi forţele sale duc pe Pământ tot ceea ce dezvoltă el astfel. Omenesc-cosmicul este transmutat în domeniul pământescului prin intermediul Soarelui. Prin intermediul lui omul trăieşte pe Pământ ca fiinţă cerească. Doar acel lucru prin care depăşeşte organizarea sa omenească, facultatea de a da naştere unor semeni, este un dar al Lunii.

Când Soarele, în perioada Crăciunului, începe să câştige tot mai multe forţe pentru Pământ, atunci această acţiune anuală manifestată *ritmic* în fizic-pământesc este o expresie a spiritului din natură. Evoluţia omenirii

reprezintă oarecum o singură verigă dintr-un „an cosmic" gigantic. Acest lucru reiese din expunerile precedente. În acest an cosmic „Crăciunul cosmic" nu se întâmplă acolo unde Soarele acţionează pe Pământ doar din spiritul naturii, ci acolo unde sufletul Soarelui, Spiritul lui Christos, coboară pe Pământ.

Aşa cum în fiecare om cele vieţuite individual sunt în legătură cu amintirea cosmică, tot astfel Crăciunul din fiecare an este resimţit în mod just de sufletul omenesc, dacă ne imaginăm evenimentul cosmic-ceresc al coborârii lui Christos acţionând *în continuare* şi ca pe o amintire cosmică, nu doar una omenească. Nu numai omul comemorează de Crăciun coborârea lui Christos, ci şi Cosmosul.

Goetheanum, Anul Nou 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţia precedentă: Ce se revelează atunci când privim retrospectiv în vieţile pământeşti repetate?)

144. Dacă privim retrospectiv vieţile pământeşti repetate ale unui om, acestea se împart în trei stadii diferite. Unul este mai vechi, în care omul nu este încă o entitate individuală, ci există ca germene în entitatea divin-spirituală. În privirea retrospectivă nu găsim încă un om, ci fiinţe divin-spirituale (Începătoriile sau Arhaii).

145. Acestuia i se adaugă un stadiu intermediar, în care omul există deja ca entitate individuală, însă nedetaşată încă de gândirea şi voirea şi fiinţa lumii divin-spirituale. El nu are încă personalitatea pe care o are în prezent, care este în legătură cu faptul că apare ca o fiinţă

complet independentă pe Pământ, despărţită de lumea divin-spirituală.

146. Al treilea stadiu este abia stadiul actual. Omul se vieţuieste în forma sa de om, despărţit de lumea divin-spirituală; iar el vieţuieşte lumea ca un spaţiu înconjurător, cu care stă faţă în faţă ca persoană, ca individ. Acest stadiu începe în epoca atlanteeană.

CE SE REVELEAZĂ ATUNCI CÂND PRIVIM RETROSPECTIV ÎN VIEŢILE ANTERIOARE DINTRE MOARTE ŞI O NOUĂ NAŞTERE? (PARTEA ÎNTÂI A CONSIDERAŢIEI)

În consideraţia precedentă ansamblul vieţii omeneşti a fost urmărit aţintindu-ne privirea sufletească asupra vieţilor pământeşti succesive. Celălalt punct de vedere, care poate pune într-o lumină şi mai clară ceea ce revelează primul, este acela de a privi vieţile succesive dintre moarte şi o nouă naştere.

Şi aici se observă cum cuprinsul acestor vieţi, în modul în care se prezintă el în prezent, merge în urmă doar până la un anumit moment al evoluţiei pământeşti. Acest *cuprins* este determinat de faptul că omul trece prin poarta morţii forţa interioară a conştienţei de sine dobândită în viaţa terestră. De asemenea, prin aceasta omul stă în faşa fiinţelor divin-spirituale, în mijlocul cărora vine ca individualitate deplină [Nota 35].

Nu la fel au stat lucrurile într-o perioadă anterioară. Pe atunci omul nu se afla prea departe în ce priveşte dezvoltarea conştienţei sale de sine. Forţa obţinută pe Pământ nu era suficientă pentru a realiza între moarte şi o nouă naştere despărţirea de lumea divin-spirituală, până la o existenţă

individuală. Omul, de fapt, nu se afla în fiinţele divin-spirituale, ci mai degrabă în interiorul sferei lor de acţiune, astfel încât voirea sa în esenţă nu era voirea sa, ci a lor.

Înaintea acestei perioade stă o alta, în care în privirea retrospectivă nu mai apare absolut deloc un om în accepţiunea spiritual-sufletească din prezent, ci o lume de fiinţe divin-spirituale *în care* omul există întâi în germene. Sunt Începătoriile (Arhaii).

Mai precis, dacă privim în urmă viaţa *unui* om, întâlnim nu o fiinţă divin-spirituală, ci toate fiinţele divin-spirituale ce aparţin acestei Ierarhii.

În aceste fiinţe divin-spirituale trăieşte voinţa ca omul să devină, să apară. În devenirea fiecărui om în parte este implicată voinţa tuturor. În cooperarea „corală" a acestora există ca ţel cosmic naşterea *făpturii* omeneşti, căci omul trăieşte deocamdată neplăsmuit în interiorul lumii divin-spirituale.

Pare poate curios ca pentru un om să acţioneze întregul cor al fiinţelor divin-spirituale. Dar mai înainte acţionaseră deja în felul acesta Ierarhiile Exusiai, Dinamis, Kiriotetes, Tronuri, Heruvimi, Serafimi în cursul evoluţiei lunare, solare şi saturniene, pentru ca omul să poată deveni.

Ceea ce luase naştere anterior pe Saturn, Soare şi Lună, un fel de om primordial, nu avea o formă unitară. Existau astfel oameni primordiali organizaţi unii mai mult după sistemul locomotor, alţii mai mult după sistemul torace şi alţii după sistemul cap. Aceste formaţiuni erau totuşi oameni adevăraţi; aici ele sunt numite doar oameni primordiali, pentru a le deosebi de stadiul ulterior, în care în făptura omenească se produce contopirea echilibrată, egală, a tuturor sistemelor [Nota 36]. La aceşti oameni primordiali diferenţierea merge chiar mult mai departe.

Ierarhia Începătoriilor consideră ca sarcină a sa să introducă pe toţi aceşti oameni primordiali, a căror viaţă sufletească corespundea desigur conformaţiei lor unilaterale, în forma omenească generală.

Începătoriile îl preiau pe om din mâna Exusiailor. Din multitudinea omenească ele creaseră deja o unitate *în gânduri*. La Exusiai această unitate era încă o făptură ideală, o formă-gând cosmică. Arhaii au format însă din aceasta făptura eterică, în aşa fel încât această făptură eterică să conţină deja forţele pentru naşterea formei fizice.

La contemplarea acestor stări de lucruri se revelează un tablou grandios. Omul este idealul zeilor şi ţelul lor. Această contemplare nu poate fi însă un prilej de orgoliu şi trufie pentru om, căci *el* trebuie să se socotească pe sine doar în funcţie de ceea ce vine de la el însuşi, de ceea ce a făcut din sine în vieţile pământeşti cu conştienţă de sine. Iar aceasta, exprimat în termeni cosmici, este puţin în comparaţie cu microcosmosul – care este *el* însuşi şi care constituie baza propriei sale fiinţe – pe care l-au creat zeii din Macrocosmos – Macrocosmos care sunt zeii înşişi. Fiinţele divin-spirituale stau în Cosmos unele în faţa celorlalte. Expresia vizibilă a acestei stări faţă în faţă este cerul înstelat. Ele au vrut să creeze într-o unitate, drept om, ceea ce sunt ele toate la un loc [Nota 37].

Pentru a înţelege în mod just ceea ce a înfăptuit Ierarhia Arhailor atunci când a creat în corul lor făptura omenească, trebuie să avem în vedere că există o diferenţă enormă între această făptură şi trupul fizic al omului. Trupul fizic este suma de procese fizice şi chimice care au loc în fiinţa omenească. La omul actual acestea se petrec în cadrul făpturii omeneşti. Acestea în sine sunt însă ceva cu totul şi cu totul spiritual. A percepe un spiritual cu

simţurile fizice în lumea fizică, adică o făptură omenească, ar trebui să te transpui într-o stare solemnă. Pentru cine poate contempla spiritual, aceasta înseamnă că el vede în făptura omenească o adevărată imaginaţiune care a coborât jos, în lumea fizică. Dacă vrem să contemplăm imaginaţiuni trebuie să urcăm din lumea fizică în lumea spirituală imediat următoare. Atunci ne-am putea da seama de înrudirea făpturii omeneşti cu aceste imaginaţiuni.

Când omul observă vieţile dintre moarte şi o nouă naştere, privirea sufletească retrospectivă a acestuia găseşte ca o primă perioadă naşterea acestei făpturi umane. Totodată se revelează raportul profund care există între om şi Ierarhia Arhailor.

În această perioadă putem vorbi deja de o slabă încercare de diferenţiere între viaţa pământească şi viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Ierarhia Arhailor lucrează în mod special, în decurs de epoci ce se succed ritmic, la devenirea făpturii umane. O dată ea îşi îndreaptă gândurile, ce dirijează voinţa indivizilor, mai mult spre Cosmosul extrapământesc. Altă dată ea priveşte în jos, spre Pământ. Din acţiunea combinată a impulsurilor venite din Cosmosul extrapământesc şi dinspre Pământ este plăsmuită făptura omenească, care este aşadar expresia faptului că omul este în acelaşi timp o fiinţă pământească şi una cosmică, extrapământească.

Făptura omenească, aşa cum a fost ea zugrăvită aici drept creaţie a Ierarhiei Arhailor, nu cuprinde însă doar contururile mari ale omului şi configuraţia de la suprafaţă, cea dată de delimitarea pielii, ci şi configuraţia de forţe concretizată în ţinuta sa, în capacitatea sa de mişcare adaptată condiţiilor pământeşti şi în capacitatea de a-şi

folosi corpul ca un mijloc de exprimare pentru interiorul său.

Faptul că omul se poate ridica în poziţie verticală în condiţiile – de gravitaţie ale Pământului, că îşi poate păstra echilibrul mişcându-se liber în aceste condiţii de gravitaţie, că îşi poate sustrage braţele şi mâinile forţei gravitaţionale şi le utilizează în mod liber, acestea şi încă multe altele, aflate de fapt în interior dar ţinând tot de configuraţie, omul le datorează acestei creaţii a Ierarhiei Arhanghelilor. Toate acestea sunt pregătite acolo, în viaţa pe care pentru această perioadă o putem numi de asemenea viaţă, cea dintre moarte şi o nouă naştere. Ele sunt pregătite acolo în aşa fel, încât ulterior, într-a treia perioadă, în care ne aflăm în prezent, omul are capacitatea, în timpul vieţii dintre moarte şi o nouă naştere, să lucreze singur la această configuraţie pentru existenţa sa pământească.

Goetheanum, Anul Nou 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţia precedentă: Ce se revelează atunci când privim retrospectiv în vieţile anterioare dintre moarte şi o nouă naştere?)

147. Şi vieţile dintre moarte şi o nouă naştere prezintă trei perioade. În prima din ele omul trăieşte în întregime în Ierarhia Arhailor. Forma omenească pentru lumea fizică este pregătită de ei.

148. Arhaii pregătesc totodată fiinţa omenească pentru a dezvolta mai târziu conştienţa de sine liberă; căci aceasta nu se poate dezvolta decât în fiinţe care să o poată

reda, dintr-un impuls interior al sufletului, prin forma creată aici.

149. Prin aceasta se vede modul în care au fost sădiţi, în perioade cosmice demult trecute, germenii facultălilor umane şi ai forţelor umane, şi că microcosmosul se naşte din Macrocosmos.

CE SE REVELEAZĂ ATUNCI CÂND PRIVIM RETROSPECTIV ÎN VIEȚILE ANTERIOARE DINTRE MOARTE ȘI O NOUĂ NAȘTERE? (PARTEA DOUA A CONSIDERAȚIEI)

Într-o a doua perioadă omul ajunge din domeniul Arhailor în cel al Arhanghelilor. Cu aceştia însă el nu este unit corporal-spiritual, aşa cum era înainte cu Arhaii. Unirea sa cu Ierarhia Arhanghelilor este una mai mult spirituală. Ea este însă atât de intimă, încât deocamdată nu putem vorbi de o separare de lumea divin-spirituală.

Ierarhia Arhanghelilor îi dă omului un element al corpului eteric ce corespunde formei corpului fizic, pe care el o datorează Arhailor. Aşa cum corpul fizic, prin forma sa, este adaptat Pământului pentru a fi pe acesta purtătorul conştienţei de sine, tot astfel corpul eteric este adaptat condiţiilor cosmice, forţelor din afara Pământului. În corpul fizic trăieşte Pământul, iar în corpul eteric lumea stelară. Omul datorează forţele interioare, pe care le poartă cu sine pe Pământ pentru a se putea sustrage – în egală măsură cu ţinuta, mişcarea şi gesturile sale – gravitaţiei terestre, creaţiei Arhanghelilor în corpul său eteric. Aşa cum în corpul fizic forţele terestre pot trăi prin intermediul conformaţiei specifice, tot astfel în corpul eteric trăiesc forţele ce se revarsă din spaţiul cosmic, din toate părţile, pe Pământ. Forţele pământeşti ce trăiesc în conformaţia fizică

vizibilă sunt cele care fac să existe o formă relativ fixă, încheiată. Contururile omului rămân, cu metamorfozele de rigoare, stabile pe durata vieţii terestre; capacităţile de mişcare se consolidează în obişnuinţe şi aşa mai departe. – În corpul eteric domneşte o continuă mişcare, ceea ce constituie o reflectare a schimbărilor ce se produc în poziţiile corpurilor astrale în timpul vieţii pământeşti a omului. Corpul eteric se modelează deja corespunzător schimbărilor cereşti de zi-noapte; dar şi corespunzător modificărilor care se petrec între naşterea şi moartea omului [Nota 38].

Această adaptare a corpului eteric la forţele cereşti nu contravine separării treptate a stelelor de pe cer de puterile divin-spirituale, despre care s-a vorbit în alte consideraţiuni. Este just ceea ce s-a spus, că în epoci foarte, foarte vechi în stele trăia voinţă divină şi inteligeţă divină. În epocile ce au urmat acestea s-au transformat în „calculabil". Zeii nu mai acţionează asupra oamenilor prin ceea ce acum a devenit „operă" a lor. Treptat însă omul ajunge prin corpul său eteric într-un raport propriu faţă de stele, aşa cum prin corpul său fizic ajunge într-un astfel de raport cu gravitaţia terestră.

Ceea ce-şi integrează omul la naştere când coboară din lumea spirituală pe Pământ, corpul său eteric, care primeşte în sine forţele cosmice extrapământeşti, este creat în această a doua perioadă prin intermediul Ierarhiei Arhanghelilor.

Un lucru esenţial primit de om prin această Ierarhie este apartenenţa lui la un grup de oameni de pe Pământ. Oamenii sunt diferenţiaţi pe suprafaţa Pământului. Dacă privim retroactiv ce se întâmplă în această a doua perioadă, nu vom vedea diferenţierea de rase şi popoare din ziua de azi, ci una puţin altfel, o diferenţiere mai mult

spirituală, ce provine din faptul că în diferite locuri pe Pământ forţele stelare apar în constelaţii diferite. În distribuţia apei şi a uscatului, în clima, vegetaţia şi celelalte care mai există pe Pământ trăieşte cerul stelar. În măsura în care omul trebuie să se adapteze *acestor* condiţii, pe care le putem considera condiţii cereşti pe Pământ, această adaptare ţine de corpul eteric, iar plăsmuirea lui este o creaţie a corului Ahanghelilor.

Acum însă, chiar în timpul acestei a doua perioade, în viaţa omenească se infiltrează sub o anumită formă forţele luciferice şi ahrimanice. Această infiltrare este necesară, deşi la prima vedere ea pare că îl coboară pe om sub entitatea sa.

Pentru ca omul să dezvolte în viaţa pământească conştienţa de sine, el trebuie să se desprindă într-o măsură mai mare de lumea divin-spirituală din care îşi trage obârşia, decât ar putea-o face prin însuşi intermediul *acestei* lumi. Aceasta se întâmplă în epoca în care asupra lui acţionează Arhanghelii, întrucât atunci legătura cu lumea spirituală nu mai este una la fel de solidă ca pe vremea când asupra lui acţionau Arhaii. Lucifer şi Ahriman se pot măsura mai degrabă cu forţele, mai mult spirituale, ce provin de la Arhangheli, decât cu cele mai puternice ale Arhailor.

Conformaţia eterică este impregnată de puterile luciferice cu o înclinaţie mai puternică pentru lumea stelară, decât ar fi avut-o dacă ar fi acţionat doar puterile divin-spirituale unite de la origini cu omul. Prin puterile ahrimanice conformaţia fizică este antrenată mai puternic în gravitaţia terestră, decât s-ar fi întâmplat dacă aceste puteri nu ar fi acţionat.

Prin aceasta în om se sădeşte germenele conştienţei depline de sine şi a voinţei libere. Chiar dacă puterile

ahrimanice urăsc voinţa liberă, ele inoculează *în om* [Nota 39] germenele predispoziţiei acestei voinţe libere, deoarece în felul acesta ele îl pot desprinde de lumea lui divin-spirituală.

Dar mai întâi în această a doua perioadă are loc o impregnare *mai puternică* în corpurile fizic şi eteric a ceea ce sădiseră diferitele Ierarhii, începând de la Serafimi şi până la Arhangheli, în om, decât dacă nu s-ar fi exercitat influenţa luciferică şi ahrimanică. Fără această influenţă acţiunea Ierarhiilor ar fi rămas la nivelul corpului astral şi al Eului.

Prin aceasta pe Pământ nu poate lua fiinţă acea grupare de oameni, mai spirituală, spre care au tins Arhanghelii.

Prin imprimarea influenţei la nivelul corpurilor fizic şi eteric, forţele spirituale se transformă în contrarul lor. În loc să apară o diferenţiere mai mult spirituală, are loc una după rase şi popoare.

Fără influenţa luciferică şi ahrimanică oamenii de pe Pământ s-ar fi văzut diferenţiaţi din cer. În viaţa lor grupurile s-ar fi comportat unele faţă de altele ca nişte fiinţe ce şi-ar da şi ar lua reciproc una de la alta spiritualul, de bună voie şi în iubire. La rase şi la popoare se evidenţiază gravitaţia terestră, ce se manifestă prin trupul omului; la grupurile spirituale ar fi apărut o oglindă a lumii divin-spirituale.

Cu toate acestea conştienţa deplină de sine de mai târziu a trebuit să fie sădită dinainte în evoluţia omenirii. Acest lucru a avut la rândul său drept consecinţă faptul că sub o anumită formă, e drept mai atenuată, străvechea diferenţiere a oamenilor, existentă pe vremea când omul trecea de sub jurisdicţia Exusiailor la cea a Arhailor, s-a păstrat.

Omul a vieţuit acest stadiu al evoluţiei ca într-o şcoală cosmică, contemplând-presimţind. Propriu-zis el nu a ajuns încă să dezvolte o cunoştinţă a faptului că aceasta ar fi o pregătire esenţială pentru conştienţa de sine ulterioară. Contemplarea cu simţirea a forţelor sale evolutive a avut însă atunci o mare importanţă pentru încorporarea conştienţei de sine în corpul astral şi în Eu.

În ceea ce priveşte gândirea, în acea vreme omul a fost înzestrat de către puterile luciferice cu înclinaţia de a se adânci [Nota 40] şi în continuare în formele vechi ale spiritualului şi de a nu se adapta la formele noi. Căci Lucifer are în permanenlă dorinţa să menţină pentru om formele anterioare ale vieţii.

Prin aceasta gândirea omului s-a structurat în aşa fel, încât treptat a ajuns să dezvolte în viaţa dintre moarte şi o nouă naştere acea însuşire care, în timpurile străvechi, plăsmuia în el gânduri.

Pe atunci această însuşire putea contempla spiritualul, deşi ea era exact cum este în prezent simpla percepere senzorială. Aceasta se întâmpla pentru că atunci fizicul purta spiritualul la suprafaţa sa. Acum însă acea însuşire de a gândi păstrată din acea vreme nu mai poate acţiona decât ca percepţie senzorială. Treptat, acea facultate de a te ridica spre spiritual prin gândire s-a diminuat. Acest lucru s-a văzut cu claritate abia în epoca sufletului conştienţei, când lumea spirituală a fost complet învăluită în întuneric. Asa se face că în secolul al XIX-lea cei mai buni cercetători ai naturii, ce n-au putut deveni materialişti, spuneau: Nu ne rămâne altceva de făcut decât să cercetăm *pur şi simplu* acea lume ce se poate cerceta prin măsură, număr şi greutate şi prin simţuri; nu avem însă dreptul să tăgăduim o lume spirituală, ce se ascunde în spatele celei senzoriale. De aici şi observaţia că acolo unde

omul caută cu obstinaţie în întuneric ar putea exista o lume, *necunoscută*, plină de lumină.

Aşa cum gândirea a fost deturnată în om prin Lucifer, voinţa a fost deturnată prin Ahriman. Ea a fost înzestrată cu o tendinţă spre un anumit fel de libertate, în care n-ar fi trebuit să ajungă decât mai târziu. Această libertate nu este una *reală*, ci *iluzia* libertăţii. Omenirea a trăit mult timp în această iluzie a libertăţii. Acest lucru nu i-a dat posibilitatea să dezvolte spiritual ideea libertăţii. S-a pendulat încolo şi încoace între o părere că omul ar fi liber şi o alta, că el ar fi prins în plasa unei necesităţi imuabile. Şi când a venit libertatea adevărată, odată cu apariţia epocii conştienţei, ea nu a mai putut fi recunoscută, deoarece cunoaşterea a fost prea mult timp captivă în iluzia libertăţii.

Tot ceea ce s-a sădit în fiinţa omului în acest al doilea stadiu de evoluţie al vieţilor dintre moarte şi o nouă naştere el l-a dus cu sine, ca amintire cosmică, în cel de-al treilea stadiu, în care se găseşte şi acum. În acest stadiu el se află faţă de Ierarhia Îngerilor într-un raport asemănător cu cel faţă de Ierarhia Arhanghelilor, în timpul celui de-al doilea stadiu, numai că raportul lui faţă de Îngeri este în aşa fel realizat, încât prin ei se manifestă întreaga individualitate autonomă. Căci Îngerii – acum nu corul lor, ci câte *unul* pentru *un* om – se limitează să menţină raportul corect al vieţilor dintre moarte şi o nouă naştere şi al vieţilor pământeşti.

Un fapt curios la prima vedere este acela că într-al doilea stadiu de evoluţie al vieţilor dintre moarte şi o nouă naştere pentru *fiecare* om acţionează întreaga Ierarhie a Arhanghelilor. Mai târziu acestei Ierarhii îi revine sarcina conducerii semiţiilor popoarelor, şi aici avem *un* Arhanghel pentru un singur popor, ca spirit al poporului.

La rase rămân active Începătoriile. Şi aici pentru *o* rasă acţionează o fiinţă din Ierarhia Începătoriilor, ca spirit al rasei.

Astfel, omul actual are şi pe durata vieţii dintre moarte şi o nouă naştere amintirea cosmică a stadiilor precedente ale acestei vieţuiri. Această amintire cosmică apare clar şi acolo unde, în lumea fizică, se manifestă o conduce spirituală, de exemplu în rase şi în popoare.

Goetheanum, Anul Nou 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţia precedentă, partea a doua: Ce se revelează atunci când privim retrospectiv în vieţile anterioare dintre moarte şi o nouă naştere?)

150. Într-o a doua perioadă a evoluţiei vieţii dintre moarte şi o nouă naştere omul intră în sfera Arhanghelilor. În timpul acesteia se pune germenul viitoarei conştienţe de sine în elementul sufletesc, după ce în prima perioadă acest germene fusese sădit în modelarea formei umane.

151. În timpul acestei a doua perioade, datorită influenţelor luciferice şi ahrimanice, omul este împins mai adânc în fizic decât s-ar fi întâmplat dacă aceste influenţe nu ar fi existat.

152. În a treia perioadă omul ajunge în sfera Îngerilor, care însă îşi exercită influenţa doar în corpul astral şi în Eu. Această perioadă este cea actuală. Ceea ce s-a întâmplat în primele două perioade continuă să trăiască în evoluţia omenească şi explică de ce în cadrul epocii sufletului conştienţei (în secolul al XIX-lea) omul sfârşeşte prin a vedea în lumea spirituală un întuneric total.

CE ESTE ÎN REALITATE PĂMÂNTUL ÎN MACROCOSMOS?

În aceste consideraţii a fost examinată, din cele mai diferite puncte de vedere, problema devenirii Cosmosului şi a omenirii. S-a arătat că omul a primit forţele fiinţei sale din Cosmosul extrapământesc, mai puţin cele ce îi conferă conştienţa de sine. Acestea îi vin dinspre Pământ.

Prin aceasta se explică importanţa pământescului pentru om. Legat de aceasta trebuie ridicată următoarea întrebare: Ce importanţă are pământescul pentru Macrocosmos?

Pentru a ne putea apropia de răspunsul la această întrebare trebuie să ne aruncăm privirea asupra celor deja prezentate aici. Macrocosmosul este văzut de către conştienţa contemplativă cu atât mai plin de viaţă, cu cât pătrundem cu privirea mai departe în trecut. Felul în care el trăia într-un trecut îndepărtat face ca orice calcul privitor la manifestările sale de viaţă să înceteze. Omul este separat şi scos din această existenţă plină de viaţă. Macrocosmosul intră tot mai mult în sfera calculabilului.

Prin aceasta el începe însă, treptat, să moară. În măsura în care omul – microcosmosul – se naşte ca fiinţă individuală din Macrocosmos, acesta moare.

În prezentul cosmic există un Macrocosmos mort. În procesul de devenire a acestuia nu a luat naştere numai omul. Din Macrocosmos s-a născut si Pământul.

Omul, care a primit forţele pentru conştienţa sa de sine de la Pământ, este mult prea aproape, interior, de acesta pentru a-i descifra fiinţa. În epoca sufletului conştienţei, în plină expansiune a conştienţei de sine, ne-am obişnuit să observăm imensitatea *spaţială* a

Universului şi să considerăm Pământul un fir de praf, insignifiant comparativ cu Universul fizic-spaţial.

De aceea la început ni se va părea ciudat când o privire spirituală ne dezvăluie adevărata importanţă cosmică a acestui presupus „fir de praf ".

În suportul mineral al Pământului sunt inserate celelalte regnuri, regnul vegetal şi regnul animal.

În toate trăiesc forţele pe care le vedem apărând în cursul anului sub diferitele lor forme. Să luăm lumea plantelor. Toamna şi iarna ea arată nişte forţe în curs de moarte fizică. Conştienţa clarvăzătoare percepe în această formă de manifestare fiinţa acelor forţe care au făcut ca Macrocosmosul să se stingă treptat. Primăvara şi vara, în viaţa vegetală se manifestă forţele de înmugurire şi creştere. În această înmugurire şi creştere conştienţa clarvăzătoare percepe nu numai ceea ce face ca plantele să crească peste an ci şi un *excedent*. Acest excedent este cel al *forţei germinative*. Plantele conţin o forţă germinativă *mai mare* decât consumă pentru creşterea frunzelor, a florilor şi a fructelor. Conştienţa clarvăzătoare vede acest excedent de forţă germinativă revărsându-se afară, în Macrocosmosul extrapământesc.

Dar o forţă excedentară se revarsă în Cosmosul extrapământesc şi din regnul mineral. *Această* forţă are misiunea de a duce forţele ce vin de la plante în Macrocosmos, în locurile în care trebuie. Sub influenţa forţelor minerale, forţele ce vin de la plante se plăsmuiesc într-o imagine a unui nou Macrocosmos.

Tot aşa există forţe ce pornesc de la animal. Acestea *nu* acţionează însă precum forţele minerale şi vegetale, radiind dinspre Pământ, ci în aşa fel încât plăsmuirea din lumea vegetală, transportată în Univers prin intermediul forţelor minerale, este ţinută la un loc în interiorul unei

sfere (forţe sferice), luând naştere imaginea unui Macrocosmos închis de jur împrejur.

Aşa contemplă conştienţa spiritual-cunoscătoare fiinţa pământescului. *Aceasta sălăşluieşte în interiorul Macrocosmosului mort, vivifiindu-l mereu*.

Aşa cum din sămânţa insignifiantă din punct de vedere spaţial a plantei se formează din nou planta mare, tot aşa din „firul de praf" numit Pământ se naşte un nou Macrocosmos, în timp ce cel vechi, mort, se dezagregă.

O adevărată contemplare a fiinţei Pământului este cea care observă pretutindeni în el o lume germinândă. Poţi să înţelegi regnurile naturii doar *dacă ajungi* să sesizezi în ele acest factor germinativ.

Omul îşi săvârşeşte existenţa sa pământească în mijlocul acestei vieţi germinânde. El participă la acest proces germinativ, ca de altfel şi la cel de stingere a vieţii, de moarte. Din procesele de moarte el primeşte forţele sale de gândire. În trecut, atâta timp cât aceste forţe de gândire veneau din Macrocosmosul încă viu, ele nu constituiau baza conştienţei de sine a omului. Ele trăiau ca forţe de creştere în om, care încă nu avea conştienţa de sine. Forţele de gândire nu trebuie să aibă o viaţă proprie *a lor*, dacă urmează ca ele să formeze suportul conştienţei de sine libere a omului. Ele, împreună cu Macrocosmosul în curs de a se stinge, trebuie să rămâne *umbrele* moarte ale viului din trecutul cosmic foarte îndepărtat.

Pe de altă parte, omul participă la germinativul Pământului. Din acesta provin forţele sale de voinţă. Ele sunt viaţă, însă din acest motiv omul nu ia parte cu conştienţa sa de sine la fiinţa lor.

Ele radiază în cadrul fiinţei omeneşti în umbrele de gânduri, fiind inundate, invadate de aceste umbre. Conştienţa de sine plenară, liberă a omului din epoca

sufletului conştienţei se vieţuieşte în interiorul omului în cadrul procesului de inundare de către gândul liber, dezvoltat în fiinţa germinândă a Pământului.

În entitatea omenească se întâlneşte trecutul, proiectând umbre, şi viitorul, conţinând germeni ai realităţii, iar întâlnirea este viaţa omenească din prezent.

Acest lucru devine imediat clar pentru conştienţa contemplativă, atunci când se angajează în cercetarea regiunii spirituale din imediata vecintate a celei fizice, în care are loc şi activitatea lui Mihael.

Viaţa oricărui lucru de pe Pământ devine transparentă, atunci când, pe baza lui, presimţim germenele cosmic. Fiecare formă de plantă, fiecare piatră apare sufletului omenesc într-o nouă lumină, dacă ne aăm seama că fiecare dintre aceste fiinţe, prin viaţa sa, prin forma sa, contribuie pentru ca Pământul în ansamblu să fie stadiul embrionar al unui nou Macrocosms, care va învia din cel vechi.

Încercaţi măcar o dată să faceţi cât se poate de viu în dumneavoastră gândul referitor la aceste realităţi şi veţi simţi importanţa lui în cadrul sufletului omenesc.

Goetheanum, ianuarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţia precedentă: Ce este în realitate Pământul în Macrocosmos?)

153. La începutul epocii sufletului conştienţei ne-am obişnuit să ne îndreptăm atenţia asupra *mărimii* spaţial-fizice a Universului, şi înainte de toate să *o* resimţim. De aceea, Pământul este numit un fir de praf în acest Univers fizic, ce pare atât de grandios.

154. Acest „fir de praf" se înfăţişează conştienţei contemplative ca predispoziţie embrionară a unui nou Macrocosmos, ce se va naşte din cel vechi, în timp ce acesta se dovedeşte a fi murit. El a trebuit să se stingă pentru ca omul să se poată separa de el, cu conştienţa deplină de sine.

155. În momentul cosmic actual omul participă cu forţele gândurilor sale care îl eliberează la Macrocosmosul mort şi cu forţele sale de voinţă, care conform fiinţei lor îi rămân ascunse, la noul Macrocosmos, existent ca germene în fiinţă pământească ce va învia din cel vechi.

SOMN ŞI VEGHE ÎN LUMINA CONSIDERAŢIILOR PRECEDENTE

Somnul şi veghea au fost analizate adesea din cele mai diverse puncte de vedere în cadrul expunerilor antroposofice. Întelegerea acestor realităţi ale vieţii trebuie însă mereu aprofundată, atunci când vrem să privim un alt aspect al ansamblului lumii. Expunerile referitoare la faptul că Pământul este un germene pentru Macrocosmosul ce va renaşte în viitor ne oferă astfel de posibilităţi de înţelegere mai profundă a concepţiilor privitoare la somn şi veghe.

În starea de veghe omul trăieşte în gândurile-umbră, proiectate de către o lume care treptat a murit şi în impulsurile de voinţă, în a căror fiinţă interioară el pătrunde la fel de puţin cu conştienţa obişnuită ca în procesele de somn profund, fără vise.

Prin curgerea acestor impulsuri de voinţă subconştiente în gândurile-umbră ia naştere conştienţa de sine autonomă. În această conştienţă de sine trăieste Eul.

Când omul vieţuieşte în această stare lumea înconjurătoare, simţirea sa interioară este străbătută de impulsuri extrapământeşti, de impulsuri cosmice ce răzbat din trecutul cosmic străvechi până în prezent. El nu devine conştient de acest lucru. O fiinţă poate deveni conştientă doar de ceva la care participă cu forţele sale aflate în proces de moarte, nu însă şi cu forţele de creştere ce vivifică propria-i fiinţă. Astfel, omul se vieţuieşte pe sine prin aceea că pierde din vederea ochiului spiritual suportul aflat la baza fiinţei sale interioare. Dar tocmai prin aceasta ajunge ca în timpul stării de veghe să se simtă pe de-a-ntregul pe sine în gândurile-umbră. Niciun fel de vivificare nu are darul să împiedice existenţa interioară să ia parte la fenomenele moarte. Acestei „vieţi în ceva mort" i se închide însă accesul la ce este mai esenţial în pământesc, şi anume faptul că el este germenele unui nou Univers. În starea de veghe omul nu percepe Pământul aşa cum este el; lui îi scapă viaţa cosmică incipientă a acestuia.

Astfel, omul trăieşte în ceea ce-i dă Pământul ca fundament al conştienţei sale de sine. În epoca dezvoltării Eului conştient de sine el pierde din vederea ochiului spiritual aspectul adevărat al impulsurilor sale interioare, precum şi al mediului său înconjurător. Dar tocmai în această planare deasupra existenţei lumii omul vieţuieşte existenţa Eului, se vieţuieşte pe sine ca fiinţă conştientă de sine. Deasupra lui – Cosmosul extrapământesc, sub el, în pământesc – o lume a cărei esenţă îi rămâne ascunsă; între acestea – manifestarea Eului liber, a cărui esenţă radiază în deplina strălucire a cunoaşterii şi a voirii libere.

Altceva se întâmplă în starea de somn. Aici omul, prin corpul său astral şi prin Eu, trăieşte în viaţa germinativă a Pământului. Cel mai intens „a voi să intri în viaţă" se produce în mediul înconjurător al omului, când acesta se

află în starea de somn fără vise. Şi visele sunt străbătute de această viaţă, însă nu atât de puternic încât omul să nu le mai poată vieţui semiconştient. În această contemplare semiconştientă a viselor vedem forţele prin care entitatea omenească este ţesută din Cosmos. În străfulgerarea visului se observă cum astralul se revarsă în corpul eteric al omului, însufleţindu-l. În această străfulgerare gândul încă mai *trăieşte*. Imediat după trezire el este cuprins de acele forţe prin care moare si devine umbră.

Această legătură între reprezentarea de vis şi gândurile din starea de veghe este semnificativă. Omul *gândeşte* în cadrul aceloraşi forţe prin care creşte şi trăieşte, numai că pentru a deveni un gânditor trebuie ca aceste forţe să moară.

Aici este punctul în care se poate trezi o înţelegere justă a motivului pentru care omul cuprinde realitatea gândind. În gândurile sale el are imaginea moartă a realităţii pline de viaţă din care el însuşi a fost plăsmuit.

Imaginea moartă: această imagine moartă este însă rezultatul activităţii celui mai mare pictor, Cosmosul însuşi. Din imagine, de fapt, a dispărut viaţa. Dacă ea nu ar fi dispărut, Eul nu s-ar fi putut dezvolta. În el însă este concentrat întregul conţinut al Universului, în toată măreţia lui.

În cartea mea ***Filosofia libertăţii*** am indicat deja, în măsura în care mi-a permis-o contextul acelei expuneri, acest raport interior dintre gândire şi realitatea lumii. Acest lucru l-am făcut acolo unde vorbesc de faptul că de la adâncurile Eului gânditor la adâncurile realităţii naturii există o punte.

Asupra conştienţei obişnuite somnul acţionează dizolvant, deoarece el conduce spre viaţa Pământului care stă să încolţească, să germineze în Macrocosmosul în

devenire. Când această disoluţie este suprimată prin conştienţa imaginativă, în faţa sufletului omenesc apare nu un Pământ precis conturat în regnurile mineral, vegetal şi animal. Aici apare mai degrabă un proces viu, ce se aprinde în interiorul Pământului şi arde afară, în Macrocosmos.

Pentru ca omul să ajungă la conştienţa de sine liberă este necesar ca el să se desprindă în starea de veghe cu existenţa Eu de existenţa Cosmosului, să se înalţe deasupra acesteia. În starea de somn el se uneşte din nou cu existenţa cosmică.

Acesta este în momentul cosmic actual al lumilor ritmul existenţei pământeşti a omului: în afara „lăuntrului" cosmic prin vieţuirea propriei fiinţe, şi în „lăuntrul" cosmic prin stingerea conştienţei despre propria fiinţă.

În starea dintre moarte şi o nouă naştere, Eul omului trăieşte în interiorul fiinţelor lumii spirituale. Aici apare în conştienţă tot ceea ce în timpul stării de veghe de pe Pământ s-a sustras acesteia. Apar forţele macrocosmice, începând cu cele pline de viaţă din trecutul foarte îndepărtat până la existenţa moartă din prezent. Apar totodată şi forţele pământeşti care sunt germenele viitorului Macrocosmos. Şi omul priveşte înăuntrul stărilor lui de somn, aşa cum priveşte în timpul vieţii pământeşti Pământul ce scânteiază în Soare.

Fiinţa omenească poate parcurge între moarte şi o nouă naştere o viaţă care, comparativ cu viaţa de veghe de pe Pământ, reprezintă o deşteptare pe un plan superior, numai datorită faptului că Macrocosmosul a devenit ceva mort, aşa cum este în prezent. Prin această deşteptare omul devine capabil să controleze pe de-a-ntregul acele forţe care în somn prezintă o licărire fugară. Aceste forţe umplu întregul Cosmos. Ele pătrund tot ceea ce există. Din ele fiinţa omenească îşi ia impulsurile din care, la

coborârea pe Pământ, se formează trupul său, marea operă de artă a Macrocosmosului.

Ceea ce în somn parcă începe să amurgească, în lumea spirituală trăieşte inundat de razele Soarelui spiritual, aşteptând până ce entităţile Ierarhiilor superioare, sau omul, îl va chema la faptă într-o fiinţă.

Goetheanum, ianuarie 1925

156. În starea de veghe, pentru a se vieţui în conştienţa de sine deplină, liberă, omul trebuie să renunţe să vieţuiască făptura adevărată a realităţii din propria-i fiinţă şi din cea a naturii. El se ridică din oceanul acestei realităţi, pentru a face în gândurile-umbră ca *Eul propriu* să devină o vieţuire cu adevărat *proprie*.

157. În starea de somn omul trăieşte împreună cu viaţa ambianţei pământeşti; această viaţă însă stinge conştienţa sa de sine.

158. În timp ce visăm pâlpâie, într-o stare de semiconştienţă, existenţa viguroasă a Cosmosului, din care este ţesută fiinţa omului şi din care el îşi clădeşte trupul la coborârea din lumea spirituală. În viaţa pământească această existenţă cosmică viguroasă este omorâtă în om până la nivelul de gânduri-umbră, deoarece doar în acest fel ea poate fi suportul omului conştient de sine.

GNOSĂ ŞI ANTROPOSOFIE

În timpul în care s-a petrecut Misteriul de pe Golgota „gnosa" era modul de gândire al acelei părţi a omenirii ce a putut veni în întâmpinarea celui mai important eveniment din evoluţia pământească a omului în primul rând cu o înţelegere cognitivă, nu numai cu una afectivă.

Dacă vrei să înţelegi structura sufletească în care trăia gnosa înăuntrul omului, trebuie avut în vedere că epoca acestei gnose era aceea a sufletului înţelegerii sau afectivităţii.

Prin aceasta se explică şi motivul dispariţiei aproape totale a gnosei din istoria omenirii. Această dispariţie este desigur, cât timp nu înţelegem motivul pentru care a intervenit, una din întâmplările cele mai uimitoare din cursul evoluţiei omenirii.

Dezvoltării sufletului înţelegerii sau afectivităţii i-a premers dezvoltarea sufletului senzaţiei, iar acesteia cea a corpului senzaţiei. Dacă realităţile lumii sunt percepute prin intermediul corpului senzaţiei, întreaga cunoaştere a omului trăieşte în simţuri. Lumea este percepută în culori, sunete şi aşa mai departe; dar în culori, sunete, în stările de căldură era cunoscută o lume de entităţi spirituale. Despre „materie", pe baza căreia apar culorile, stările de căldură şi aşa mai departe nu se vorbea; se vorbea de entităţi spirituale ce se revelează prin ceea ce percep simţurile.

În această epocă nu a apucat încă să se dezvolte în mod special o „înţelegere" care să trăiască alături de percepţia senzorială. Omul fie se dăruia cu fiinţa sa lumii exterioare, în care caz prin simţuri i se revelau zeii, fie se retrăgea din lumea exterioară în viaţa sa sufletească, şi atunci simţea în interiorul său un sentiment al vieţii confuz.

O cotitură importantă intervine odată cu dezvoltarea sufletului senzaţiei. Revelarea divinului prin intermediul simţurilor începe să apună. Apare în schimb perceperea impresiilor senzoriale a culorilor, a stărilor de căldură, oarecum golite de zei. Divinul se revelează în interior în formă spirituală, în idei imaginative. şi omul percepe lumea

din două laturi: dinspre exterior, prin impresii senzoriale, şi dinspre interior, prin impresii spirituale ideatice.

Omul trebuie să ajungă acum să perceapă impresiile spirituale la fel de precis, la fel de clar conturat, precum odinioară când percepea impresiile senzoriale străbătute de zei. – El poate face acest lucru atâta timp cât durează epoca sufletului senzaţiei, căci imaginile urcă în el din fiinţa sa interioară sub o formă deplin conturată. El este umplut din interior cu un conţinut spiritual lipsit de senzorialitate, ce este o reflectare a conţinutului lumii. Dacă înainte zeii i se revelau în veşmânt senzorial, acum ei i se revelează în veşmânt spiritual.

Aceasta este epoca în care s-a născut şi a trăit de fapt gnosa. O cunoaştere minunată, căreia omul se ştie a fi părtaş atunci când îşi dezvoltă în puritate fiinţa sa interioară, pentru ca prin ea să se poată revela conţinutul divin. Din mileniul 4 şi până în mileniul dinaintea intervenţiei Misteriului de pe Golgota gnosa predomină la partea din omenire ce a avansat cel mai mult în cunoaştere.

Începe după aceea epoca sufletului înţelegerii sau afectivităţii. Imaginile divinităţilor cosmice nu mai urcă acum de la sine din interiorul fiinţei omeneşti. Omul trebuie să exercite interior o forţă, pentru a le extrage din sufletul său. Lumea exterioară, cu impresiile ei senzoriale, este o interogaţie. Câtă vreme omul utilizează forţa interioară pentru a scoate din sine imaginile divinităţilor cosmice, el primeşte răspunsuri.

Imaginile sunt însă palide în raport cu forma lor anterioară. Aceasta este structura sufletească a omenirii, care s-a dezvoltat atât de minunat în Grecia. Grecul se simţea pe sine în lumea exterioară sensibilă, iar în aceasta simţea puterea magică ce stimula forţa de a dezvolta

imagini cosmice. Această structură sufletească s-a dezvoltat pe plan filosofic în platonism.

Îndărătul tuturor acestor lucruri se află însă lumea misterială. În ea s-a păstrat cu fidelitate ceea ce a rămas de la gnosă din epoca sufletului senzației. Sufletele au fost instruite în sensul acestei păstrări fidele. Pe calea evoluției obișnuite a luat naștere sufletul înțelegerii sau afectivității. Printr-o educație specială se reușea revigorarea sufletului senzației. Astfel, chiar în epoca sufletului înțelegerii sau afectivității exista, îndărătul vieții culturale obișnuite, o ființă misterială puternic dezvoltată.

În aceasta trăiau de asemenea și imaginile divinităților cosmice, în măsura în care ele au devenit subiectul unui cult. Când privești în interiorul acestor misterii, vezi Cosmosul prin reflexul celor mai minunate ritualuri cultice.

Oamenii care au vieţuit *aceasta* erau aceia care au pătruns și Misteriul de pe Golgota, atunci când el s-a produs, în conexiunea lui cosmică cea mai profundă. Era însă o viață misterială ce se țesea cu totul departe de agitația lumii, pentru a putea dezvolta în puritate lumea de imagini spirituale. Cu timpul, această dezvoltare a devenit pentru sufletele omenești din ce în ce mai dificilă.

Atunci, în locașurile misteriale cele mai înalte au coborât din Cosmosul spiritual ființe spirituale ce au venit în ajutorul eforturilor acelor oameni ce luptau pentru cunoaștere. Astfel, impulsurile epocii sufletului senzației au continuat să se dezvolte sub influența „zeilor" înșiși. A luat naștere o gnosă misterială, despre care nimeni nici măcar nu bănuia ceva. Pe lângă aceasta exista ceea ce putea fi receptat de către oameni cu ajutorul sufletului înțelegerii sau afectivității. Era gnosa exoterică din care s-au transmis posterității doar frânturi.

În gnosa misterială esoterică oamenii au devenit din ce în ce mai puţin capabili să se ridice la nivelul dezvoltării sufletului senzaţiei. Această înţelepciune esoterică a trecut treptat în simpla cultivare a „zeilor". şi *acesta*, faptul că în ea au acţionat într-o oarecare măsură, începând din primele secole creştine până în Evul Mediu, „misterii ale zeilor" este un secret al dezvoltării istorice a omenirii.

În aceste „misterii ale zeilor" fiinţe îngereşti au păstrat în existenţa pământească ceea ce oamenii nu mai puteau păstra. Aşa a domnit gnosa misterială în timp ce se lucra la stârpirea gnosei exoterice.

Conţinutul imaginilor cosmice, păstrat în mod spiritual în gnosa misterială de către fiinţe spirituale, nu a putut fi menţinut în înţelegerea conştientă a sufletului omenesc pe toată durata cât el ar fi trebuit să acţioneze în cursul devenirii omenirii. Conţinutul de sentimente însă trebuia păstrat. şi acesta trebuia dat, la momentul cosmic potrivit, omenirii pregătite în acest sens, pentru ca prin căldura sa sufletească sufletul conştienţei să poată să pătrundă mai târziu, într-un fel nou, în sfera spirituală. Fiinţe spirituale au construit astfel puntea între vechiul conţinut al lumii şi noul conţinut.

În diferite locuri se face referire la acest secret al evoluţiei omenirii. Pocalul sfânt de jasp al Graalului, de care s-a slujit Christos când a rupt pâinea, în care Iosif din Arimateea a cules sângele ce a curs din rănile lui Iisus, care deci ascundea Misteriul de pe Golgota, a fost luat spre păstrare – aşa sună legenda – de Îngeri, până ce ei îl vor putea coborî din nou pe Pământ, după zidirea cetăţii Graalului de către Titurel, la oameni pregătiţi.

Fiinţe spirituale au ascuns imaginile cosmice în care trăiau tainele Golgotei. Ele nu au coborât conţinutul de imagini – pentru că aceasta nu era posibil – în sufletele

omeneşti, în schimb au coborât în sufletele omeneşti, când a sosit timpul, conţinutul de sentimente.

Această sădire a conţinutului de sentimente al vechii cunoaşteri nu poate fi decât un impuls, unul însă de cea mai puternică natură, pentru ca în epoca noastră din sufletul conştienţei să se poată dezvolta, în lumina activităţii lui Mihael, o nouă şi deplină înţelegere a Misteriului de pe Golgota.

Antroposofia vizează această nouă înţelegere. Din cele descrise se poate observa că ea nu poate fi o reînnoire a vechii gnose, ce avea drept conţinut felul de cunoaştere propriu sufletului senzaţiei, însă ea trebuie să aducă, într-un mod cu totul nou, un conţinut la fel de bogat din sufletul conştienţei.

Goetheanum, ianuarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară: Gnosă şi antroposofie)

159. Gnosa se structurează în adevărata ei formă în epoca sufletului senzaţiei (mileniile 4–1 înaintea Misteriului de pe Golgota). În această epocă „divinul" se revelează omului în interior ca spirit, spre deosebire de epoca anterioară, a trupului senzaţiei, când el se revelase prin impresiile senzoriale ale lumii exterioare.

160. În epoca sufletului înţelegerii sau afectivităţii conţinutul spiritual al „divinului" este vieţuit doar foarte palid. Gnosa este păstrată în Misterii foarte severe, iar când oamenii nu mai pot face acest lucru, deoarece nu mai sunt în stare să umple cu viaţă sufletul senzaţiei, atunci, în Evul Mediu, este transferat de către fiinţe spirituale conţinutul

de sentimente, nu însă şi conţinutul de cunoaştere. (Legenda Graalului conţine o aluzie în acest sens.) Alături de aceasta, gnosa exotericǎ, care pătrunde în sufletul înţelegerii sau afectivităţii, este complet exterminată.

161. Antroposofia nu poate fi o reînnoire a gnosei, căci aceasta ţinea de dezvoltarea sufletului senzaţiei. Antroposofia trebuie, în lumina activităţii lui Mihael, să dezvolte într-un mod nou, din sufletul conştienţei, o înţelegere a Cosmosului şi a lui Christos. Gnosa a fost modul de cunoaştere păstrat din timpurile vechi care a facilitat cel mai mult omului înţelegerea Misteriului de pe Golgota când a avut loc acesta.

LIBERTATEA OMULUI ŞI EPOCA MIHAELICĂ

În facultatea de amintire a omului trăieşte imaginea personală a unei forţe cosmice ce a acţionat în fiinţa omenească în modul arătat în ultimele noastre consideraţii. Această forţă cosmică mai este încă şi în prezent activă. Ea acţionează, în arierplanul vieţii omeneşti, ca forţă de creştere, ca impuls însufleţitor. Aici ea acţionează cu un aport mai important. Doar o mică parte şi-o rezervă pentru a acţiona în sufletul conştienţei. Aici ea acţionează ca forţă de amintire.

Această forţă de amintire trebuie să o vedem în lumina justă. – Dacă în epoca actuală a devenirii cosmice omul percepe cu ajutorul simţurilor, această percepţie este o străfulgerare de o clipă în conştienţă a unor *imagini* cosmice. Străfulgerarea vine atunci când mintea este îndreptată spre lumea exterioară; ea străluminează conştienţa; dispare când mintea nu se mai îndreaptă spre lumea exterioară. Acest ceva ce străfulgeră în sufletul omenesc nu trebuie să aibă durată, căci dacă omul nu l-ar

scoate la timp din conştienţă el s-ar pierde în conţinutul conştienţei. Omul n-ar mai fi *el* însuşi. „Luminarea" prin intermediul percepţiei trebuie să trăiască în conştienţă un timp foarte scurt, în aşa-numitele copii, ce l-au interesat atât de mult pe Goethe. De asemenea, acest conţinut al conştienţei nu trebuie nici să încremenească în existenţial; el trebuie să rămână *imagine*. Trebuie să devină la fel de puţin real pe cât de reală poate deveni imaginea într-o oglindă.

În ceva ce s-ar consuma în conştienţă ca realitate omul s-ar pierde la fel ca în ceva ce ar avea durată prin sine însăşi. Nici de această dată el n-ar mai putea fi *el* însuşi.

Perceperea clară a lumii exterioare înseamnă astfel o activitate interioară a sufletului omenesc de pictare. O pictare fără substanţe. O pictare în devenire şi stingere spirituală. Aşa cum curcubeul din natură apare şi dispare fără să lase în urma lui o urmă, tot astfel percepţia se naşte şi piere fără ca *ea* să lase în urmă o amintire.

Totuşi, odată cu *fiecare* percepţie, între sufletul omenesc şi lumea exterioară are loc totodată şi un alt proces. Un proces aflat în părţile mai retrase ale vieţii sufleteşti, acolo unde acţionează forţele de creştere, unde acţionează impulsurile vieţii. În *această* parte a vieţii sufleteşti, atunci când percepem se imprimă nu doar un tablou trecător, ci o imabine durabilă, reală. Aşa ceva omul poate suporta, căci aceasta este în legătură cu existenţa omului ca realitate cosmică. Când se întâmplă acest lucru omul nu se poate pierde, după cum nu se poate pierde când creşte sau se hrăneşte, fără a fi pe deplin conştient de asta.

Când acum omul îşi extrage din interiorul său amintirea, aceasta este o percepţie interioară a ceea ce a rămas în al doilea proces, ce se derulează la percepţia exterioară.

Din nou sufletul pictează, de data aceasta însă în trecutul ce trăiește în propriul interior omenesc. Și de această dată, în această activitate de pictare nu este permis să se formeze *în conștiență* un real durabil, ci doar o imagine care se naște și piere.

Așa se leagă reprezentarea perceptivă și amintirea în sufletul omenesc.

Forțele amintirii au însă în permanentă tendința de a fi mai mult decât pot fi, atunci când omul trebuie să nu ajungă să se piardă ca ființă conștientă de sine.

Căci fortele amintirii sunt resturi ale trecutului din devenirea omenească, și ajung ca atare în sfera de putere a lui Lucifer. Acesta are tendința de a condensa în ființa omenească impresiile lumii exterioare, ele luminând astfel continuu în conștiență sub formă de reprezentări.

Această străduanie a lui Lucifer ar fi încununată de succes dacă ei nu i s-ar opune forța lui Mihael. Ea face ca cele pictate în lumina interioară să nu încremenească într-o existență, păstrându-le sub forma unei imagini ce se naște și piere.

Forța excedentară ce răzbate însă la suprafață aici prin Lucifer din interiorul omenesc va fi metamorfozată în epoca lui Mihael în forță imaginativă. Deci treptat în conștienta intelectuală generală a omenirii își va face loc forța imaginației. – Prin aceasta însă omul nu-și va mai încărca conștienta sa prezentă cu un real durabil; ea rămâne activă în imaginile ce se nasc și pier. Cu ajutorul imaginațiilor sale însă omul răzbate într-o lume spirituală mai înaltă, după cum cu amintirile sale pătrunde în propria sa entitate omenească. Omul nu depozitează imaginațiunile în el; ele sunt înscrise în existența cosmică; și din aceasta el le poate lua și picta fără încetare în viața de reprezentare imaginativă.

Astfel, ceea ce Mihael salvează de la încremenire în interiorul omului este primit, este preluat de lumea spirituală. Ceea ce omul vieţuieşte din forţa imaginaţiei conştiente, aceasta devine totodată conţinut cosmic. Că acest lucru este posibil este un rezultat al Misteriului de pe Golgota. Forţa lui Christos imprimă Cosmosului imaginaţia oamenilor; forţa lui Christos care este unită cu Pământul. Cât timp ea nu era unită cu Pământul, ci acţiona asupra Pământului din exterior ca forţă solară, toate impulsurile de creştere şi de viaţă mergeau în interiorul omului. Prin ele omul a fost plămădit din Cosmos şi menţinut în acesta. De când impulsul lui Christos trăieşte împreună cu Pământul, omul este redat din nou Cosmosului, în fiinţa lui conştientă de sine.

Dintr-o fiinţă cosmică omul a devenit o fiinţă pământească; el este înzestrat pentru a deveni din nou o fiinţă cosmică, după ce, ca fiinţă pământească, a devenit *el însuşi*.

Prin faptul că omul în *reprezentarea* sa de o clipită nu trăieşte în existenţă, ci doar într-o reflectare a existenţei, într-o existenţă imaginativă, avem posibilitatea dezvoltării libertăţii. Orice existent din conştienţă este un element constrângător. *Imaginea* singură nu poate constrânge. Dacă este ca prin impresia ei să se producă ceva, atunci aceasta trebuie să se producă absolut independent *de ea*. – Omul devine liber prin faptul că se ridică, cu ajutorul sufletului conştienţei, din existent şi se cufundă în imaginativul *nonexistenţial*.

Aici se ridică o întrebare importantă: Prin faptul că omul, printr-o latură a fiinţei sale, părăseşte existenţa nu pierde această existenţă prăbuşindu-se în nonexistenţă?

Aici avem din nou unul din acele puncte în care, în analizarea lumii, ne aflăm în faţa uneia din marile enigme.

Ceea ce este vieţuit în conştienţă ca reprezentare este născut din Cosmos. Faţă de Cosmos omul se prăbuşeşte în nonexistenţă. În reprezentare el se *eliberează* de toate forţele Cosmosului. El pictează Cosmosul, în afara căruia se află.

Dacă ar fi *numai* atât, atunci libertatea ar licări în fiinţa omenească timp de o clipă cosmică; dar în aceeaşi clipă s-ar dizolva şi entitatea omenească. Însă, în timp ce în reprezentare omul devine liber faţă de Cosmos, în viaţa sufletească inconştientă el este totuşi conectat la vieţile sale pământeşti anterioare şi la viaţa dintre moarte şi o nouă naştere. Ca om conştient el se află în existenţa imaginativă şi cu inconştientul său rămâne în realitatea spirituală. În timp ce în *Eul prezent* el vieţuieşte libertatea, Eul său *trecut* îl menţine în existenţă.

În raport cu existenţa, în reprezentare omul este dăruit cu totul stării la care a ajuns acum, prin contribuţia întregului trecut cosmic şi pământesc.

Aici, în evoluţia omului se indică abisul neantului, peste care omul trece dacă devine o fiinţă liberă. Acţiunea lui Mihael şi impulsul lui Christos fac posibil saltul peste.

Goetheanum, ianuarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară despre libertatea omului şi epoca lui Mihael)

162. În reprezentare omul nu trăieşte cu sufletul conştienţei în existenţă, ci în existenţa imaginativă, de imagine, în nonexistentă. Prin aceasta el este *eliberat* de împreună-vieţuirea cu Cosmosul. Imaginile nu constrâng. Doar existentul constrânge. Când omul se orientează totuşi

după imagini, acest lucru este complet independent de imagini, adică este în situaţia de libertate faţă de Cosmos.

163. În clipa unei astfel de reprezentări omul este legat de existenţa Cosmosului doar prin ceea ce el a devenit din trecutul vieţilor sale pământeşti anterioare şi din vieţile sale dintre moarte şi naştere.

164. Acest salt peste nonexistenţă faţă de Cosmos omul îl poate face doar prin activitatea lui Mihael şi prin impulsul lui Christos.

UNDE ESTE OMUL CA FIINŢĂ GÂNDITOARE ŞI CA FIINŢĂ CARE-ŞI AMINTEŞTE?

Prin reprezentare (gândire) şi prin vieţuirea amintirilor omul se află în lumea fizică. Însă oriunde îşi îndreaptă privirea în această lume fizică el nu va găsi, cu ajutorul simţurilor sale, nimic din ceea ce i-ar putea da forţele pentru a-şi face reprezentări şi a-şi amintiri.

În reprezentare apare conştienţa de sine. Aceasta este – în sensul consideraţiilor anterioare – o cucerire pe care omul o are de la forţele pământescului. *Aceste* forţe pământeşti au însă particularitatea de a rămâne ascunse privirii senzoriale. Omul, în viaţa pământească, gândeşte de fapt doar ceea ce îi mijlocesc simţurile; însă forţa necesară pentru a gândi nu-i oferă nimic din ceea ce gândeşte în felul acesta.

Unde găsim această forţă ce, din pământesc, formează reprezentarea (gândirea) şi imaginile amintirii ?

Această forţă o găsim dacă ne îndreptăm privirea spirituală spre ceea ce aduce cu sine omul din vieţile pământeşti anterioare: Conştienţa obişnuită nu cunoaşte acest lucru. Ea trăieşte la început inconştientă în om. Dar îndată ce omul, după existenţa spirituală, păşeşte pe

Pământ ea se dovedește a fi înrudită cu *acele* forțe pământești ce nu intră în sfera observației senzoriale și a gândirii legate de simțuri.

În această sferă omul nu are acces cu reprezentarea (gândirea), ci cu voirea, care se derulează în sensul impus de destin.

Luând în considerare cele spuse, și anume că Pământul dezvoltă forțe ce cad în afara domeniului senzorial, putem vorbi de un „Pământ spiritual", ca pol opus celui fizic. Rezultă atunci că omul trăiește ca ființă volițională în și cu „Pământul spiritual", dar ca ființă ce are reprezentări (ca ființă gânditoare) este integrat Pământului fizic, fără ca de fapt să trăiască ca atare *împreună cu* el.

Omul, ca ființă gânditoare, aduce din lumea spirituală niște forțe în lumea fizică; însă cu aceste forțe el rămâne o ființă spirituală, care doar *apare* în lumea fizică, însă nu intră în comuniune cu ea.

În timpul existenței terestre omul dotat cu facultatea de reprezentare (omul gânditor) stabilește o comuniune doar cu „Pământul spiritual". Din *această* comuniune se naște conștiența sa de sine. – Nașterea acesteia se datorează așadar unor procese care au loc pe Pământ și se petrec ca procese spirituale în om. Dacă cuprindem cu privirea spirituală ceea ce a fost descris aici, atunci în fața acestei priviri avem „Eul omenesc".

Cu viețuirile amintirilor ajungem în domeniul corpului astral al omului. În amintire nu avea de-a face, ca în cazul reprezentării (gândirii), doar cu o revărsare a rezultatelor vieților pământești anterioare în Eul prezent, ci și cu o revărsare a forțelor lumii spirituale viețuite de om între moarte și o nouă naștere, în interiorul lui. Această revărsare se întâmplă în corpul astral.

În cadrul Pământului fizic nu există, pentru recepționarea nemijlocită a forțelor ce se revarsă astfel, de asemenea, niciun domeniu. Omul, ca ființă care își amintește, se poate uni la fel de puțin cu lucrurile și procesele pe care le percep simțurile sale pe cât de puțin se unește cu acestea ca ființă ce-și face reprezentări.

El intră însă în comuniune cu ceva ce nu este propriu-zis fizic, dar care convertește fizicul în procese, în acțiuni. Acestea sunt procesele ritmice din viața naturii și a omului. În natură ziua alternează ritmic cu noaptea, anotimpurile se succed ritmic și așa mai departe. În om respirația și circulația sangvină se produc într-un ritm. La fel decurge alternanța somn-veghe și așa mai departe.

Procesele ritmice nu sunt ceva fizic nici în natură, nici în om. Ele ar putea fi numite semispirituale. Fizicul, ca obiect, dispare în procesul ritmic. În activitatea de amintire omul este transpus cu ființa sa în ritmul *său* și în ritmul naturii. El trăiește în corpul său astral.

Yoga indiană vrea o înălțare exclusivă în ritm. Ea vrea să părăsească domeniul reprezentării, al Eului și, într-o trăire interioară asemănătoare amintirii, să privească în lumea situată dincolo de ceea ce poate cunoaște conștiența obișnuită.

Viața spirituală apuseană nu are voie să înăbușe Eul pentru a ajunge la cunoaștere. Ea trebuie să apropie Eul de percepția spiritualului.

Acest lucru *nu* se poate întâmpla atât timp cât pătrunderea din lumea senzorială în lumea ritmică se face vieţuind în ritm doar devenirea semispirituală a fizicului. Trebuie mai degrabă găsită *acea* sferă a lumii spirituale ce se revelează în ritm.

Sunt posibile astfel două căi. Prima: vieţuirea fizicului în procese ritmice, a felului cum acest fizic devine

semispiritual. Aceasta este o cale mai veche şi care nu mai trebuie urmată astăzi. A doua: vieţuirea lumii spirituale ce are în sfera sa ritmul cosmic din *interiorul* şi din exteriorul omului, aşa cum omul are ca sferă a sa lumea pământească, cu fiinţele şi procesele fizice.

De *această* lume a spiritului ţine acum tot ceea ce se întâmplă în clipa cosmică prezentă prin Mihael. Un spirit ca Mihael aduce lucrurile, care altfel ar ajunge în domeniul luciferic, în domeniul dezvoltării pur omeneşti – ce nu este influenţat de Lucifer – prin faptul că îşi alege ca sediu al său lumea ritmică.

Toate acestea pot fi contemplate în momentul în care omul ajunge la treapta imaginaţiei; căci sufletul trăieşte cu imaginaţia în ritm, iar lumea care se revelează în ritm este cea a lui Mihael.

Amintirea, memoria, se găseşte deja înăuntrul acestei lumi, dar nu foarte profund, deocamdată. Conştienţa obişnuită nu vieţuieşte nimic în legătură cu aceasta. Când accedem însă la imaginaţie, din lumea ritmului apare mai întâi lumea amintirilor subiective; aceasta însă se transformă imediat în imaginile arhetipale ce trăiesc în eteric şi sunt create de lumea divin-spirituală pentru lumea fizică. Vieţuim eterul strălucinând în imagini cosmice, eterul ce ascunde în sine creaţia cosmică. Iar forţele solare ce ţes în acest eter nu fac aici doar să radieze, ele scot prin vrajă din lumină arhetipurile lumilor. Soarele apare ca pictorul cosmic al lumilor. El este contraimaginea cosmică a impulsurilor, care în om pictează imaginile reprezentării (gândirii).

Goetheanum, ianuarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară: Unde este omul ca fiinţă gânditoare şi ca fiinţă care-şi aminteşte?)

165. Omul ca fiinţă gânditoare trăieşte în sfera Pământului fizic; dar el de fapt nu intră în comuniune cu acesta. El trăieşte ca fiinţă spirituală în aşa fel, încât percepe fizicul; forţele în vederea gândirii el le primeşte însă de la „Pământul spiritual", pe aceeaşi cale pe care vţeluieşte destinul prin consecinţele vieţilor pământeşti anterioare.

166. Ceea ce este vieţuit în amintire (memorie) există deja în lumea în care fizicul devine, în ritm, semispiritual şi în care se desfăşoară procese spirituale precum cele ce se petrec în clipa cosmică prezentă prin intermediul lui Mihael.

167. Cine face cunoştinţă în mod just cu gândirea şi amintirea, aceluia i se deschide înţelegerea faptului că omul, ca fiinţă pământească, trăieşte în domeniul pământesc, dar fără a se scufunda deplin cu fiinţa sa în acest domeniu, ci căutând ca fiinţă extrapământească, prin comuniunea cu „Pământul spiritual", conştienţa sa de sine, ca o desăvârşire a Eului.

OMUL ÎN ENTITATEA SA MACROCOSMICĂ

Cosmosul i se revelează omului mai întâi dinspre latura Pământului şi apoi dinspre latura exterioară Pământului, cea a lumii stelare.

Cu Pământul şi forţele sale omul se simte înrudit. Viaţa îl învaţă cu mare claritate despre *această* înrudire.

Nu la fel de înrudit se simte el în epoca prezentă cu spaţiul stelar înconjurător. Acest lucru durează însă doar atâta timp cât el nu este conştient de corpul său eteric. A înţelege corpul eteric prin imaginaţiuni înseamnă să dezvolţi un sentiment de comuniune cu lumea stelară, după cum prin conştienţa asupra corpului fizic dezvolţi un astfel de sentiment de comuniune cu Pământul.

Forţele ce introduc corpul eteric în lume vin de la *periferia* Cosmosului, după cum cele pentru corpul fizic radiază din *centrul* Pământului.

Odată cu forţele eterice ce se revarsă de la periferia Cosmosului pe Pământ vin însă şi acele impulsuri cosmice ce acţionează în corpul astral al omului.

Eterul este ca o mare în care înoată forţele astrale, ce se apropie de Pământ din toate părţile Cosmosului.

În era cosmică prezentă doar regnul mineral şi vegetal pot intra însă într-un raport nemijlocit cu astralul, care afluează spre Pământ pe valurile eterului. Nu şi regnul animal şi regnul uman.

În ceea ce priveşte regnul animal, contemplarea spirituală arată că în faza embrionară nu trăieşte astralul ce se revarsă în prezent pe Pământ, ci acela care se revărsa încă în epoca lunară veche.

La regnul vegetal putem contempla cum sunt plăsmuite formele lor minunate, şi anume prin faptul că astralul se desprinde din eter şi acţionează asupra lumii vegetale.

La regnul animal putem contempla cum astralul conservat din epocile străvechi – de pe vremea evoluţiei lunare – acţionează din spiritual ca ceva conservat, care actualmente continuă să rămână în lumea spirituală, fără să iasă în lumea eterică.

Acţiunea *acestui* astral mai este mijlocită şi de forţele lunare, care de asemenea au rămas din precedentul stadiu pământesc.

În regnul animal avem aşadar rezultatul impulsurilor care s-au manifestat exterior-natural în stadiul precedent al Pământului, în actuala eră cosmică ele retrăgându-se în lumea spirituală care inundă activ Pământul.

Contemplării spirituale i se arată, de asemenea, că în cadrul regnului animal în penetrarea corpului fizic şi a corpului eteric cu corpul astral sunt importante exclusiv forţele astrale din actualul stadiu terestru păstrate dintr-un trecut mai îndepărtat. Odată ce animalul are însă trupul astral, în el încep să se facă puternic simţite impulsurile solare. Forţele solare nu-i pot da animalului nimic din ceea ce este astral; în schimb, ele trebuie, odată ce acesta există în animal, să intervină în creştere, hrănire şi aşa mai departe.

Pentru regnul uman problema se pune altfel. Şi acesta îşi primeşte la început astralul de la forţele lunare conservate. Forţele solare conţin însă impulsuri astrale ce pentru regnul animal rămân fără efect, dar care în astralul omenesc continuă să acţioneze aşa cum au acţionat forţele lunare la prima pătrundere a omului cu astralitate.

În corpul astral animal contemplăm lumea lunară; în cel omenesc vedem acordul armonic al lumii solare şi al celei lunare.

Pe acest element solar din corpul astral omenesc se bazează posibilitatea omului de a primi spiritualul ce radiază în pământesc în vederea formării conştienţei de sine. Astralul se revarsă dinspre *periferia* Universului. El acţionează fie ca unul care se revarsă în prezent, fie ca unul care s-a revărsat într-un trecut foarte îndepărtat şi a fost conservat. – Tot ce se referă însă la plăsmuirea Eului, ca

purtător al conştienţei de sine, trebuie să radieze dintr-un *centru stelar*. Astralul acţionează dinspre periferie; ceea ce corespunde Eului radiază dintr-un centru. Pământul, ca astru, impulsionează Eul omenesc din centrul său. Orice astru radiază din centrul său forţe din care se plăsmuieşte Eul unei anumite entităţi.

Aşa se înfăţişează polaritatea *centru stelar – periferie cosmică*.

Din această expunere se poate vedea că regnul animal mai supravieţuieşte astăzi ca un rezultat al forţelor evolutive de odinioară ale fiinţei pământeşti, că el consumă forţele astrale conservate, dar că, după ce acestea sunt consumate, trebuie să dispară. La om, dimpotrivă, din elementul solar se obţin forţe astrale noi. Acestea îi dau posibilitatea de a duce evoluţia sa în viitor.

După cum putem deduce din toate cele spuse, omul nu poate fi înţeles în fiinţialitatea sa, dacă nu devenim tot atât de conştienţi de legătura lui cu existenta stelară pe cât suntem în ceea ce priveşte legătura lui cu Pământul.

Iar ceea ce primeşte omul de la Pământ pentru dezvoltarea conştienţei sale de sine provine tot de la lumea spirituală, activă în interiorul pământescului. – Faptul că solarul îi dă omului ceea ce acesta are nevoie pentru astralul său este o consecinţă a acţiunilor care s-au petrecut în timpul vechii perioade solare. Atunci Pământul a primit capacitatea de a dezvolta impulsurile-Eu ale omenirii. Este spiritualul din elementul solar, pe care Pământul şi l-a păstrat din acea vreme, dar care prin acţiunea solară prezentă este salvat de la pieire.

Pământul a fost el însuşi cândva Soare. Atunci el s-a spiritualizat. În actuala perioadă cosmică solarul acţionează din afară. Acesta întinereşte continuu spiritualul provenit din epocile străvechi, ce îmbătrâneşte.

În acelaşi timp, acest solar ce acţionează în prezent protejează spiritualul din timpurile străvechi, pentru a nu cădea în luciferic.

Se poate spune că sentimentul de apartenenţă a omului la Cosmosul extrapământesc este în această epocă cosmică într-atât de diminuat, încât el nu-l mai observă în starea sa de conştienţă. Şi nu numai că este diminuat, este chiar copleşit ca intensitate de sentimentul de apartenenţă la pământesc. Deoarece omul trebuie să-şi găsească conştienţa de sine în pământesc, el creşte la începutul epocii sufletului conştienţei împreună cu acest sentiment, care acţionează mult mai puternic asupra lui decât ar fi necesar mersului normal al vieţii sale sufletesti. Omul este într-o oarecare măsură *turmentat* de impresiile lumii senzoriale. În această turmentare el nu se dezvoltă cu o gândire liberă, care trăieşte în ea însăşi.

Întreaga epocă începând cu mijlocul secolului al XIX-lea a fost o astfel de epocă de turmentaţie şi confuzie provocată de impresiile senzoriale. Marea iluzie a acestei epoci este că s-a considerat justă viaţa senzorială mult prea puternică a ei. Acea viaţă senzorială orientată spre stingerea completă a vieţii din Cosmosul extrapământesc.

În toată această turmentare puterile ahrimanice şi-au putut dezvolta fiinţa lor. Lucifer, prin acţiunea solarului, a fost respins mai mult decât Ahriman, care a ajuns să strecoare chiar în oamenii de ştiinţă sentimentul periculos că ideile s-ar aplica doar la impresiile senzoriale. Astfel, tocmai în aceste cercuri antroposofia găseşte puţină înţelegere. Ai în faţă rezultatele cunoaşterii spirituale. Încerci să le înţelegi cu ajutorul ideilor. Aceste idei nu percep însă spiritualul, deoarece vieţuirea lor este acoperită în intensitate de cunoaşterea senzorială ahrimanizată [Nota 41]. Şi atunci eşti cuprins de teama că

dacă te încrezi în rezultatele cercetărilor spirituale ale unui clarvăzător eşti expus credinţei oarbe în autoritate.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Cosmosul extrapământesc a devenit tot mai întunecat pentru conştienţa omenească.

Dacă omul va fi din nou capabil să vieţuiască în sine ideile chiar şi atunci când nu se sprijină cu ele pe lumea simţurilor, atunci privirea în Cosmosul extrapământesc [Nota 42] va fi întâmpinată din nou de luminozitate. Aceasta înseamnă însă să faci cunoştinţă cu Mihael în împărăţia sa.

Atunci când sărbătoarea lui Mihael va deveni o realitate şi va fi resimţită intim în perioada de toamnă, oamenii care vor sărbători acest eveniment vor vieţui cu adâncă veneraţie în suflet un laitmotiv şi în conştienţa lor va trăi sentimentul: *sufletul umplut de idei vieţuieşte lumina spiritului, dacă aparenţa senzorială răsună în om doar ca amintire*.

Dacă omul va putea resimţi aceasta, atunci el se va putea cufunda iarăşi în mod just, conform dispoziţiei sufleteşti a sărbătorii lui Mihael, în lumea senzorială. Iar Ahriman nu-i va putea face niciun rău.

Goetheanum, ianuarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară: Omul în entitatea sa macrocosmică)

168. La începutul epocii conştienţei a intervenit o diminuare a sentimentului de apartenenţă a omului la Cosmosul extrapământesc. Drept consecinţă, sentimentul de apartenenţă la pământesc din vieţuirea impresiilor

senzoriale a devenit extrem de puternic tocmai la oamenii de știință, astfel încât el reprezintă o turmentare.

169. În această turmentare a conștienței puterile ahrimanice acționează deosebit de periculos, deoarece omul trăiește cu iluzia că vieţuirea prea puternică, tranchilizantă a impresiilor senzoriale ar fi atitudinea justă și ar reprezenta cu adevărat un progres în evoluție.

170. Omul trebuie să găsească forța de a străluminа lumea sa de idei și de a o vieţui străluminată, chiar dacă cu ea nu se sprijină pe lumea senzorială ameţitoare. Pe baza acestei vieţuiri a lumii de idei autonome, lume de idei străluminată în autonomia ei, se deșteaptă sentimentul de comuniune cu Cosmosul extrapământesc. Prin aceasta se vor putea pune bazele sărbătorii lui Mihael.

ORGANIZAREA SENZORIALĂ ȘI CUGETĂTOARE A OMULUI RAPORTATĂ LA COSMOS

Când omul, analizându-și propria ființă sufletească, aplică cunoașterea imaginativă întâi la el însuși, atunci în activitatea de contemplare se debarasează de sistemul său senzorial. Pentru contemplarea de sine el devine o ființă lipsită de acest sistem. El nu încetează de a avea în sufletul său imaginile ce mai înainte fuseseră mijlocite de organele senzoriale; el încetează însă să se simtă unit prin aceste organe cu lumea fizică exterioară. Imaginile pe care el le are în fața sufletului de la lumea fizică exterioară nu mai sunt purtate acum de organele senzoriale: pentru contemplarea nemijlocită ele sunt o dovadă că omul, prin legătura senzorială, este angrenat și într-o altfel de legătură cu ambianța naturală, care nu este mijlocită de simțuri. Este legătura cu spiritul încorporat în lumea naturală exterioară.

Într-o astfel de contemplare, aşadar, lumea fizică îl părăseşte. Pământescul pierde teren. Omul nu mai simte acest pământesc în sine.

S-ar putea crede că astfel lui îi scade conştienţa de sine. Aceasta pare să rezulte din expunerile de până acum, care au prezentat conştienţa de sine ca pe un rezultat al legăturii omului cu entitatea Pământului. Însă nu este aşa. Ceea ce omul a dobândit prin intermediul pământescului îi rămâne, chiar dacă *după dobândire* el se debarasează de pământesc în cunoaşterea vie.

Prin contemplarea spiritual-imaginativă descrisă se arată că, în fond, omul nu şi-a unit foarte intens sistemul său senzorial cu propria-i fiinţă. De fapt, în acest sistem senzorial nu trăieşte el ci lumea înconjurătoare. Aceasta *s-a încuibat* cu fiinţa ei în organizarea senzorială.

De aceea, omul care priveşte imaginativ consideră şi organizarea senzorială ca o parte a lumii senzoriale; o parte a lumii senzoriale, ce-i drept, mai apropiată de el decât lumea naturală înconjurătoare, dar care rămâne totuşi lume exterioară. Ea se deosebeşte de restul lumii exterioare doar prin faptul că în aceasta din urmă se poate cufunda cu cunoaşterea doar prin percepţie senzorială. În propria sa organizare senzorială el se cufundă însă prin vieţuire. Organizarea senzorială este lume exterioară, însă în această lume exterioară omul îşi extinde fiinţa sa spiritual-sufletească pe care o aduce cu sine din lumea spirituală la coborârea în existenţa pământească.

Cu excepţia faptului că omul umple organizarea sa senzorială cu fiinţa sa spiritual-sufletească, această organizare este tot lume exterioară, la fel ca şi lumea vegetală din jurul lui. Ochiul, în ultimă instanlă, aparţine lumii, nu omului, după cum trandafirul pe care omul în percepe nu-i aparţine lui, ci lumii.

În epoca pe care omul tocmai a străbătut-o în cadrul evoluţiei cosmice au apărut cunoscători care spuneau: Impresiile de culoare, sunet, căldură n-ar fi de fapt în lume, ci în om. „Culoarea roşie" nu este ceva în afară, în lumea înconjurătoare, aşa spun ei, ci este doar acţiunea a ceva necunoscut asupra omului. Adevărul este însă exact contrarul acestei concepţii. Nu culoarea şi ochiul aparţin fiinţei omeneşti ci ochiul şi culoarea aparţin lumii. În timpul vieţii sale pământeşti omul nu introduce ambianţa terestră în interiorul său, ci între naştere şi moarte el *creşte în afară*, în această lume exterioară.

Semnificativ este faptul că la sfârşitul *erei întunecate*, în care omul se osifică în lume fără măcar să poată bănui ce înseamnă a vieţui lumina spiritului, adevărata concepţie despre raportul omului cu lumea înconjurătoare se metamorfozează exact în contrarul adevărului.

Dacă cunoscătorul imaginativ se debarasează de acel mediu înconjurător în care trăieşte cu organizarea sa senzorială, în vieţuirea sufletească îşi face apariţia o organizare cu ajutorul căreia este purtată *gândirea*, după cum percepţia senzorială în imagini este purtată de către organizarea senzorială.

Şi acum omul, prin această organizare gânditoare, se ştie în legătură cu spaţiul cosmic stelar, după cum înainte prin organizarea senzorială se ştia în legătură cu ambianţa pământească. El se recunoaşte ca fiinţă cosmică. Gândurile nu mai sunt imagini-umbră [Nota 43]; ele sunt saturate cu realitate, la fel ca imaginile simţurilor în percepţia senzorială.

Dacă apoi cunoscătorul se ridică la treapta inspiraţiei, constată că se poate lepăda şi de această lume ce se bazează pe organizarea cugetătoare, după cum a făcut-o cu cea pământească. El întrevede, de asemenea, că nici cu

această organizare cugetătoare nu aparţine propriei fiinţe, ci Cosmosului. Îşi dă seama că în el, prin organizarea sa gânditoare, stăpânesc gândurile cosmice. Şi totodată observă modul în care gândeşte, faptul că nu el ia imaginile din lume, ci el este cel care *creşte* cu organizarea sa gânditoare *în afară*, în gândirea cosmică.

Atât în ce priveşte orgnizarea senzorială cât şi sistemul gânditor omul este *lume*. Lumea se încuibează în el. De aceea, în percepţia senzorială şi în gândire el nu este *el* însuşi, ci este conţinut al lumii.

În organizarea gânditoare, acum, omul îşi extinde spiritual-sufletescul fiinţei sale, care nu aparţine nici lumii terestre nici celei stelare, el fiind în totalitate de natură spirituală şi fiinţează în om din viaţă pământească în viaţă pământească. *Acest* spiritual-sufletesc este accesibil doar inspiraţiei.

Astfel, pentru ca omul, prin inspiraţia sa, să ajungă să stea în faţa lui ca fiinţă spiritual-sufletească pură, trebuie să iasă afară din organizarea sa pământesc-cosmică.

În această entitate spiritual-sufletească pură omul se ciocneşte de puterea dominatoare a destinului său.

Cu organizarea senzorială omul trăieşte în trupul său fizic, cu organizarea gânditoare în trupul său eteric. După abandonarea ambelor organizări printr-o cunoaştere ce vieţuieşte, el se află în trupul astral.

De fiecare dată când omul leapădă ceva din fiinţa pe care a primit-o, conţinutul său sufletesc devine de fapt mai sărac, pe de *o* parte; pe de altă parte el devine în acelaşi timp mai bogat. Dacă după lepădarea corpului fizic frumuseţea lumii vegetale perceptibile mai stă doar foarte palid în faţa sa, în schimb în faţa sufletului său apare întreaga lume de fiinţe elementare ce trăiesc în regnul vegetal.

Acesta nu este însă un motiv, dacă eşti un adevărat cunoscător al lumii spirituale, de a adopta o dispoziţie ascetică faţă de cele percepute prin simţuri. *În vieţuirea spirituală*, necesitatea de a trăi cele vieţuite spiritual şi prin simţuri rămâne mereu actuală. Şi aşa cum în omul total, ce tânjeşte după vieţuirea întregii realităţi, percepţia senzorială trezeşte dorul după polul opus, după lumea fiinţelor elementare, tot aşa contemplarea fiinţelor elementare trezeşte la rândul ei dorul după conţinutul percepţiei senzoriale.

În viaţa omului total spiritul tânjeşte după simţuri şi simţurile după spirit. – Dacă în existenţa spirituală nu ar trăi vieţuirea senzorială ca amintire, în ea ar fi pustiu; dacă în vieţuirea senzorială n-ar lumina forţa spiritualului, chiar dacă la început subconştient, înăuntrul ei ar fi întuneric.

De aceea, când omul se va maturiza şi va urma în simţirea sa acţiunea lui Mihael, nu va apărea o sărăcire a sufletelor în ce priveşte vieţuirile din natură, ci, din contră, o îmbogăţire. Chiar şi viaţa de sentiment nu va tinde să se sustragă vieţuirii senzoriale, ci va există o atracţie plină de bucurie pentru a primi deplin în suflet minunea lumii simţurilor.

Goetheanum, februarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumlui pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară: Organizarea senzorială şi cugetătoare a omului raportată la Cosmos)

171. Organizarea senzorială omenească nu aparţine entităţii umane, ci este inoculată acesteia de către lumea înconjurătoare în timpul vieţii terestre. Ochiul care

percepe este, spaţial, în om. În realitate, el este *în lume*. Iar omul îşi întinde fiinţa sa spiritual-sufletească în ceea ce lumea vieţuieşte în el prin simţurile sale. În timpul vieţii sale terestre omul nu preia în sine ambianţa fizică, ci creşte cu fiinţa sa spiritual-sufletească în această ambianţă.

172. La fel se întâmplă cu organizarea gânditoare. Prin ea omul creşte în existenţa stelară. El se recunoaşte pe sine însuşi ca lume stelară. Când omul se lipseşte, prin cunoaştere vieţuită, de organizarea senzorială, el ţese şi trăieşte în gândurile cosmice.

173. Când omul se debarasează de ambele, de lumea terestră şi de lumea stelară, el stă în faţa lui însuşi ca fiinţă spiritual-sufletească. Atunci el nu mai este *lume*, este în adevăratul sens al cuvântului om. A observa ceea ce vieţuieşte el aici înseamnă *cunoaştere de sine*, după cum a observa în cadrul organizării senzoriale şi gânditoare înseamnă *cunoaştere a lumii*.

MEMORIE ŞI CONŞTIINŢĂ

În starea de somn omul este dăruit Cosmosului. El oferă Cosmosului ceea ce are de la lumea spiritual-sufletească la coborârea în lumea terestră, ca rezultat al vieţilor pământeşti anterioare. În timpul stării de veghe el îi retrage Cosmosului acest conţinut al fiinţei sale omeneşti.

În acest ritm, dăruire faţă de Cosmos şi retragere faţă de Cosmos, se petrece întreaga viaţă dintre naştere şi moarte.

Retragerea faţă de Cosmos este în acelaşi timp o absorbire a omului spiritual-sufletesc de către organizarea neurosenzorială. Ceea ce se petrece în aceasta ca procese fizice şi vitale se uneşte în starea de veghe cu spiritual-

sufletescul omului, acţionând unitar. În acest mod de a acţiona este conţinută percepţia senzorială, formarea imaginilor-amintire, viaţa de fantezie. Aceste activităţi sunt legate de trupul fizic. Reprezentările, vieţuirea gândirii, prin care omul devine *conştient*, cele ce se petrec semiconştient în percepţie, fantezie, amintire, toate acestea sunt legate de organizarea care stă la baza gândirii.

În această organizare se află propriu-zis şi domeniul prin care omul vieţuieşte conştienţa sa de sine. Organizarea care slujeşte activităţii de gândire este o organizare stelară. Dacă ea s-ar exprima exclusiv *ca atare*, atunci omul n-ar mai avea în el o conştienţă de sine, ci o conştienţă divină. Organizarea gânditoare este însă o organizare stelară, prelevată din Cosmosul stelar şi transferată în contextul pământesc. Când omul vieţuieşte lumea stelară în planul pământesc, el devine o fiinţă conştientă de sine.

Avem deci teritoriul vieţii interioare omeneşti, în care lumea divin-spirituală aflată în legătură cu omul îi dă acestuia libertatea de a acţiona, pentru ca el să poată deveni în sensul deplin al cuvântului om.

Dar imediat sub organizarea gânditoare, acolo unde se realizează percepţia senzorială, fantezia şi amintirea, *convieţuiesc* lumea divin-spirituală şi viaţa omenească. Putem spune că în starea de veghe a omului divin-spiritualul trăieşte în acţiunea de exercitare a memoriei, celelalte două activităţi, percepţia şi fantezia, fiind doar forme modificate ale imaginilor amintirii. În percepţia senzorială conţinutul amintirii este în curs de formare; în ce priveşte fantezia, aici avem o străfulgerare în suflet a ceea ce se păstrează din acest conţinut al amintirii în viaţa sufletească.

Starea de somn transferă spiritual-sufletescul omului în planul cosmic. Aici el este cufundat, cu activitatea corpului astral şi a Eului său, în Cosmosul divin-spiritual. El nu este numai în afara lumii fizice, ci şi în afara lumii stelare. El este însă în sfera fiinţelor divin-spirituale aflate la originea existenţei sale.

În momentul actual al evoluţiei cosmice aceste fiinţe divin-spirituale acţionează impregnând în timpul somnului, în corpul astral şi în Eu, conţinutul moral al Cosmosului. Orice acţiune cosmică ce se petrece în omul care doarme este faptă morală reală, faptă ce nici pe departe nu se poate asemăna cu acţiunea naturală.

Fapta aceasta, în efectul ei, omul o transferă din starea de somn în starea de veghe. Acest efect rămâne în stare dormitândă, căci omul este treaz doar în viaţa consacrată sferei de gândire. Ceea ce se întâmplă propriu-zis în sfera sa de voinţă, în timpul stării de veghe, este învăluit în acelaşi întuneric care caracterizează *întreaga* viaţă sufletească din timpul somnului. Dar în această viaţă voliţională dormitândă din timpul stării de veghe continuă să ţească divin-spiritualul. Omul este din punct de vedere moral mai bun sau mai rău, în funcţie de cât de mult se poate apropia în timpul somnului de fiinţele divin-spirituale. Iar el se apropie mai mult sau mai puţin de ele în funcţie de orientarea morală pe care au avut-o vieţile sale pământeşti anterioare.

Din adâncimile fiinţei sufleteşti aflată în stare de veghe răzbat la suprafaţă ecouri din ceea ce s-a putut implanta în timpul somnului în această fiinţă sufletească în comuniune cu lumea divin-spirituală. *Ecoul a ceea ce răzbate la suprafaţă este vocea conştiinţei*.

Vedem astfel cum ceea ce încearcă cel mai adesea să explice o concepţie materialistă despre lume doar dinspre

latura naturală pentru cunoaşterea spirituală este situat în latura morală.

În *memorie*, în omul în stare de veghe acţionează nemijlocit fiinţa divin-spirituală; în *conştiinţă*, în omul în stare de veghe acţionează mijlocit – ca efect – acestă fiinţă divin-spirituală.

Plăsmuirea memoriei se desfăşoară în organizarea neurosenzorială; plăsmuirea conştiinţei se desfăşoară ca un proces sufletesc-spiritual pur, însă în organizarea metabolism-membre.

Între cele două se situează organizarea ritmică. Aceasta îşi dezvoltă activitatea spre două laturi situate polar. Ca ritm al respiraţiei ea este într-o strânsă legătură cu percepţia senzorială şi cu gândirea. În respiraţia pulmonară procesul este cel mai grosier; el se rafinează şi, ca respiraţie rafinată, devine percepţie şi gândire senzorială. Percepţia senzorială este încă foarte apropiată de respiraţie, o respiraţie însă prin organele senzoriale, nu prin plămâni. Reprezentarea, gândirea, este deja departe de respiraţia pulmonară şi este sprijinită de organismul gândirii; iar ceea ce trece dincolo şi se învecinează deja cu ritmul circulaţiei sangvine, ceea ce este deja respiraţie interioară, ce se uneşte cu organizarea metabolism-membre se revelează în activitatea de fantezie.

Aceasta ajunge apoi în domeniul sufletesc, în sfera voinţei, după cum ritmul circulator ajunge în organizarea metabolism-membre.

În activitatea de fantezie, organizarea gânditoare tinde să se apropie de organizarea voliţională. Este o cufundare a omului în stare de veghe în sfera dormitândă a voinţei sale. Ca urmare, la oamenii organizaţi în acest fel conţinuturile sufleteşti apar ca nişte vise în stare trează. O astfel de organizare omenească trăia în Goethe. De aceea el

spunea că Schiller trebuia să-i tălmăcească visurile lui poetice.

În Schiller însuşi activa cealaltă organizare. El trăia din ceea ce adusese cu sine din viaţa pământească precedentă. El trebuia, fiind o natură dotată cu o voinţă puternică, să caute conţinutul de fantezie.

Puterea ahrimanică se bazează, în ceea ce priveşte intenţiile ei cosmice, pe oameni predispuşi spre sfera fanteziei, la care contemplarea realităţii senzoriale se transformă ca de la sine în imagini ale fanteziei. Ea crede că poate, cu ajutorul acestor oameni, să rupă complet evoluţia omenirii de trecut, pentru a o duce în direcţia pe care o vrea *ea*.

Puterea luciferică se bazează pe oameni ce sunt organizaţi în direcţia sferei voliţionale, dar care modelează cu putere contemplarea senzorială în imagini fanteziste, pornite dintr-o iubire profundă pentru o concepţie ideală despre lume. Prin astfel de oameni ea ar dori să menţină evoluţia omenirii complet în sfera impulsurilor trecutului. Ea ar putea proteja atunci omenirea faţă de o cufundare în sfera în care puterea ahrimanică trebuie să fie biruită.

În existenţa pământească ne aflăm în faţa a doi poli opuşi. Sus se înalţă astrele. De acolo radiază forţele ce au legătură cu tot ce înseamnă legitate calculabilă, numerică, în existenţa terestră. Periodicitatea alternanţei zi-noapte, anotimpurile, perioadele cosmice mai lungi, acestea sunt reflectarea terestră a ceea ce este eveniment astral.

Celălalt pol radiază din interiorul Pământului. În el trăieşte lipsa oricărei legităţi. Vântul şi vremea, tunetul şi fulgerul, cutremurele de pământ, erupţiile vulcanice sunt reflectarea acestor evenimente din interiorul Pământului.

Omul este o imagine a acestei existenţe astral-terestre. În organizarea sa gânditoare trăieşte ordinea

astrală, în oganizarea sa voliţional-motorie, haosul pământesc. În organizarea ritmică este vieţuită, în echilibru liber, fiinţa pământească a omului.

Goetheanum, februarie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţiile anterioare despre memorie şi conştiinţă)

174. Omul este organizat spiritual-trupeşte dinspre două laturi. În primul rând dinspre Cosmosul fizic-eteric. Ceea ce radiază în *această* organizare spiritual-trupească dinspre entitatea divin-spirituală în entitatea omenească trăieşte în aceasta ca forţă a percepţiei senzoriale, a facultăţii de memorare şi a activităţii de fantezie.

175. În al doilea rând, omul este organizat dinspre vieţile sale pământeşti anterioare. Această organizare este în întregime spiritual-sufletească şi trăieşte în om prin intermediul corpului astral şi al Eului. Ceea ce îşi face lăcaş în această entitate omenească, ca efect al entităţilor divin-spirituale, străluminează în om ca voce a conştiinţei, şi în tot ceea ce este înrudit cu aceasta.

176. În organizarea sa ritmică, omul deţine legătura permanentă cu cele două laturi ale impulsurilor divin-spirituale. În vieţuirea ritmului, forţa memoriei este transportată în voliţional, iar puterea conştiinţei în ideatic.

PARENTA STINGERE A CUNOAŞTERII SPIRITULUI ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ

Cine vrea să judece în mod corect raportul antroposofiei faţă de evoluţia sufletului conştienţei, acela trebuie să-şi îndrepte încă o dată privirea asupra acelei concepţii spirituale a omenirii civilizate ce începe cu înflorirea ştiinţelor naturale şi atinge punctul ei culminant în secolul al XIX-lea.

Să aducem însă în faţa ochiului sufletesc caracterul acestei epoci şi să îl comparăm cu cel al epocii precedente. În toate epocile de evoluţie conştientă a omenirii cunoaşterea era privită ca ceva ce pune în legătură pe om cu lumea spirituală. Cunoaşterea se considera a fi ceva ce se raportează la spirit. Cunoaşterea trăia în religie, în artă.

Când zorii epocii conştienţei şi-au făcut apariţia, lucrurile s-au schimbat. Atunci cunoaşterea a început să neglijeze o bună parte a vieţii sufleteşti a omului. Ea voia să cerceteze ce raport dezvoltă omul faţă de existenţă, atunci când el îşi îndreaptă simţurile şi raţiunea cugetătoare spre „natură". N-a mai vrut însă să se ocupe de ce fel de raport dezvoltă omul faţă de lumea spiritului, atunci când îşi utilizează capacitatea de percepţie interioară în acelaşi fel ca şi simţurile.

Aşa a apărut necesitatea de a conecta viaţa spirituală a omului nu la cunoaşterea prezentului, ci la cunoştinţe ale trecutului, la tradiţii.

Viaţa sufletească a omului a fost ruptă în două. Pe de o parte înaintea omului stătea cunoaşterea naturii, năzuind mereu mai departe, dezvoltându-se în prezentul viu. Pe de altă parte era vieţuirea unui raport faţă de lumea spirituală, pentru care cunoaşterea respectivă s-a petrecut în vremuri de demult. Pentru *această* vieţuire s-a pierdut

treptat orice înţelegere a modului în care se realiza în timpurile vechi cunoaşterea. Se păstrase tradiţia, nu însă şi calea prin care s-a ajuns să se *cunoască* adevărurile transmise prin tradiţie. Se putea doar *crede* în cele moştenite prin tradiţie.

Cineva, care pe la mijlocul secolului al XIX-lea ar fi încercat să reflecteze cu deplină luciditate situaţia spirituală, ar fi trebuit să-şi spună: Omenirea a ajuns să nu mai considere aptă o altă cunoaştere decât cea care nu mai are nimic de-a face cu spiritul. Ceea ce se poate şti despre spirit a putut fi investigat de către o omenire anterioară; facultatea de a ajunge la această investigaţie însă sufletul omenesc a pierdut-o.

În faţa ochiului sufletesc nu s-a dezvăluit întreaga amploare a ceea ce s-a întâmplat atunci de fapt. Oamenii se mulţumesc doar să spună: Cunoaşterea nu poate ajunge până la lumea spirituală; aceasta *poate* fi doar obiectul credinţei.

Pentru a face puţină lumină în această chestiune, să observăm timpurile în care înţelepciunea greacă a trebuit să se retragă în faţa civilizaţiei romane, devenită creştină. Când ultimele şcoli filosofice greceşti au fost închise [Nota 44] de către împăratul Iustinian, din teritoriile în care acum se înfiripa spiritualitatea europeană au emigrat şi ultimii păstrători ai vechii cunoaşteri. Ei s-au alăturat academiei de la Gondişapur, în Asia. Ea era unul din centrele din Răsărit în care, prin faptele lui Alexandru cel Mare, se păstrase moştenirea vechii cunoaşteri. Aceasta trăia acolo în forma pe care Aristotel o putuse da vechii ştiinţe.

Ea a fost antrenată în acel curent oriental ce poate fi desemnat cu numele de arabism. Una din laturile fiinţei arabismului este o dezvoltare timpurie a sufletului

conştienţei. Prin viaţa sufletească în direcţia sufletului conştienţei intervenită prematur, el a dat posibilitatea ca prin el să se reverse dinspre Asia spre Africa, Europa de Sud, Europa de Vest un curent spiritual ce a umplut anumiţi oameni europeni cu un intelectualism ce nu ar fi trebuit să vină decât mai târziu. Europa de Sud şi de Vest au căpătat în secolele al VII-lea şi al VIII-lea impulsuri spirituale ce n-ar fi trebuit să apară decât în epoca sufletului conştienţei.

Acest curent spiritual a putut trezi în om latura intelectuală, nu însă şi vieţuirea mai profundă prin care sufletul pătrunde în lumea spirituală.

Când omul, începând din secolul al XV-lea şi până în al XIX-lea, şi-a exersat capacitatea sa de cunoaştere, el nu s-a mai putut adânci decât până la un nivel sufletesc, la care încă nu atingea lumea spirituală.

Arabaismul care s-a infiltrat în viaţa spirituală europeană a îndepărtat sufletul cunoscător de lumea spirituală. El a activat – prematur – intelectul, ce nu putea cuprinde decât natura exterioară.

Iar acest arabism s-a dovedit a fi foarte puternic. Cine a fost cuprins de el, sufletul acelui om a început să fie stăpânit de un orgoliu interior în cea mai mare parte complet inconştient. El a resimţit puterea intelectualismului; nu resimţea însă incapacitatea intelectului de a pătrunde *singur* în realitate. Şi astfel el s-a lăsat pradă realităţii sensibile exterioare, care se aşternea prin sine însăşi înaintea oamenilor; el însă nu a ajuns deloc să se apropie de realitatea spirituală.

Viaţa spirituală a Evului Mediu s-a văzut pusă în faţa acestei situaţii. Ea deţinea puternicele moşteniri de la lumea spirituală; viaţa sa sufletească era însă într-atât de impregnată intelectualist de arabism – ce acţiona, s-ar

putea spune, ocult –, încât cunoaşterii nu i se oferea niciun fel de acces la sursele din care totuşi provenea în cele din urmă conţinutul acestei moşteniri.

Acel lucru resimţit instinctiv în om ca legătură spirituală lupta însă din perioada timpurie a Evului Mediu cu forma pe care a primit-o gândirea prin arabism.

În interior era resimţită lumea ideilor. Ea era vieţuită ca ceva real. În suflet însă nu exista forţa de a vieţui în idei spiritul. Astfel a luat naştere *realismul*, care a presimţit realitatea existentă în idei, dar nu a putut găsi această realitate. Realismul auzea în lumea ideilor rostirea cuvântului cosmic, el însă nu era capabil să înţeleagă limba.

Întrucât această limbă nu putea fi înţeleasă, *nominalismul*, care s-a contrapus realismului, a negat chiar existenţa ei. Pentru el lumea ideilor era doar o sumă de formule în sufletul omenesc, fără rădăcini într-o realitate spirituală.

Undele care tălăzuiau în aceste curente au continuat până în secolul al XIX-lea. *Nominalismul* a devenit modul de gândire al cunoaşterii naturale. El a construit un sistem grandios de concepte ale lumii senzoriale însă a distrus puterea de a investiga fiinţa lumii ideatice. – *Realismul* a trăit o realitate moartă. El ştia de existenţa lumii ideilor; nu putea ajunge însă la ea printr-o cunoaştere vie.

La ea se va ajunge atunci când antroposofia va găsi drumul de la idei la vieţuirea spiritului *în idei*. Într-un realism cu adevărat evoluat, trebuie ca nominalismului din ştiinţele naturii să i se alăture o cale de cunoaştere care să arate că în omenire cunoaşterea spiritualului nu s-a stins şi că, din izvoarele sufleteşti nou deschise, ea poate intra într-o nouă etapă de dezvoltare în evoluţia omenească.

Goetheanum, martie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la expunerea anterioară: Aparenta stingere a cunoaşterii spiritului în epoca contemporană)

177. Cine-şi îndreaptă privirea sufletească asupra evoluţiei omenirii în epoca naturalist-ştiinţifică, aceluia i se arată mai întâi o perspectivă tristă. În tot ceea ce priveşte lumea exterioară, cunoaşterea omului devine sclipitoare. Intervine în schimb un fel de conştienţă, ca şi când o cunoaştere a lumii spirituale nu ar mai fi de niciun fel posibilă.

178. *Pare* ca şi când o *astfel* de cunoaştere oamenii n-ar fi avut-o decât în timpurile vechi şi că în ce priveşte lumea spirituală ar trebui să ne mulţumim doar să preluăm vechile tradiţii şi să le facem obiect al credinţei.

179. Din nesiguranta ce provine din acest raport al omului faţă de lumea spirituală, în Evul Mediu se naşte în *nominalism* necredinţa în conţinutul spiritual al ideilor, a cărei continuare este concepţia modernă despre natură, iar ca ştiinţă despre realitatea ideilor un *realism* care însă abia prin antroposofie îşi poate găsi împlinirea.

ZGUDUIRILE ISTORICE LA APARIŢIA SUFLETULUI CONŞTIENŢEI

Prăbuşirea Imperiului roman legată de apariţia unor popoare ce veneau din est – aşa-numitele popoare migratoare – este un fenomen istoric asupra căruia privirea cercetătorului trebuie să se îndrepte mereu. Căci prezentul conţine încă multe consecinţe ale acestor evenimente zguduitoare.

Însă tocmai înţelegerea acestor evenimente nu este accesibilă unei analize istorice exterioare. Trebuie să luăm în considerare sufletele oamenilor ce intervin în „migraţia popoarelor" şi în decăderea Imperiului roman.

Civilizaliile greacă şi romană înfloresc în epoca în care în omenire se dezvoltă sufletul înţelegerii sau al afectivităţii. Romanii şi grecii sunt purtătorii propriu-zişi ai acestei dezvoltări. Dezvoltarea acestei etape sufleteşti la popoarele grec şi roman nu poartă însă în sine un germene care să fi putut naşte *din sine* într-un mod just sufletul conştienţei. În cadrul civilizaţiilor greacă şi romană s-a manifestat din plin tot ceea ce ţine de conţinutul spiritual şi sufletesc al sufletului înţelegerii sau afectivităţii. Prin forţele proprii el nu se poate revărsa dincolo, în sufletul conştienţei.

Cu toate acestea, natural, se iveşte stadiul sufletului conştienţei, dar totul pare ca şi când sufletul conştienţei n-ar fi ceva născut din personalitatea grecului sau romanului ci ceva implantat *din afară* fiinţei sale.

În cursul timpului, faptul de a fi unit sau despărţit de entităile divin-spirituale, despre care s-a vorbit atât în aceste consideraţii, se petrece cu o intensitate diferită. În timpurile vechi exista o putere ce intervenea în evoluţia omenirii cu mână hotărâtă. În vieţuirea grecească şi romană a primelor secole creştine puterea era mai slabă. Ea exista însă. Cât timp grecul (sau romanul) dezvolta deplin în el sufletul înţelegerii sau afectivităţii el simţea – inconştient însă pentru suflet semnificativ – o despărţire de fiinţialitatea divin-spirituală, o autonomizare a omenescului. Acest lucru a încetat în primele secole creştine. Licărirea în interior a sufletului conştienţei a fost resimţită ca o unire cu divin-spiritualul. A avut loc o revenire de la o autonomie mai mare a sufletului la una

mai redusă. Conţinutul creştin n-a putut fi receptat în sufletul conştienţei omeneşti, deoarece însuşi acesta n-a putut fi integrat în entitatea omenească.

Astfel, acest conţinut creştin era resimţit ca ceva din afară – din lumea spirituală exterioară –, ca ceva dat, nu ca ceva împreună cu care să crească prin forţele proprii de cunoaştere.

La popoarele nou intrate în istorie, popoarele venite din nord-est, situaţia se prezenta altfel. Ele traversaseră stadiul sufletului înţelegerii sau afectivităţii într-o stare care pentru ele se făcea simţită ca o dependenţă de lumea spirituală. Ele au început să resimtă ceva din sentimentul de independenţă omenească abia după ce primele forţe ale sufletului conştienţei au început să licărească în zorii apariţiei creştinismului. În ele sufletul conştienţei s-a ivit ca ceva unit cu entitatea omenească. Prin faptul că sufletul conştientei câştiga în ei putere, ei se simţeau într-o fericită evoluţie a forţelor interioare.

Această viaţă, ce sta să încolţească, a primilor zori ai sufletului conştienţei s-a suprapus la aceste popoare cu conţinutul creştin. Ele l-au resimţit în suflet ca pe ceva înviorător, nu ca pe ceva dat din exterior.

Aceasta era dispoziţia în care se aflau populaţiile care s-au apropiat de Imperiul roman şi de tot ceea ce era legat de acesta. Aceasta era dispoziţia arianismului în comparaţie cu cea a atanasianismului. În evoluţia istorică universală, acolo exista o contradicţie interioară profundă.

La început, în sufletul conştienţei, exterior grecului şi romanului, acţiona fiinţa divin-spirituală, care încă nu se unise deplin cu viaţa pământească, ci doar radia în interiorul ei. În sufletul conştienţei francilor, germanilor şi aşa departe, ce abia începuse să licărească, divin-

spiritualul care se putea uni cu omenirea mai acţiona doar foarte *slab*.

A urmat o perioadă în care conţinutul creştin, care acţiona în sufletul conştienţei şi plutea deasupra omului, se răspândea în viaţă; întru câtva acest conţinut a rămas unit cu sufletul, continua să existe în interiorul omului ca impuls şi aştepta clipa în care putea începe să se dezvolte, clipă ce nu putea veni înainte ca sufletul conştienţei să atingă un anumit stadiu de dezvoltare.

Perioada începând cu primele secole creştine până în epoca dezvoltării sufletului conştienţei este una în care peste omenire domnea, ca viaţă spirituală definitorie, un conţinut spiritual cu care omul nu se putea uni cognitiv. De aceea el se uneşte exterior cu acesta; îl „explică" şi reflectează cât de insuficiente sunt forţele lui sufleteşti pentru a realiza legătura cognitivă. El face deosebirea între domeniul la care răzbate cunoaşterea şi cel la care nu răzbate. Se impune tendinţa de a renunţa să se activeze forţele sufleteşti care se ridică prin cunoaştere la lumea spirituală. Şi aşa vine vremea, la cumpăna secolelor al XVII-lea şi al XVIII-lea, în care din punct de vedere cognitiv, în special, are loc o îndepărtare de spiritual a forţelor sufleteşti orientate spre spiritual. – Începe să se trăiască doar în cadrul forţelor sufleteşti îndreptate spre senzorial-perceptibil.

Forţele de cunoaştere devin opace pentru spiritual, în special în secolul al XVIII-lea.

Gânditorii pierd în ideile lor conţinutul spiritual. În idealismul din prima jumătate a secolului al XIX-lea ei acreditează ideile golite de spirit drept însuşi conţinutul creator al lumii; de exemplu, Fichte, Schelling, Hegel. Sau indică un suprasensibil care se volatilizează, deoarece este

lipsit de spirit; vezi Spencer, John Stuart Mill şi alţii. Ideile sunt moarte, dacă ele nu caută spiritul viu.

Privirea spirituală pentru spiritual se pierde dintr-odată.

O „continuare" a vechii cunoaşteri spirituale nu este posibilă. Forţele sufleteşti trebuie, pe măsură ce sufletul conştienţei se dezvoltă în ele, să caute să reînnoade legătura lor elementară, nemijlocit vie, cu lumea spirituală. Antroposofia vrea să realizeze această reînodare.

În viaţa spirituală a epocii, nici măcar personalităţile conducătoare nu ştiu ce vrea ea, antroposofia. Şi în felul acesta şi alte cercuri ce urmează pe aceşti conducători sunt împiedicate să ajungă la ea. Conducătorii trăiesc într-un conţinut sufletesc care treptat s-a dezobişnuit să mai facă uz de forţele spirituale. Ei sunt în situaţia unui om care, având un organ paralizat, renunţă să mai folosească acel organ. Căci începând cu secolul al XVI-lea şi până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea forţele superioare de cunoaştere au fost paralizate. Şi omenirea a rămas complet inconştientă în legătură cu acest lucru; ea considera folosirea unilaterală a cunoaşterii, în direcţia lumii senzoriale, ca un progres deosebit.

Goetheanum, martie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru Societatea antroposofică (cu referire la consideraţiile anterioare despre zguduirile istorice la apariţia sufletului conştienţei)

180. Grecii şi romanii sunt popoarele cele mai înzestrate pentru a dezvolta sufletul înţelegerii sau afectivităţii. Ei dezvoltă acest stadiu sufletesc până la

perfecţiune. Nu poartă însă în sine germenele care să-i conducă în linie dreaptă spre sufletul conştienţei. Viaţa lor sufletească apune în interiorul sufletului înţelegerii sau afectivităţii.

181. Dar în perioada dintre naşterea creştinismului şi până în epoca dezvoltării sufletului conştienţei domneşte o lume spirituală ce nu se uneşte cu forţele sufleteşti ale omului. Acestea „explică" lumea spirituală, însă nu o vieţuiesc.

182. În cadrul popoarelor ce au avansat dinspre nord-est spre Imperiul roman odată cu aşa-zisa „migraţie a popoarelor" trăieşte o abordare a sufletului înţelegerii sau afectivităţii ce porneşte din simţire. În schimb, în sufletele lor se dezvoltă sufletul conştienţei, întipărit în acest element de simţire. Viaţa interioară a acestor popoare aşteaptă timpul în care este din nou posibilă o stare de unire deplină a sufletului cu lumea spirituală.

DE LA NATURĂ LA SUBNATURĂ

Se spune că odată cu depăşirea epocii filosofice şi-a făcut apariţia, la mijlocul secolului al XIX-lea, epoca *naturalist-ştiinţifică*. Şi se mai spune, de asemenea, că această epocă naturalist-ştiinţifică continuă şi-n ziua de azi, în timp ce mulţi susţin că s-ar reveni din nou la anumite intenţii filosofice.

Toate acestea corespund căilor de cunoaştere pe care a mers epoca modernă, nu însă şi *căilor vieţii*. Prin reprezentările sale omul trăieşte încă în natură, chiar dacă el transpune în concepţia naturală gândirea mecanică. Cu viaţa sa voliţională el trăieşte însă în aşa mare măsură într-o mecanică a fenomenului tehnic, încât acesta a dat de mult timp epocii naturalist-ştiinţifice o nuanţă cu totul nouă.

Dacă vrei să înţelegi viaţa omenească, trebuie mai întâi s-o priveşti dinspre două laturi. Din vieţile pământeşti anterioare omul aduce cu sine facultatea de a-şi reprezenta cosmicul care acţionează în jurul Pământului şi în cadrul sferei pământeşti. Prin simţuri el percepe cosmicul ce acţionează pe Pământ, iar prin organizarea sa gânditoare el gândeşte cosmicul ce acţionează de la periferia pământească asupra Pământului.

Astfel, prin corpul său fizic el trăieşte în percepţie, iar prin corpul său eteric în gândire.

Cele ce se petrec în corpul său astral şi în Eul său domnesc în regiuni mai ascunse ale sufletului, de exemplu în destin. Ele nu trebuie căutate în legăturile complicate de destin, ci în primul rând în aspectele elementare, simple ale vieţii.

Când omul îşi orientează organismul în interiorul anumitor forţe pământeşti, el se uneşte cu aceste forţe. El învaţă să se ridice la verticală şi să meargă, învaţă cum să se introducă cu braţele şi mâinile în echilibrul forţelor pământeşti. Dar *aceste* forţe nu sunt ceva care să vină din Cosmos, ci ceva *exclusiv* pământesc.

În realitate, nimic din ceea ce vieţuieşte omul nu este o abstracţiune, numai că el nu-şi dă seama de unde vine ceea ce vieţuieşte. În felul acesta, din ideile legate de diferite realităţi el construieşte abstracţiuni. Omul vorbeşte de legitate mecanică. El îşi închipuie că a extras-o din sfera legăturilor naturale. Nu aşa stau lucrurile. De fapt, tot ceea ce omul vieţuieşe în suflet ca legi pur mecanice este aflat interior datorită orientării sale faţă de lumea terestră (datorită poziţiei sale verticale, a mersului său etc.).

Prin aceasta însă mecanicul se caracterizează ca ceva pur pământesc; căci legitatea naturală care domneşte în culoare, sunet şi aşa mai departe s-a scurs în pământesc

din Cosmos. Abia în sfera pământească legității naturale i se întipărește și elementul mecanic, după cum omul, prin viețuirea sa proprie, se confruntă cu acesta abia în sfera pământească.

Marea majoritate a ceea ce acționează astăzi prin tehnică în cultură, cu care omul și-a întrețesut în cel mai înalt grad viața sa, *nu este natură, ci subnatură*. Este o lume ce se emancipează de natură înspre în jos.

Observați cum orientalul, când vrea să se îndrepte spre spirit, caută să iasă din stările de echilibru ce provin exclusiv din elementul terestru. El ia o postură meditativă, care îl plasează în echilibrul pur cosmic. Pământul nu mai acționează atunci asupra orientării organismului său. (Spun acestea nu în scopul de a fi imitate, ci doar pentru a face mai clare cele expuse mai sus. Cine cunoaște scrierile mele, știe în ce constau deosebirile, sub acest aspect, dintre viața spirituală răsăriteană și cea apuseană.)

Omul a avut nevoie de relația cu elementul pur pământesc pentru a-și putea dezvolta sufletul conștienței. Așa se face că în ultima vreme a apărut peste tot tendința de a transpune și în faptă acel lucru în care omul trebuie să se acomodeze. Când omul se aclimatizează în elementul pur pământesc el întâlnește ahrimanicul. El trebuie să ajungă cu propria sa ființă într-un raport just cu acest element ahrimanic.

În mersul de până acum al epocii tehnice lui i se refuză deocamdată și posibilitatea de a găsi raportul just în ceea ce privește cultura ahrimanică. Omul trebuie să găsească în el tăria, forța interioară de cunoaștere pentru a nu fi înfrânt în cultura tehnică de Ahriman. Subnatura trebuie înțeleasă ca atare. Ea poate fi înțeleasă doar în măsura în care omul, prin cunoașterea spirituală, se ridică cel puțin atât de sus în supranatura extrapământească pe

cât de jos a coborât în subnatură prin tehnică. Epoca are nevoie de o cunoaştere care să fie *deasupra* naturii, întrucât, pe plan interior, ea trebuie să pună capăt unui conţinut de viaţă cu efect periculos, ce a coborât în subnatură. Bineînţeles, nici nu intră în discuţie aici că nu trebuie să ne reîntoarcem la stadiile anterioare de cultură, ci că omul trebuie doar să găsească calea de a aduce noile condiţii culturale într-un raport just faţă de sine şi faţă de Cosmos.

Astăzi sunt foarte puţini aceia care simt ce sarcini spirituale importante se pun aici pentru om. Electricitatea, care după descoperie a fost glorificată drept sufletul existenţei naturale, trebuie recunoscută în forţa *ei* de a conduce de la natură în subnatură. Omul nu trebuie însă să alunece odată cu ea.

În perioada în care încă nu exista o tehnică autonomă faţă de natura propriu-zisă, omul găsea spiritul prin contemplarea naturii. Tehnica devenită autonomă l-a făcut pe om să încremenească, să persiste în mecanic-material, ca în ceva ce pentru el a devenit de-acum ştiinţă. În el orice divin-spiritual, care să fie în legătură cu originea evoluţiei omenirii, lipseşte. Sfera este dominată de ahrimanicul pur.

Într-o ştiinţă a spiritului se creează acum cealaltă sferă, în care nu există niciun fel de element ahrimanic. Şi tocmai prin asimilarea prin cunoaştere a acelei spiritualităţi la care puterile ahrimanice nu au acces omul este fortificat pentru a se opune *în lume* lui Ahriman.

Goetheanum, martie 1925

Alte teze din partea Goetheanumului pentru societatea antroposofică (cu referire la consideraţiile precedente despre natură şi subnatură)

183. În epoca naturalist-ştiinţifică, ce începe la mijlocul secolului al XIX-lea, activitatea culturală a oamenilor nu numai că alunecă în sfera cea mai de jos a naturii, dar coboară chiar *dedesubtul* naturii. Tehnica devine subnatură.

184. Acest lucru cere ca omul să găsească prin vieţuire o cunoaştere spirituală, în cadrul căreia să se poată ridica atât de mult în supranatură pe cât coboară dedesubtul naturii prin activitatea tehnică subnaturală. Prin aceasta el creează în interiorul său forţa de a *nu* se scufunda.

185. O concepţie anterioară asupra naturii ascundea încă în sine spiritul de care se leagă originea evoluţiei omeneşti; treptat, acest spirit a dispărut din concepţia asupra naturii şi în ea a pătruns spiritul pur ahrimanic, care de la ea s-a revărsat în cultura tehnică.

NOTE

După Congresul de Crăciun, când a avut loc întemeierea Societăţii antroposofice generale (1923), Rudolf Steiner a scris scrisori „Către membri", care au fost tipărite în *Ce se petrece în Societatea antroposofică. Ştiri pentru membrii acesteia* în primul şi al doilea an de apariţie, 1924 şi 1925.

În lucrarea de faţă sunt reunite toate tezele şi toate scrisorile „Către membri" aferente. Scrisorile şi comunicările nepreluate în prezenta carte au apărut în

volumul ***Constituirea Societății antroposofice generale și a Școlii superioare libere pentru știință spirituală 1924/25***, GA 260a, Ediția operelor complete, 1966. Textele au fost comparate cu prima lor editare în *Ce se petrece în societatea antropofozică* din perioada ianuarie 1924–aprilie 1925 și cu manuscrisele existente în arhivă.

1. *Odată cu mărirea acesteia*: modificare față de edițiile precedente, conform manuscrisului.

2. *Teza nr. 4*: în acest volum, pentru o mai bună evidență a lor, tezele au fost numerotate în continuare, ca și în edițiile precedente.

3. *Când observ lumea*: modificare față de edițiile precedente, conform manuscrisului.

4. La alineatul: *Tot așa, prin cunoașterea* ... și următorul alineat: modificări față de edițiile precedente, conform manuscrisului.

5. *A început .... pentru conștiența omului*: cuvintele „a început", lipsesc din manuscris și din prima ediție. Ele au fost introduse de către Marie Steiner în ediția din 1944, în acord cu sensul.

6. *Goetheanum, 10 octombrie 1924*: de aici încolo, datele ce apar la sfârșitul articolelor sunt cele existente în manuscrisul lui Rudolf Steiner.

7. *Să dezlegi*: corectură conform manuscrisului.

8. *Înseamnă astăzi să găsești calea*: cuvântul „astăzi" este adăugat, conform manuscrisului.

9. *Așa cum este unit Mihael*: completare față de edițiile precedente, conform manuscrisului.

10. *Descris sub cele mai variate aspecte chiar înainte de debutul epocii conștienței*: „nenumărate variante", conform manuscrisului.

11. *Când l-au putut saluta primii în Anglia pe Gerhard*: modificare faţă de ediţiile precedente, conform manuscrisului.

12. *Povestirea despre „bunul Gerhard”*: romanul în versuri *Bunul Gerhard* de poetul Rudolf von Ems a apărut între anii 1220 şi 1225. Compară şi conferinţa de la Dornach din 25 decembrie 1916, din ***Consideraţii istorice. Karma neadevărului***, prima parte, GA 173.

13. *Isidor de Sevilla*: scriitor latin bisericesc, născut la Cartagina, decedat în 636 la Sevilla.

14. *Într-un mod neadecvat lui*: adăugire faţă de ediţiile precedente, conform manuscrisului.

15. „*Contele Ernst*”: epos anonim german din Evul Mediu, apărut la 1180.

16. „*Legendă a lui Roland*”: din eposul eroic, în franceza veche „La chanson de Roland” (pe la 1100), la care se întorc toate versiunile cântecelor despre Roland.

17. „*Legenda Nibelungilor*”: „Cântecul nibelungilor” este un epos anonim german apărut la sfârşitul secolului al XII-lea.

18. *Geoffry Chaucer*, 1340?–1400, poet englez, diplomat, om de curte, învăţat.

19. *Fecioara din Qrleans*: compară aici expunerile din conferinta ţinuta la Stuttgart, 28 decembrie 1910, din ***Istorie ocultă***, GA 126.

20. *René Descarts*: a se vedea şi ***Enigmele filosofiei***, GA 18.

21. *Anselm de Canterbury*, 1033/34–1109, teolog, „părintele scolasticii”.

22. *John Wicliff*, 1324–1384, prereformator englez.

23. *Johanes Huss*, 1370–1415, prereformator în Boemia.

24. *Dreptul sufletului conştienţei*: în ediţiile precedente era trecut „maturitate”, explicabil printr-o greşeală de citire a manuscrisului.

25. *Nicolaus Cusanus*, de fapt Nikolaus Chrypffs sau Krebs, 1401–1464, filosof german şi politician al bisericii.

26. *l-a ajutat pe Mihael să pregătească pe Pământ*: cuvântul „Mihael”, introdus în conformitate cu manuscrisul.

27. *Rosicrucian*: a se compara aici, de exemplu, conferinţa ţinută la Berlin în 14 martie 1907, „Cine sunt rosicrucienii?”, din ***Cunoaşterea suprasensibilului în timpul nostru şi importanţa sa pentru viaţa actuală***, GA 55.

28. *Erasmus din Rotterdam*, 1469–1536, umanist.

29. *Johan Joachim Winckelmann*, 1717–1768, arheolog şi critic de artă.

30. *Când natura sănătoasă...*: Goethe, în lucrarea sa *Winckelmann şi secolul său*.

31. *Scrisori estetice*: lucrarea lui Schiller *Despre educaţia estetică a omului*, într-o serie de scrisori, apărută în 1785.

32. *Căci divinul activ în natură era considerat de gen feminin*: corecţie a editorului, conformă cu sensul.

33. *Nicolaus Copernicus*, 1473–1543, astronom.

34. *Johanes Kepler*, 1571–1630, astronom.

35. *ca individualitate deplină*: modificare pe baza unui al doilea manuscris, mai complet.

36. *În care ... se produce contopirea echilibrată, egală, a tuturor sistemelor*: modificare pe baza unui al doilea manuscris, mai complet.

37. *Ele au vrut să creeze într-o unitate, drept om, ceea ce sunt ele toate la un loc*: modificare pe baza unui al doilea manuscris, mai complet.

38. *Între naşterea şi moartea omului*: modificare pe baza unui al doilea manuscris, mai complet.

39. *Urăsc voinţa liberă, ele inoculează în om*: modificare pe baza unui al doilea manuscris, mai complet.

40. *A fost înzestrat.... cu înclinaţia de a se adânci*: modificare pe baza unui al doilea manuscris, mai complet.

41. *De cunoaşterea senzorială ahrimanizată*: modificare faţă de ediţiile precedente, conform manuscrisului.

42. *În Cosmosul extrapământesc*: modificare faţă de ediţiile precedente, conform manuscrisului.

43. *Gândurile nu mai sunt imagini-umbră*: modificare faţă de ediţiile precedente, conform manuscrisului.

44. *Când ultimele şcoli filosofice greceşti au fost închise*: în anul 529.

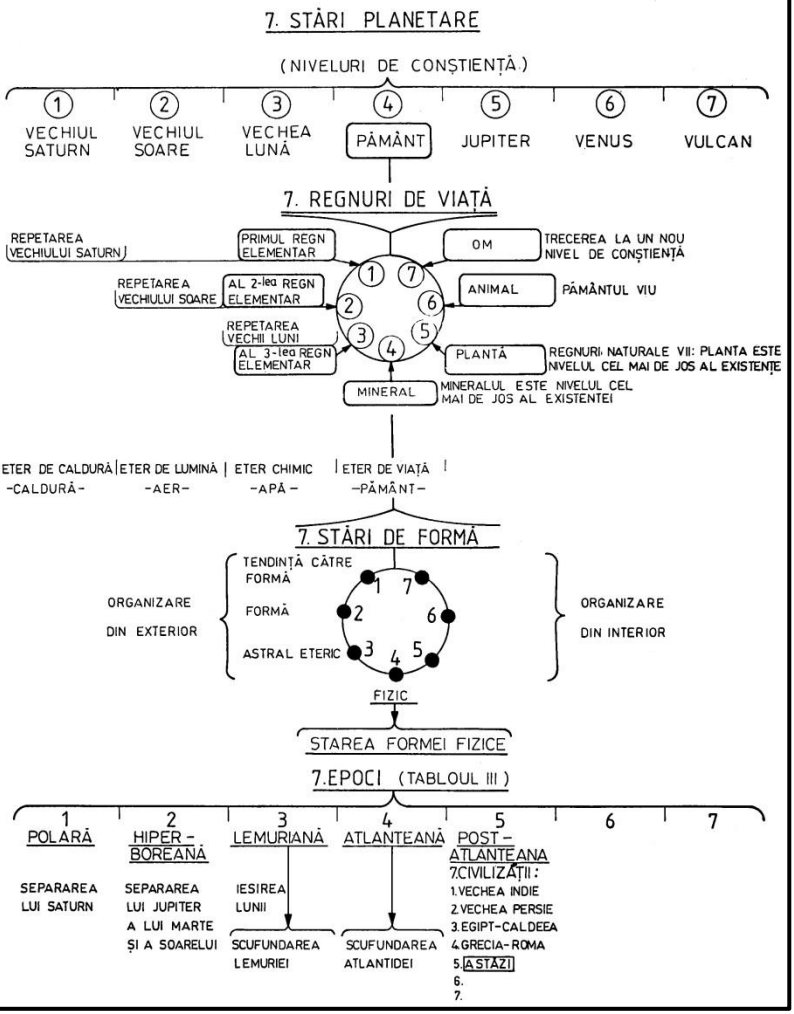
EPOCI DIN ISTORIA PAMÂNTULUI ȘI PERIOADE GEOLOGICE

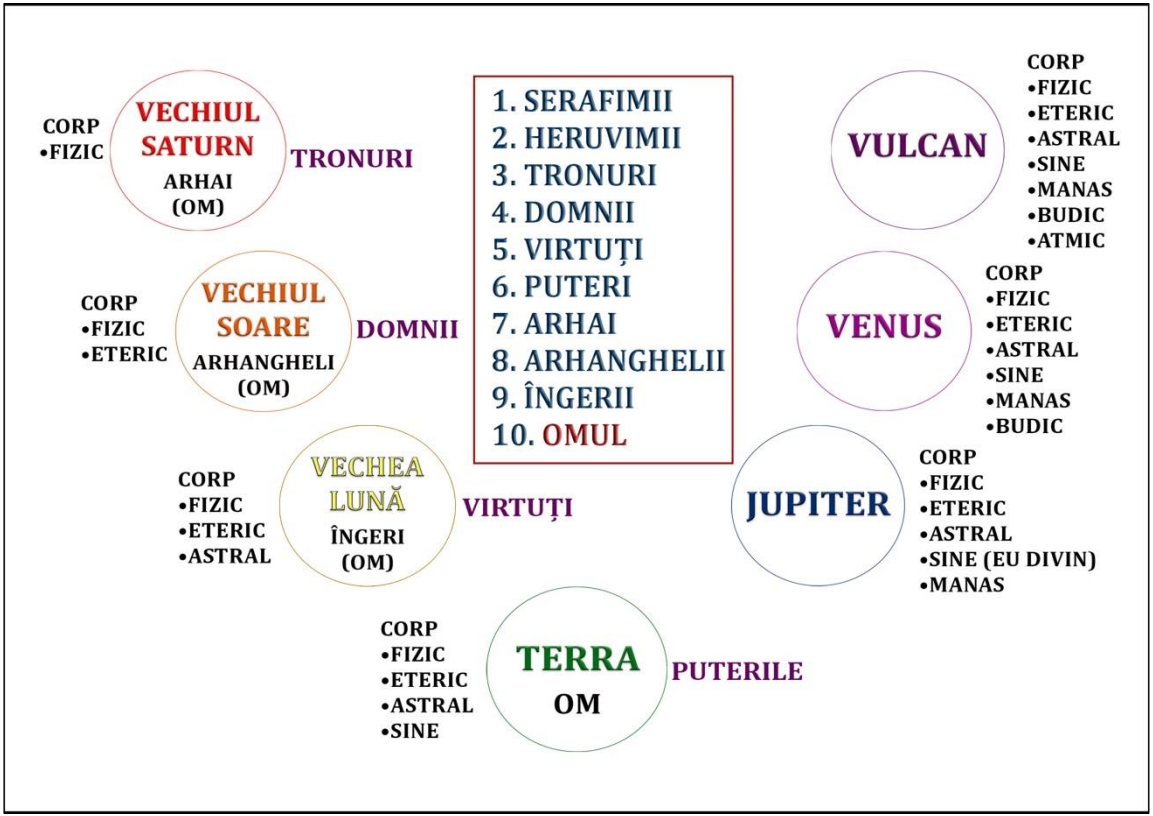
(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

REPETAREA FAZELOR MAI VECHI LA UN NIVEL SUPERIOR	ERA	ÎMPĂRȚIREA ÎN EPOCI		FAUNA	FLORA	FORMAREA ȘI STRUCTURA PĂMÂNTULUI
REPETAREA VECHIULUI SATURN	FAZE COSMICE	1. EPOCA POLARĂ	Stadii cosmice preliminare ale formării sistemului solar Formarea sferei și a corpului lui Saturn			Diferențierea prin contracție a sferelor planetare
REPETAREA VECHIULUI SOARE		2. EPOCA HIPERBOREANĂ	Formarea sferei și a corpului lui Jupiter Formarea sferei și a corpului lui Marte Separarea Pământului și a Soarelui Pământul, organism planetar (înglobând și Luna) începe să evolueze în jurul Soarelui			
REPETAREA VECHII LUNI	PALEOZOIC	3. EPOCA LEMURIANĂ – INCEPUT	Epocă vitalizată Biosfera generatoare Diferențierea învelișurilor și a nucleului Archaic	Procese de schimb în atmosferă. Compuși albuminoizi Coloizi – suspensii Primele forme animale și vegetale în atmosfera vitalizată.		Formarea straturilor periferice. Atmosfera (TABLOU IV)
REPETAREA EPOCII POLARE ÎN EPOCA LEMURIANĂ						Precipitare de substanțe primitive, viitoare roci primare
REPETAREA EPOCII HIPERBOREENE ÎN EPOCA LEMURIANĂ			Diferențierea internă și formarea straturilor	Nevertebrate marine Trilobiți. Brahiopode. Corali.	Forme vegetale primitive între două ape, alge, varec.	Sedimentare. Tendința de formare a unei suprafețe terestre plastice.
			Cambrian	Pești primitivi		
			Silurian Devonian	Înmulțirea cochiliilor calcaroase	Primele plante de uscat.	Atmosferă apoasă și caldă.
MIJLOCUL EPOCII LEMURIENE		MIJLOC	Carbonifer	Amfibii	Ferigi Criptogame Lycopode	Cutarea suprafeței terestre (climat tropical în emisfera nordică)
			Permian Triasic	Reptile	Păduri de conifere	(Tendință puternică dar trecătoare de durificare)
SFÂRȘITUL EPOCII LEMURIENE	MEZOZOIC	SFÂRȘIT	Jurasic	Archeopterix Animale uriașe Saurieni Mamifere inferioare	Ferigi arborescente	Ieșirea „Lunii" Purificarea atmosferei Puternice transgresiuni marine. Mobilitate reînoită a suprafeței terestre. Scufundarea Lemuriei
			Cretacic Scufundarea Lemuriei	Păsări cu dinți Saurieni	Primii arbori foioși și plante cu flori angiosperme	
EPOCA ATLANTEANĂ	NEOZOIC (CENOZOIC)	4. EPOCA ATLANTEANĂ 1. Paleocen 2. Eocen 3. Oligocen 4. Miocen 5. Pliocen Terțiar		Primele copitate sălbatice. Mamifere superioare Vite Primate	Continuarea diferențierii plantelor până la flora actuală.	Atmosferă caldă încă, dar în curs de răcire. Deformarea plastică a Pământului până în Cuaternar. (TABLOU VII, VIII, IX)
		4. 5. 6. 7. Cuaternar Diluviu Glaciații (TABLOU X)		(Schelete umane) Nici o nouă specie, însă modificări geografice ale florei și ale faunei.		Glaciații
		7. Scufundarea Atlantidei				Scufundarea Atlantidei
EPOCA POST-ANTLANTEANĂ		5. EPOCA POST-ATLANTEANĂ 1. Vechea Indie 2. Vechea Persie 3. Egipt-Caldeea 4. Grecia – Roma 5. Astăzi 6. 7.		Actuală	Actuală	Creșterea căldurii și micșorarea căldurii pe Pământ (TABLOU XI)

STADII PRELIMINARE ȘI PERIOADE EVOLUTIVE IN ORGANISMUL COSMIC

(cf. G. WACHSMUTH – Die Entwicklung der Erde)

1. SERAFIMII
2. HERUVIMII
3. TRONURI
4. DOMNII
5. VIRTUȚI
6. PUTERI
7. ARHAI
8. ARHANGHELII
9. ÎNGERII
10. OMUL
VECHIUL SATURN
ARHAI (OM)
TRONURI
CORP •FIZIC
VECHIUL SOARE
ARHANGHELI (OM)
DOMNII
CORP •FIZIC •ETERIC
VECHEA LUNĂ
ÎNGERI (OM)
VIRTUȚI
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL
TERRA
OM
PUTERILE
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE
VULCAN
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE •MANAS •BUDIC •ATMIC
VENUS
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE •MANAS •BUDIC
JUPITER
CORP •FIZIC •ETERIC •ASTRAL •SINE (EU DIVIN) •MANAS